

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE'DE GÖÇ POLİTİKALARININ EVRİMİ: OSMANLI
İMPARATORLUĞU'NDAN GÜNÜMÜZE UZANAN YOLCULUK**

Şükrü YILDIRIM

**OCAK-2025
BATMAN**

T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE'DE GÖÇ POLİTİKALARININ EVRİMİ: OSMANLI
İMPARATORLUĞU'NDAN GÜNÜMÜZE UZANAN YOLCULUK**

Şükrü YILDIRIM

Danışman
Doç. Dr. Ayşegül KANBAK

Diğer Jüri Yeleri

Unvanı Adı SOYADI	Unvanı Adı SOYADI	Unvanı Adı SOYADI
Doç.Dr.Makbule ŞİRİNER ÖNVER	Doç.Dr.Ayşegül KANBAK	Prof. Dr. Murat AYDIN

OCAK-2025
BATMAN

TEZ KABUL VE ONAYI

Şükrü YILDIRIM tarafından hazırlanan “Türkiye’de Göç Politikalarının Evrimi: Osmanlı İmparatorluğu’ndan Günümüze Uzanan Yolculuk” adlı tez çalışması 22/11/2024 Tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Unvanı Adı SOYADI

Prof. Dr. Murat AYDIN

Danışman

Unvanı Adı SOYADI

Doç. Dr. Ayşegül KANBAK

Üye

Unvanı Adı SOYADI

Doç.Dr.Makbule ŞİRİNER ÖNVER

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

.....
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan eder, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sorumluluğu kabullendiğini bildiririm.

ETHICAL DECLARATION

I declare that all the information in this thesis has been obtained within the framework of ethical behavior and academic rules, and that the source of any statements and information that do not belong to me in this study prepared in accordance with the thesis writing rules has been fully cited, and I declare that I accept all kinds of legal responsibility in case of any contrary situation.

Şükrü YILDIRIM
02/01/2025

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRKİYE'DE GÖÇ POLİTİKALARININ EVRİMİ: OSMANLI
İMPARATORLUĞU'NDAN GÜNÜMÜZE UZANAN YOLCULUK

Şükrü YILDIRIM

Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Ayşegül KANBAK

2025, 117 Sayfa

Türkiye'nin tarihsel göç deneyimlerinin, günümüzdeki göç politikalarına nasıl şekil verdiğini anlamak önemlidir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde meydana gelen toprak kayıpları, Anadolu'ya önemli göç hareketlerine sebep olmuştur. Bu durum hem Osmanlı İmparatorluğu hem de Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını derinlemesine etkilemiştir. Göçmenlerin entegrasyonu, iskân politikaları ve göç yönetimi, bu dönemde önemli sorunlar arasında yer almıştır. Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı'dan devraldığı bu göç sorunlarını yönetme konusunda önemli deneyimler kazanmıştır. Göç politikaları ve göç yönetimi, tarihsel süreçte yaşanan bu deneyimlerden beslenmiş ve şekillenmiştir. Misafir İşçi Dönemi'nde, Türkiye'den Avrupa'ya işçi göçü hem Türkiye'nin hem de göç alan ülkelerin ekonomik ve sosyal yapısını etkilemiştir. Soğuk Savaş Dönemi'nde, Türkiye'nin stratejik konumu, göç politikalarının uluslararası ilişkiler bağlamında şekillenmesine neden olmuştur. Bu dönemde, Türkiye hem doğudan batıya hem de güneyden kuzeye göç yollarının kesişim noktasında yer almış ve bu durum, göç politikalarının güvenlik boyutunu ön plana çıkarmıştır. 1990'lar sonrası dönemde ise Türkiye, artan göç hareketleri ve sığınmacı akınları ile karşı karşıya kalmış ve bu durum, göç politikalarının yeniden gözden geçirilmesini gerektirmiştir. Türkiye, göçmenlerin entegrasyonu, barınma, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması konusunda önemli adımlar atmış ve bu alanda ciddi bir tecrübe edinmiştir. Bu tez çalışmasının amacı, Türkiye'nin farklı dönemlerdeki göç politikalarını ve bu politikaların sosyal, ekonomik ve politik etkilerinin incelenmesidir. Araştırmanın yöntemi, birtakım olguların sonrasında ortaya çıkan dizinlerin, raporların, kitapların ve benzeri yayımların literatürde taranmasıdır. Tarama esnasında literatürdeki kitap ve makaleler incelenmiş, ihtiyaç duyulduğunda ilgili kanun ve düzenlemeler gözden geçirilerek tarihî bilgiler ışığında politika değişimleri gözlemlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca çalışmada tarihsel ve betimleyici bir araştırma tasarımı planlanmıştır. Araştırma esnasında Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne ve Cumhuriyet'in başlangıcından günümüze kadar uzanan dönemdeki göç hareketleri ile bu göçlere yönelik uygulanan politikalar kapsamlı bir şekilde incelenmiş, Osmanlı Dönemi'nde yaşanan göç hareketlerinin Türkiye Cumhuriyeti'nin göç politikalarının temelini oluşturduğu görülmüş ve bu politikaların, zamanla ulusal ve uluslararası gelişmeler doğrultusunda evrildiği tespit edilmiştir. Ayrıca uluslararası alanda yaşanan gelişmelerin, Türkiye'nin göç politikalarını ve devlet yönetimini de etkilediği ve Türkiye'nin bu alanda yeni stratejiler geliştirildiği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göç Politikaları, İşçi Göçü, Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu, Mülteci

ABSTRACT

MS THESIS

THE EVOLUTION OF IMMIGRATION POLICIES IN TURKEY: A JOURNEY FROM THE OTTOMAN EMPIRE TO THE PRESENT DAY

Şükrü YILDIRIM

**Batman University Graduate Education Institute
Department of Political Science and International Relations**

Advisor: Assoc. Dr. Ayşegül KANBAK

2025, 117 Pages

It is important to understand how Turkey's historical migration experiences have shaped its current migration policies. The territorial losses that occurred in the last periods of the Ottoman Empire caused important migration movements to Anatolia. This situation deeply affected the social, cultural and economic structure of both the Ottoman Empire and the Republic of Turkey. Integration of immigrants, settlement policies and migration management were among the important problems in this period. The Republic of Turkey has gained significant experience in managing these migration problems that it inherited from the Ottoman Empire. Migration policies and migration management have been fed and shaped by these experiences in the historical process. During the Guest Worker Period, labor migration from Turkey to Europe affected the economic and social structure of both Turkey and the receiving countries. During the Cold War Period, Turkey's strategic location caused migration policies to be shaped in the context of international relations. In this period, Turkey has been at the intersection of migration routes from east to west and from south to north, and this situation has brought the security dimension of migration policies to the fore. In the post-1990s period, Turkey faced increasing migration movements and refugee flows, and this situation necessitated a review of migration policies. Turkey has taken important steps in meeting the basic needs of immigrants such as integration, housing, education and health, and has gained serious experience in this field. The aim of this thesis is to examine Turkey's migration policies in different periods and the social, economic and political effects of these policies. The method of the research is to review the indexes, reports, books and similar publications that emerged after some facts in the literature. During the review, books and articles in the literature were examined, and when necessary, relevant laws and regulations were reviewed and policy changes were tried to be observed in the light of historical information. In addition, a historical and descriptive research design was planned in the study. During the research, the migration movements from the Ottoman Empire to the Republic of Turkey and from the beginning of the Republic to the present day and the policies implemented for these migrations were examined comprehensively, it was seen that the migration movements in the Ottoman Period formed the basis of the migration policies of the Republic of Turkey and it was determined that these policies evolved in line with national and international developments over time. In addition, it has been determined that the developments in the international arena have affected Turkey's migration policies and state administration, and Turkey has developed new strategies in this field.

Keywords: Immigration, Immigration Policies, Labor Migration, Türkiye, Ottoman Empire, Refugee

ÖN SÖZ

Tez çalışmam sırasında kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösterici ve destek olan değerli danışman hocam sayın Doç. Dr. Ayşegül KANBAK'a, değerli önerileri ve sürekli desteği için minnettarım. Bu süreçte bana her zaman destek olan eşim Ümmügülsüm'e oğlum Muhammed Emir'e ve kızım Nevra'ya sonsuz teşekkürler. Onların sabrı, anlayışı ve sevgisi olmasaydı, bu çalışmayı tamamlamak mümkün olmazdı. Son olarak, bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Şükrü YILDIRIM
BATMAN-2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	8
KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE	8
GÖÇ.....	8
1.1. Göç ve İlgili Kavramların Tanımları	8
1.2. Göçün Nedenleri ve Dinamikler	10
1.2.1. Ekonomik nedenler	10
1.2.2. Sosyo-kültürel nedenler.....	12
1.2.3. Siyasi nedenler	13
1.3. Göç Türleri	15
1.3.1. Göç edilen yere göre göç çeşitleri	15
1.3.2. Nedenlerine göre göç çeşitleri	16
1.3.3. Sürelerine göre göç çeşitleri	17
1.4. Göç Teorileri	17
1.4.1. Ravenstein’ın göç kanunları	18
1.4.2. Neo-Klasik ekonomik kuramda göç: Faydayı maksimize etmek.....	20
1.4.3. Göçmen ağları teorisi	22
1.4.4. Dünya sistemleri teorisi.....	23
1.4.5. Göç sistemleri teorisi (çok yönlü perspektif)	25
1.5. Türkiye'nin Dış Göç Politikalarına Dair Kavramsal Çerçeve	26
1.5.1. Göç yönetimi	27
1.5.2. Uluslararası işbirliği	29
1.5.3. Ekonomik entegrasyon	32
1.5.4. Güvenlik ve sınır yönetimi	34
1.5.5. Sosyal uyum	37
İKİNCİ BÖLÜM	39
OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE GÖÇ POLİTİKALARI	39
2.1. Göç Politikalarının Arkasındaki Tarihsel Gelişimi Anlamak	40
2.2. Osmanlı Devleti Döneminde Göç Politikaları.....	42
2.3. Cumhuriyet Dönemi Göç Politikaları	51
2.3.1. Bulgaristan’dan Türkiye’ye yönelen göçler	59
2.3.2. Yugoslavya’dan Türkiye’ye yönelen göçler	60
2.3.3. Romanya’dan Türkiye’ye yönelen göçler	62
2.3.4. Yunanistan’dan Türkiye’ye yönelen göçler	63
2.4. Misafir İşçi Dönemi Göç Politikaları	65
2.5. Soğuk Savaş Dönemi Göç Politikaları	71

2.6. 1990'lı Yıllar ve Sonrası Göç Politikaları	75
2.6.1. Arap Baharı ve göç hareketleri.....	76
2.6.2. Avrupa'ya yönelik göç krizi ve Türkiye'nin uluslararası göç politikası.....	77
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	88
GÖÇ HAREKETLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	88
3.1. Osmanlı Devleti Dönemindeki Göç Hareketleri	88
3.2. Cumhuriyet Dönemindeki Göç Hareketleri	90
3.3. Misafir İşçi Dönemindeki Göç Hareketleri	93
3.4. Soğuk Savaş Dönemindeki Göç Hareketleri	95
3.5. 1990'lı Yıllar ve Sonrasındaki Göç Hareketleri.....	98
SONUÇ	101
KAYNAKÇA	107

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
ASELSAN	:	Askerî Elektronik Sanayi
BM	:	Birleşmiş Milletler
CIA	:	Amerika Birleşik Devletleri Dış İstihbarat Servisidir
COMECON	:	Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi
GAMM	:	Global Approach to Migration and Mobility (Global Göç ve Hareketliliğe Yaklaşım)
HÖH	:	Hak ve Özgürlükler Hareketi
ILO	:	Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	:	Uluslararası Göç Örgütü
İHA	:	İnsansız Hava Araçları
INTERPOL	:	Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı
İŞKUR	:	Türkiye İş Kurumu
KGB	:	Devlet Güvenlik Komitesi
KHK	:	Kanun Hükmünde Kararname
KOSGEB	:	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
NATO	:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NVİ	:	Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü
OECD	:	Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü
FRONTEX	:	Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Dış Sınırlarının Yönetimi İçin Operasyonel İşbirliği Ajansı
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
UMHD	:	Uluslararası Mülteci Hakları Derneği
UNHCR	:	BM Mülteci Yüksek Komiserliği
UNICEF	:	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
YUKK	:	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Göç, insanlık tarihini şekillendiren en temel olgulardan biridir ve toplumların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal yapılarında derin izler bırakır. Genel olarak, insanların çeşitli nedenlerle farklı coğrafyalara yerleşmesi olarak tanımlanan göç, birçok faktörün etkisiyle ortaya çıkmaktadır (Efe, 2018, s. 17). Tarih boyunca büyük öneme sahip olan göç olgusu, yalnızca belirli bir coğrafya özgü bir olay değil; tüm dünyada görülen evrensel bir harekettir. Bu nedenle göç, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler gibi çeşitli disiplinlerce farklı yaklaşımlarla ele alınmaktadır.

Göç hareketleri, devletlerin dayattığı sürgünler, iskân politikaları veya savaş gibi zorlayıcı nedenlerle gerçekleşebileceği gibi, ekonomik fırsatların eşitsiz dağılımı gibi yapısal faktörlerden de kaynaklanabilir. Doğal afetler ve iklim değişikliği gibi çevresel faktörler de göçün itici nedenleri arasında yer almaktadır. Özellikle iklim değişikliği, son yıllarda “iklim göçü” kavramını öne çıkarmış olup, bu tür göçlerin sayısının artacağı öngörülmektedir.

Günümüzde her zamankinden daha fazla insan doğduğu ülke dışında yaşamaktadır. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi (UNDESA) Nüfus Bölümü’nün verilerine göre, 2020 yılı itibariyle dünya genelinde uluslararası göçmen sayısının 281 milyon olduğu tahmin edilmektedir. 1980 yılında küresel nüfusun %2,3’ünü oluşturan uluslararası göçmenlerin oranı, 2000 yılında %2,8’e ve 2020 itibariyle %3,6’ya yükselmiştir (IOM, 2024).

Türkiye hem göç alan hem de göç veren ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) 2022 verilerine göre, Türkiye’den yurtdışına göç edenlerin sayısı bir önceki yıla göre %62,3 artarken, yurtdışından Türkiye’ye gelenlerin sayısı %33,2 azalmıştır (TÜİK, 2023). Türkiye’nin göç politikalarını temellerini atan ilk belge, 1934 yılında yürürlüğe giren 2510 sayılı İskân Kanunu’dur. Bu kanun, Türkiye Cumhuriyeti’nin ulus devlet oluşturma sürecinde, milliyetçi bir yaklaşımla hazırlanmış olup Türkiye’ye göç eden kişilerle ilgili düzenlemeleri içermektedir. Kanunda “Türk soyundan ve kültüründen gelen kişiler” göçmen olarak tanımlanmıştır (Huseynli, 2023, s. 59). Ancak kanun, günümüzdeki uluslararası göç hukuku standartlarının gerisinde kalmaktadır.

Dünya savaşları, kitlesel göçlerin ve yerinden edilme hareketlerinin yaşandığı dönemler olmuştur. Bu zorunlu göç hareketleri sonucunda uluslararası toplum, 1951 yılında Cenevre Sözleşmesi (Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme)’ni imzalamış ve mültecilerin haklarını güvence altına almayı amaçlamıştır. Sözleşme ’de mülteci, *“ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi görüşleri nedeniyle zulme uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan, bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da bu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen kişi”* olarak tanımlanmıştır (Cenevre Sözleşmesi, 1961). Türkiye ise Cenevre Sözleşmesi’ne koyduğu coğrafi çekince ile yalnızca Avrupa Konseyi üyesi ülkelerden gelenlere mülteci statüsü tanımaktadır. Avrupa dışından gelenler için ise “geçici koruma” veya “ikincil koruma” statüleri geçerlidir.

1950-1960 yılları arasında Türkiye’den Avrupa’ya yönelik işçi göçleri yoğunluk kazanmıştır. II. Dünya Savaşı sonrası iş gücü kaybı yaşayan Avrupa ülkeleri, özellikle Almanya, kalkınma sürecinde işçi ihtiyacını karşılamak amacıyla göçü teşvik etmiştir. 1961 yılında Türkiye ile Almanya arasında imzalanan “İşgücü Anlaşması”, Türk işçilerin Almanya’ya göçünü düzenleyen ilk anlaşma olmuş ve diğer Avrupa ülkeleriyle yapılan benzer anlaşmalara zemin hazırlamıştır.

1980-1990 yılları arasında Türkiye, özellikle İran, Irak ve Balkanlar’daki siyasi karışıklıklar nedeniyle yoğun göç dalgalarıyla karşı karşıya kalmış ve bu durum, Türkiye’nin göç politikalarını yeniden gözden geçirmesine neden olmuştur. 1991 yılında Irak’tan gelen 500.000’e yakın sığınmacı ve bireysel sığınma başvurularının artması, 1994’te sığınma durumunu düzenleyen bir yönetmeliğin kabul edilmesini sağlamıştır. Bu yönetmelik, Avrupa dışından gelen sığınmacılara Türkiye’de geçici koruma sağlayarak, “makul bir süre için kalma” izni vermektedir (Şimşek, 2018, s. 375).

Son yıllarda Orta Doğu başta olmak üzere birçok bölgede yoğunlaşan güvenlik sorunları, siyasi istikrarsızlıklar ve silahlı iç çatışmalar, göç meselesini dünya gündeminin merkezine taşımıştır. Özellikle 2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaş, milyonlarca insanın yerinden edilmesine ve büyük bir insani krize yol açmıştır. Türkiye, Suriyeli sığınmacılara geçici koruma sağlamak amacıyla 2012 yılında bir genelge yayımlayarak bu sığınmacıların insani ihtiyaçlarının karşılanmasını amaçlanmıştır. Ancak süreçteki belirsizlikler yasal çerçevenin güçlendirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. 2013 yılında kabul edilen 2014’te yürürlüğe giren “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” (YUKK) ile geçici koruma statüsü daha detaylı

bir şekilde düzenlenmiştir (Şimşek ve İçduygu, 2017, s. 18-19). YUKK'nın 91. maddesi, geçici koruma altındaki kişilerin haklarını, yükümlülüklerini ve Türkiye'deki durumlarını daha net bir şekilde tanımlamaktadır.

Türkiye'nin mülteci ve sığınmacı politikaları, tarihsel ve coğrafi sınırlamalarla şekillenmiştir. Avrupa dışından gelen sığınmacılar için geçici koruma statüsünün verilmesi, bu kişilerin haklara erişiminde ve insani koşullarda yaşamlarını sürdürebilmelerinde kalıcı çözümler sunmaktan uzaktır. Cumhuriyetin ilanından bu yana, Türkiye'nin göç politikaları, çok sayıda iç ve dış faktörün etkisi altında şekillenmiştir ve bu politikalar, Türkiye'nin sosyal, siyasal ve ekonomik yapısıyla doğrudan bağlantılıdır (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2009, s. 16). Türkiye'nin dış göç politikası, vatandaşlık kavramı etrafında şekillenmektedir. Bu bağlamda, Türkiye, belirli şartları karşılayan yabancılara vatandaşlık imkanı tanıyarak ekonomik büyümeyi teşvik etmeyi ve toplumsal entegrasyonu artırmayı amaçlamaktadır. Vatandaşlık, bireylerin bir devletle olan hukuki bağını ifade etmekle birlikte, sosyal hayata katılımı da içermektedir (Yıldız, 2017, s. 66). Suriye iç savaşı sonrası Türkiye'ye gelen Suriyeliler, geçici koruma statüsü ile belirli haklara sahip olsalar da bu statü tam anlamıyla bir vatandaşlık hakkı sağlamamaktadır. Geçici koruma, bireylerin Türkiye'de kalmalarını ve belirli hizmetlerden yararlanmalarını sağlarken, kalıcı bir vatandaşlık statüsü elde etme süreçlerini karmaşık ve belirsiz kalmaktadır. Bu durum, sığınmacıların toplumsal entegrasyonunu zorlaştırmakta ve sosyal gerilimlere neden olmaktadır.

Araştırmanın amacı ve yöntemi

Bu çalışmanın ana eksenini dönemsel olarak ele alınan uluslararası göçler oluşturmaktadır. Türkiye'de göçmen sayısındaki öngörülemez artış ve entegrasyon sorunları ön kabulü ile başlayan bu çalışmada, tarihsel bir perspektifle göç politikalarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda Osmanlı'dan günümüze kadar olan süreç, dönemsel bir bakış açısıyla değerlendirilecek ve politika değişimleri karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Çalışmanın dönemlemesi; Osmanlı İmparatorluğu dönemi, Cumhuriyet dönemi, Misafir işçi dönemi, Soğuk savaş dönemi ve 1990'lar ve sonrası olarak planlanmıştır.

Göç çalışmalarında dönemleme, göç politikalarının tarihsel süreçteki değişimini anlamak ve bu değişimin ardındaki dinamikleri analiz edebilmek için kullanılan bir yöntemdir. Her dönemin kendine özgü sosyo-ekonomik, siyasal ve uluslararası koşulları, göç politikalarının içeriğini ve uygulanma biçimlerini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle, göç politikalarını

dönemlere ayırarak incelemek, göç hareketlerinin hangi koşullar altında nasıl şekillendiğini ve bu politikaların toplum ve devlet üzerindeki etkilerini daha ayrıntılı bir şekilde değerlendirmemize olanak tanımaktadır.

Çalışmada yer alan göç dönemlemesi, Türkiye'nin göç politikalarını tarihsel süreçte daha iyi anlamak ve her dönemin kendine özgü göç dinamiklerini analiz edebilmek için yapılmıştır. Bu dönemleme, her bir zaman diliminde yaşanan sosyo-politik ve ekonomik koşullara göre belirlenmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu dönemi; Osmanlı İmparatorluğu'nun çok etnikli yapısı, geniş toprakları ve nüfus yapısı, göç politikalarının belirlenmesinde etkili olmuştur. Osmanlı Devleti, nüfusun etnik ve dini yapısını dengelemek amacıyla çeşitli iskân politikaları uygulamış ve göçleri düzenlemiştir. Bu dönemde, özellikle Balkanlar ve Kafkasya gibi bölgelerden gelen göçmenler için yerleştirme politikaları geliştirilmiştir.

Cumhuriyet dönemi; Cumhuriyet'in ilk yıllarında, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, milli kimliği oluşturmak amacıyla nüfus mübadelesi ve yerleştirme politikaları geliştirmiştir. Bu dönemde, etnik homojenlik sağlamak için yürütülen çalışmalar, göç politikalarının milliyetçi bir yaklaşımla şekillenmesine yol açmıştır. Özellikle 1923 Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi gibi uygulamalar, bu dönemin göç politikasının temelini oluşturmuştur.

Misafir işçi dönemi; 1960'lar ve 1970'lerde Türkiye'nin Batı Avrupa ülkelerine işçi göndermesiyle başlayan dönem, ekonomik kalkınma stratejilerinin bir parçası olarak görülmüştür. Bu dönemde, Avrupa'ya göç eden işçilerin haklarının korunmasına yönelik politikalar geliştirilmiş ve işgücü göçü teşvik edilmiştir.

Soğuk Savaş dönemi; Soğuk Savaş yıllarında Türkiye'nin göç politikaları, uluslararası güç dengeleri ve ideolojik çatışmalardan etkilenmiştir. Doğu Bloku ülkelerinden gelen siyasi sığınmacılar ve mülteciler için çeşitli kabul politikaları geliştirilmiştir. Bu dönem, Türkiye'nin göç yönetiminde NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) gibi uluslararası kuruluşlarla uyum içinde hareket ettiği bir süreci ifade etmektedir.

1990'lar ve sonrası; 1990'ların sonlarından itibaren, Orta Doğu'daki çatışmalar ve istikrarsızlıklar Türkiye'yi göç alan bir ülke konumuna getirmiştir. 2011 yılında Suriye'de

başlayan iç savaş sonrasında milyonlarca Suriyeli sığınmacı Türkiye'ye sığınmıştır. Türkiye, bu dönemde geçici koruma statüsü sağlayarak uluslararası iş birliği çabalarına ağırlık vermiştir. Bu süreçte, göç politikalarının daha esnek hale getirilmesi gerektiği anlaşılmıştır.

Çalışmada tarihsel ve betimleyici bir araştırma tasarımı benimsenmiş, Türkiye'nin göç politikalarının evrimi ve bu politikaların farklı dönemlerdeki göç hareketlerine etkisi tarihsel analizle incelenmiştir. Bu politikaların sosyo- ekonomik etkileri ve uluslararası ilişkiler üzerindeki yansımaları da çalışmanın hedefleri arasında yer almaktadır.

Kütüphane araştırması yöntemi kullanılarak hazırlanan araştırmada, kitap ve makaleler değerlendirilmiş, gerektiğinde kanun ve düzenlemeler de gözden geçirilerek, tarihsel bilgiler ışığında politika değişimleri analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın konusu olan Türkiye'nin göç politikalarına dair literatür oldukça geniş kapsamlıdır. Türkiye'nin göç politikalarına ilişkin mevcut literatür, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze kadar olan süreçte, göç politikalarını tarihsel, siyasi, ekonomik ve toplumsal açılardan nasıl şekillendiğini ele alan çalışmalardan oluşmaktadır¹. Literatürde ağırlıklı olarak, Osmanlı dönemindeki göç politikaları, Cumhuriyet döneminde gerçekleşen nüfus mübadelesi ve Avrupa'ya misafir işçi olarak gönderilen işçiler üzerine yoğunlaşan incelemeler yer almaktadır. Özellikle Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında Türkiye'nin göç politikalarının uluslararası ilişkiler çerçevesinde incelendiği çalışmalar dikkat çekmektedir.

1990'lardan itibaren Türkiye'nin göç alan bir ülke haline gelmesiyle birlikte, Suriyeli mültecilerle ilgili politika analizleri ve uygulamalara dair çok sayıda çalışma yapılmıştır.² Bu literatür, Türkiye'nin hem bir göç veren hem de göç alan ülke olarak yaşadığı dönüşümün politik, sosyal ve ekonomik yönlerini ayrıntılı şekilde incelemektedir. Bu çalışmanın literatüre katkısı, Türkiye'nin göç politikalarını tarihsel bir perspektifle değerlendirirken bu politikaların sosyo-ekonomik etkileri ve uluslararası ilişkiler üzerindeki yansımalarını ele almasıdır.

¹ İçduygu, A. (2006) -Türkiye'de Uluslararası Göç Politikaları: Eleştirel Bir Değerlendirme. Akçapar, Ş. K. (2009) -Türkiye'nin Göç Politikaları: Tarihsel Bir İnceleme ve Gelecek Perspektifleri. Kirişçi, K. (2007) -Türkiye'nin Dış Politikası ve Göç İlişkisi. Efe, H. (2018)-Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'de Yaşanan Göçler ve Etkileri.

² Kaya, A. ve Kırac, A. (2016). Türkiye'de Suriyeli mültecilerin yerel halk ile ilişkileri: Toplumsal dinamikler ve uyum süreci üzerine bir analiz. Çetin, F. (2016). Türkiye'de Suriyeli mültecilerin iş gücü piyasasına katılımı ve kayıt dışı çalışma. İçduygu, A. (2015). Türkiye'nin göç politikalarının dönüşümü ve Suriyeli mültecilere yönelik geçici koruma rejimi üzerine bir inceleme

Çalışma, Türkiye'nin göç politikalarının tarihsel gelişimini incelemek üzere üç ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde, çalışmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi sunulacak, ikinci bölümde Osmanlı döneminden günümüze kadar Türkiye'nin göç politikaları tarihsel dönemlere göre ele alınacak, üçüncü bölümde ise ikinci bölümünde anlatılan göç hareketlerinin karşılaştırılması yapılmaya çalışmıştır.

Birinci bölüm; bu bölümde, kavramsal ve kuramsal çerçeve olarak göç olgusunun tanımı, göç politikaları ile ilgili temel kavramlar ve bu alandaki kuramsal yaklaşımlar ele alınacaktır. Literatürdeki temel göç teorileri, birey ve hane halkının göç kararlarını etkileyen faktörler ile göçün ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerini açıklayan teoriler üzerinde durulacaktır. Ayrıca Türkiye'nin dış göç politikalarına dair kavramsal çerçeveye bu bölümde yer verilecektir.

İkinci bölüm tarihsel perspektifle Türkiye'nin göç politikaları üzerine odaklanacaktır. Bu bölümde Osmanlı İmparatorluğu'ndan başlayarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze kadar göç politikaları dönemsel olarak incelenecektir. Alt başlıklar şu şekildedir;

Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Göç Politikaları; Osmanlı İmparatorluğu'nun farklı dönemlerindeki göç hareketleri, uygulanan politikalar ve bu göçlerin demografik etkileri ele alınacaktır. Özellikle etnik ve dini azınlıkların göçleri ve nüfus mübadelelerinin etkileri değerlendirilecektir.

Cumhuriyet Dönemi Göç Politikaları; Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra benimsenen göç politikaları, nüfus mübadelesi sonrası yerleştirme politikaları ve vatandaşlık hakları gibi konular bu başlık altında ele alınacaktır. Ayrıca, Balkanlar ve Kafkaslardan gelen göçmenlerin entegrasyon süreçleri de değerlendirilecektir.

Misafir İşçi Dönemi; 1960'lar ve 1970'lerde Türkiye'nin Batı Avrupa ülkelerine işçi göndermesi çerçevesinde geliştirilen göç politikaları ve yurtdışına gönderilen işçilerin haklarını güvence altına alan düzenlemeler incelenecektir.

Soğuk Savaş Dönemi; Bu dönemde Türkiye'nin Doğu Bloku ülkelerinden gelen göçmenleri kabul politikaları ve uluslararası ilişkilerin göç politikaları üzerine etkisi ele alınacaktır. Özellikle siyasi sığınmacı ve mültecilerle ilgili uygulamalar bu alt başlıkta değerlendirilecektir.

1990'lar ve Sonrası Göç Politikaları; 1990'lardan itibaren, Türkiye'nin göç politikalarının Orta Doğu'daki çatışmalardan kaynaklanan göç hareketleri üzerindeki etkisi, Suriyeli mültecilerin durumu ve uluslararası iş birliği çabaları detaylandırılacaktır.

Üçüncü bölüm çalışmanın ikinci bölümünde anlatılan göç hareketlerinin karşılaştırılması yapılmaya çalışmıştır. Bu karşılaştırma dönemler olarak gösterilmiş olup döneme ait genel göç politikaları çıkartılmıştır.

Çalışmanın en temel sınırlılığı, yalnızca dış göç politikalarına odaklanmasıdır. Türkiye içindeki göç hareketleri kapsam dışında bırakılmıştır. Ayrıca, tarihsel dönemlerin belirli kesitlerine odaklanması, bazı dönemlerin daha az ayrıntıyla ele alınmasına yol açabilir. Tarihsel belgelere erişim zorlukları ve uluslararası perspektifin sınırlılığı da diğer sınırlılıklar arasında yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE

GÖÇ

1.1. Göç ve İlgili Kavramların Tanımları

Göç, insanlık tarihi boyunca toplumların şekillenmesinde ve medeniyetlerin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Göç kavramı, çeşitli tanımlamalarla ele alınabilir. Türk Dil Kurumu (TDK) göç kavramını, “*Ekonomik, toplumsal veya siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret*” olarak ifade etmektedir (TDK, 2024). Göç, bireylerin veya grupların yeni yerleşim yerlerine ve topluluklara, sembolik veya siyasi sınırları aşarak gerçekleştirdikleri kalıcı hareketleri içermektedir (Işık, 2018, s. 22). Göç, bireyin ekonomik, sosyal, siyasi, dini, etnik, doğal afet veya savaş gibi nedenlerle, gönüllü ya da zorunlu olarak, yaşadığı yerden başka bir yere taşınması ve orada yeni bir yaşam kurması olarak ifade edilmektedir. Ya da bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçmesi veya bir devlet içinde yer değiştirmesi olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir (IOM, 2013).

Göç, bazen zorunlu sebeplerle (savaş, sürgün, kıtlık) ortaya çıkarken, bazen de daha iyi bir yaşam arayışıyla gönüllü olarak gerçekleşmektedir. Bu olgu, bireylerin daha yüksek bir yaşam standardı ve ekonomik refah elde etme umuduyla ya da devlet politikaları, doğal afetler, siyasi istikrarsızlıklar ve savaş gibi zorunlu durumlar nedeniyle coğrafi bir değişiklik yapmalarındır (Şahin, 2015, s. 172).

Günümüzde göçün önemli bir sorun haline gelmesinin birçok nedeni bulunmaktadır. Ekonomik eşitsizlik, devletlerin vatandaşlarının güvenliğini sağlayamaması, siyasi çıkarlar ve şiddet olayları, bu nedenlerin en başında gelmektedir. Bu tür zorluklarla karşılaşan bireyler, daha iyi bir gelecek ve yaşam umuduyla ya da en azından hayatta kalabilmek için göç etmeyi tercih etmektedirler (Boz, 2020, s. 84). Yukarıda değinilen göç tanımların doğrultusunda, göç olgusunu daha iyi anlamak adına göç ile ilişkili kavramlardan bahsedecek olursak;

- Mülteci; Uluslararası hukuka göre, 1951 Mülteci Sözleşmesi'ne göre, zulüm veya savaş gibi durumlar nedeniyle ülkesinden kaçmak zorunda kalan ve geri dönmesi durumunda hayatı veya özgürlüğü tehlikede olan kişilere mülteci denir. Mülteci statüsü, Birleşmiş Milletler tarafından belirlenir ve bu statü, kişilere koruma sağlar (UNHCR, 2010).
- Sığınmacı; Başka bir ülkeye güvenlik ve koruma amacıyla sığınma başvurusu yapan kişiyi ifade eder. Sığınmacı, mülteci statüsü elde etmek amacıyla süreci başlatmış fakat henüz bu statüyü resmi olarak kazanmamış kişidir (UNHCR, 2010).
- Geçici Koruma Altındaki Bireyler; Savaş, iç çatışma veya ciddi insan hakları ihlalleri gibi nedenlerle ülkelerini terk etmek zorunda kalan ve başka bir ülkeye sığınan kişilere yönelik bir koruma şeklidir. Türkiye'de özellikle Suriyeli göçmenler için uygulanan geçici koruma statüsü, bu tür bir korumanın örneğidir (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018).
- Düzensiz Göçmen; Resmi izin veya belgeleri olmadan bir ülkenin sınırını geçen veya bulunduğu ülkede yasal statüsünü kaybetmiş kişilere düzensiz göçmen denir. Düzensiz göç, yasal prosedürlere uygun olmayan bir şekilde gerçekleşir (IOM, 2019).
- Vatansız; Herhangi bir devletin vatandaşı olarak kabul edilmeyen kişiyi tanımlar. Vatansızlık, göç sürecinde kişinin statüsünü belirlemeyi zorlaştıran bir durumdur (UNHCR, 2010).

1.2. Göçün Nedenleri ve Dinamikler

Yüzyıllar boyunca insanlar, çeşitli sebeplerle yaşadıkları yerlerden başka bölgelere göç etmiştir. Göç nedenleri üzerine yapılan çalışmalar, genellikle itme ve çekme faktörlerine ve göçmenlerin kişisel özelliklerine odaklanmaktadır. Göçün nedenleri konusunda tam bir uzlaşma bulunmasa da genel olarak kabul edilen bazı temel sebepler bulunmaktadır; ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasi nedenler. Göç olgusunu tam olarak anlayabilmek için bu sebeplerin ayrıntılı olarak incelenmesi gerekmektedir. Göç, insanların daha iyi yaşam koşulları, güvenlik ve sosyal uyum arayışıyla yaptıkları bir hareketlilik olmakla birlikte, sadece bireysel tercihlerden kaynaklanmaz; aynı zamanda zorunlu ve kaçınılmaz durumlardan da doğabilir. Bu dinamikler, göç politikalarının ve sosyal destek mekanizmalarının önemini açıkça göstermektedir. Göç, insanların daha iyi bir yaşam arayışının bir sonucu olarak ortaya çıkar ve bu süreçte karşılaşılan zorluklar, toplumsal uyum ve entegrasyonun sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır (Akıncı, Nergiz ve Gedik 2015, s. 61-62).

1.2.1. Ekonomik nedenler

Göçün en temel sebeplerinden biri olan ekonomik nedenler; işsizlik, düşük yaşam standartları, enflasyon, istihdam oranları, büyüme oranları ve ödemeler dengesi gibi makroekonomik değişkenleri kapsamaktadır. Özellikle genç nüfusun işsizlik oranlarının yüksek olması, bu kesimin göç etme eğilimini artırmaktadır. İyi bir gelir elde etme ve daha yüksek yaşam standartlarına sahip olma isteği, günümüzde göçün en önemli ekonomik gerekçelerinden biri olarak kabul edilmektedir (Tamer, 2020, s. 2812).

Makroekonomik değişkenler de göçün temel ekonomik dinamikleri arasında ifade edilmektedir. Çünkü enflasyon, istihdam oranı, büyüme oranları ve ödemeler dengesi gibi birçok faktörde yaşanan olumsuzluklar, insanların göç etme kararlarını etkilemektedir. Örneğin, tarım sektöründe yaşanan makineleşme ve teknolojik gelişmeler, insan emeğine duyulan ihtiyacı azalttığı için, küçük çiftçilerin göç etmesine sebep olabilmektedir (Yücel ve Çalışkan, 2020, s. 535).

Göç alan ülkeler genellikle ekonomik yönden iyi durumda olan, yüksek milli gelire sahip ve kaliteli yaşam standartlarına sahip ülkelerdir. Bu ülkeler, daha iyi iş imkânları ve yaşam koşulları sunarak göçmenleri çekmektedir. Öte yandan, ekonomik krizler ve yüksek işsizlik

oranlarının olduğu ÷lkeler ise göç veren ÷lkelerdir. Örneğın, 1989’da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğı (SSCB)’nin dağılmasıyla meydana gelen ekonomik buhran, birçok insanın Avrupa’ya göç etmesine neden olmuştur (Tamer, 2020, s. 2812). Ekonomik nedenler göç hareketlerinin temel dinamiklerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik fırsatlar ve daha yüksek ücretler, göçmenler için önemli çekici bir faktörlerdir. Özellikle gelişmiş ÷lkelerdeki iş piyasaları, daha yüksek ücretler ve daha iyi çalışma koşulları sunarak göçmenlerin ekonomik refahlarını artırma ve ailelerine daha iyi bir gelecek sağlama arayışlarını desteklemektedir. Göç alan ÷lkeler, genellikle ekonomik yönden güçlü, yüksek milli gelire sahip ve kaliteli yaşam standartlarına sahip ÷lkelerdir. Bu ÷lkeler sundukları iş imkânları ve yaşam koşullarıyla göçmenleri kendilerine çekmektedir (Göv ve Dürrü, 2017, s. 492).

Diğer yandan, ekonomik krizler ve yüksek enflasyon oranları da göçün ekonomik nedenleri arasında yer almaktadır. Ekonomik krizler işsizlik oranlarını artırarak büyük bir kesimin gelirini düşürmekte; yüksek enflasyon ise yaşam maliyetlerini yükselterek bireylerin ekonomik refahını olumsuz etkilemektedir. Bu koşullar altında, insanlar yatırım ve iş kurma olanakları arayışıyla da göç etmeyi tercih edebilmektedirler. Göç alan ÷lkelerdeki ekonomik istikrar, iş kurma ve yatırım yapma imkânları özellikle girişimci bireyler için cazip hale gelmektedir. Bu durum, göçmenlerin çabalarını desteklemektedir.

Eğitim ve mesleki gelişim olanakları, göçün ekonomik nedenleri arasında önemli bir yere sahiptir. Göç alan ÷lkelerde sunulan eğitim imkânları ve mesleki gelişim fırsatları, bireylerin kariyerlerini ilerletme ve daha iyi iş imkânlarına ulaşma arayışlarını desteklemekte, özellikle genç ve eğitimli bireylerin bu sebeple göç etmelerine neden olmaktadır. Ayrıca göç alan ÷lkelerdeki işgücü talebi de göçün ekonomik nedenlerinden biridir. İnşaat, tarım, sağlık hizmetleri gibi belirli sektörlerde işgücü açığı olan ÷lkeler, bu alanlarda çalışacak göçmen işgücüne ihtiyaç duymaktadırlar. Bu durum, göçmenlerin bu tür iş fırsatlarını değerlendirme amacıyla göç etmelerine yol açmaktadır.

Göçün ekonomik nedenleri, bireylerin ve grupların daha iyi yaşam koşulları arayışını tetikleyen pek çok faktörü içermektedir. İşsizlik, düşük yaşam standartları, ekonomik fırsatlar, sanayileşme eksiklikleri, tarım ve kırsal ekonominin çöküşü, ekonomik krizler, yatırım ve iş kurma fırsatları, eğitim ve mesleki gelişim olanakları ve göçmen işgücü talebi gibi unsurlar,

göçün ekonomik dinamiklerini şekillendirmektedir. Bu nedenler, göç hareketlerinin karmaşıklığını ve çok boyutluluğunu anlamada önemli bir katkı sağlamaktadır.

1.2.2. Sosyo-kültürel nedenler

Göçü tetikleyen bir diğer önemli faktör, sosyal ve kültürel nedenlerdir. Sosyo-kültürel boyutları oldukça çeşitli olan göç, nüfus artışı, eğitim, aile içi çatışmalar, dini baskılar ve doğal afetler gibi birçok etkene bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bu bağlamda sosyo-kültürel etkenlerden biri olan nüfus artışı, özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sosyal nedenlerin başında gelmektedir. Artan nüfus, bireylerin ve ailelerin daha iyi yaşam koşulları arayışına yönelmesine neden olmakta, bu da gelir düzeyinin düşmesi ve daha iyi imkânlar bulma isteği ile birleşerek, insanların gelecek nesillerini daha iyi koşullarda büyütme arzusuyla göç etmelerine yol açmaktadır.

Eğitim de önemli bir göç sebebidir. Bazı bölgelerin diğerlerine göre daha iyi eğitim olanaklarına sahip olması, bireylerin daha kaliteli eğitim arayışıyla göç etmeye teşvik etmektedir. Bu hareketler köyden kente, bir kentten daha gelişmiş bir kente ya da başka bir ülkeye yönelik olabilir. Özellikle beyin göçü olarak bilinen bu tür hareketler, geçici veya kalıcı nitelikte gerçekleşebilir. Eğitimle ilgili bir diğer önemli faktör ise okullaşma oranıdır. Kırsal alanlarda okullaşma oranının düşük olması ve çocukların uzun mesafeler kat etmek zorunda kalması, aileler için caydırıcı bir unsur oluşturmakta ve bu ailelerin eğitim olanaklarının daha iyi olduğu yerlere göç etmesine yol açmaktadır teşkil etmektedir (Araz, 2019, s. 39-40).

Aile içi çatışmalar, kan davaları ve kız kaçırmalar gibi huzursuzluk yaratan olaylar da göçün başlıca nedenleri arasında yer almaktadır. Bazı bölgelerde hala uygulanmakta olan başlık parası gibi gelenekler, göç hareketlerine ve kaçmalara yol açmaktadır. Ayrıca, aile birleşmeleri de göçün önemli nedenlerinden biridir. Evlenme yoluyla gerçekleşen göç hareketleri, bireylerin önce kendilerinin göç etmesi, ardından ailelerini yanlarına alması veya gittikleri yerde aile kurmaları şeklinde ortaya çıkmaktadır. Avrupa’da yaşayan(çalışan) bireylerin evlenmeleri ya da eşlerini ve ailelerini yanlarına çağırmaları da göçün nedenleri arasında bulunmaktadır. Dini nedenler de bu bağlamda önemli bir etkiye sahiptir; Müslümanların “hicret” olarak bilinen dini temelli göçleri ya da farklı dinlere mensup grupların inançları nedeniyle baskıya uğrayarak göç etmeleri, dini baskılardan kaçma amacıyla gerçekleşen göçlere örnektir (Araz, 2019, s. 39-40).

Doğal olaylar da göçün önemli nedenleri arasında yer almaktadır. Deprem, seller, volkanik patlamalar, çölleşme, kuraklık, toprak verimsizliği, heyelan ve tsunamiler gibi doğal afetler, insanların yaşadıkları yerleri terk etmelerine neden olmaktadır. Bu tür doğal ve çevresel faktörler, göçün ana tetikleyicilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Göçün sosyo-kültürel nedenleri, bireylerin ve toplumların daha iyi yaşam koşulları arayışıyla yer değiştirmelerini tetikleyen çeşitli faktörleri içermektedir. Nüfus artışı, eğitim olanakları, aile içi çatışmalar, dini sebepler ve doğal afetler gibi unsurlar, göç hareketlerinin karmaşıklığını ve çok boyutluluğunu anlamamıza katkı sağlamaktadır. Ayrıca, göç olgusu, sadece bireylerin yaşamlarını etkilemekle kalmaz; göç alan ve veren ülkelerin sosyal yapısını, kültürel dinamiklerini ve ekonomik durumlarını da derinden etkilemektedir. Göçmenlerin yeni topluluklara entegrasyonu hem göçmenlerin hem de ev sahibi toplumların karşılaştığı zorlukları ve fırsatları beraberinde getirmektedir. Bu süreç, kültürel alışverişi teşvik edebilirken, aynı zamanda sosyal gerilimlere ve uyum sorunlarına da yol açabilmektedir.

Bu nedenle, göçün sosyo-kültürel nedenleri ve sonuçları, yalnızca bireylerin yaşamlarını değil, aynı zamanda toplumların genel yapısını ve dinamiklerini de şekillendiren karmaşık bir olgudur. Bu bağlamda, göçün etkilerini anlamak ve yönetmek hem göçmenlerin hem de ev sahibi toplumların sürdürülebilir bir gelecek inşa etmeleri açısından kritik öneme sahiptir (Adıgüzel, 2016, s. 174).

1.2.3. Siyasi nedenler

Göçün siyasi nedenleri, tarih boyunca milyonlarca insanın yer değiştirmesine yol açmıştır. Bu nedenler arasında savaşlar, terör, ihtilaller, diktatör yönetimler ve sürgünler önemli bir yere sahiptir. Örneğin, Osmanlı Devleti'nin 1877-1878 Rus Harbi'nde yenilmesinin ardından Kafkasya ve Balkanlar'dan Anadolu'ya doğru büyük göç hareketleri yaşanmıştır. Benzer biçimde, Birinci Dünya Savaşı sonrası Asya ve Afrika'da sınırların yeniden çizilmesi, birçok insanın zorunlu olarak göç etmesine neden olmuştur. Ayrıca, Yugoslavya'nın parçalanmasına yol açan iç savaş sonrasında 3 milyon insanın yer değiştirmek zorunda kalması da bu duruma bir diğer örnektir (Tamer, 2020, s. 2812). Terör olayları da göçün önemli nedenlerinden biridir. Terör, insanların fizyolojik ihtiyaçlarını güven içinde karşılamalarını engellediği için göçü adeta kaçınılmaz kılmaktadır. Özellikle, 1980'lerden itibaren Türkiye'nin doğu bölgelerinde artan terör saldırıları nedeniyle iç göç dalgaları meydana gelmiştir. (Aksoy, 2006, s. 3). İnsanlar,

kendilerini güvende hissetmedikleri bölgelerden ayrılarak, daha güvenli yerlere göç etmek zorunda kalmışlardır.

Bunu yanı sıra, diktatoryal yönetimler ve rejim değişiklikleri de önemli siyasi göç nedenleri arasında yer almaktadır. Örneğin, İran'da rejim değişikliği ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından birçok kişi Avrupa ülkelerine göç etmiştir. Bu tür siyasi değişimler, insanların mevcut yaşam koşullarını sürdürememelerine yol açarak yeni bir yaşam arayışını zorunlu hale getirmektedir.

Göçü tetikleyen diğer bir etken ise nüfus mübadeleleri ve uluslararası anlaşmalardır. Türkiye ile Yunanistan ve Türkiye ile Bulgaristan arasında gerçekleştirilen nüfus mübadeleleri, bu tür anlaşmalara örnek teşkil etmektedir. Bu tür düzenlemeler, insanların zorunlu olarak yer değiştirmesine neden olmaktadır. Aynı zamanda, savaşlar sonrası ekonomik yetersizlikler ve olumsuz yaşam koşulları da göçü hızlandıran önemli etkenlerdendir. Örneğin, 93 Harbi sonrası Kafkasya ve Balkanlar'dan Anadolu'ya gerçekleşen göçler, savaşların ekonomik ve sosyal etkilerini gözler önüne sermektedir. Savaş dönemlerinde sivillere uygulanan işkence, istismar ve katliam gibi insan hakları ihlalleri, göç hareketlerini daha da arttırmaktadır (Yazıcı ve Demirel, 2010, s. 269).

Göçün siyasi nedenleri, bireylerin ve toplulukların daha güvenli, istikrarlı ve yaşanabilir bir çevre arayışının başlıca sebeplerinden biridir. Savaşlar, terör olayları, diktatörlük rejimleri, iç çatışmalar ve baskıcı yönetim biçimleri gibi etkenler, birçok insanı yaşam koşullarını iyileştirebilecekleri yeni yerlere göç etmeye zorlamaktadır. Bu faktörler, göçün yalnızca bireysel tercihlerle sınırlı kalmadığını; aksine, kimi zaman zorunlu ve kaçınılmaz hale gelen koşullardan kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Tüm bu nedenler, göç olgusunun karmaşık, çok boyutlu ve derinlemesine incelenmesi gereken bir dinamik olduğunu gözler önüne sermektedir.

Göçün karmaşık ve çok boyutlu bir olgu olması, yalnızca güvenlik arayışından kaynaklanmayan, aynı zamanda ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda da yeni fırsatlar yaratma isteğiyle birleşen çok yönlü bir süreci beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, göçü anlamak için sadece bireysel düzeydeki tercih ve istekleri değil; aynı zamanda geniş kapsamlı siyasi ve toplumsal faktörleri göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Böylece, göç olgusu, bireylerin daha iyi bir yaşam arayışını ve bu arayışa yol açan zorlayıcı siyasi, ekonomik ve

sosyal dinamiklerin derinlemesine incelenmesi gereken bir fenomen olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.3. Göç Türleri

Göç, tarih boyunca insan topluluklarının hareketliliğini belirleyen temel bir unsur olmuştur. İnsanların daha iyi yaşam koşulları, güvenlik ve fırsatlar arayışıyla yaptıkları bu hareketlilik; göç edilen yere, göçün nedenlerine ve süresine göre farklı kategorilere ayrılmaktadır. Bu kapsamda göç, çeşitli toplumsal ve bireysel dinamikler doğrultusunda farklı türlere ayrılarak incelenir.

1.3.1. Göç edilen yere göre göç çeşitleri

Göç, insanların ülke sınırları içinde veya dışında hareket etmesine bağlı olarak ikiye ayrılmaktadır: iç göç ve dış göç

- **İç göçler**

İç göç, insanların yaşadıkları ülke sınırları içinde, çeşitli nedenlerle bulundukları yerleşim yerinden başka bir yere taşınmasıdır. Ülke içindeki sanayileşmiş bölgeler, sundukları iş imkânları nedeniyle göçlerin ana kaynağını oluşturmaktadır. Bu bölgeler, adeta bir mıknatıs gibi, ülkenin farklı yerlerinden gelen insanları kendine çekmektedir. Türkiye’de de 20. yüzyılın ortalarından itibaren kalkınma hareketleri ve ekonomik gelişmeler, bölgesel farklılıkları artırmış; tarımda makineleşmenin yaygınlaşması ve nüfus artışı ile birlikte, görece az gelişmiş, bölgelerden gelişmiş bölgelere yönelik bir göç dalgası yaşanmıştır. Bu dönemde Türkiye, iç göç kavramıyla yoğun bir şekilde tanışmıştır (Büyükyılmaz, 2017, s. 30).

Kırsal alanlardan kentsel bölgelere yönelen bu iç göç hareketinin nedenleri arasında nüfus artışı, tarımsal tekniklerin gelişmesi, tarım arazilerinin parçalanması, erozyon, arazilerin kamulaştırılma politikaları, kalkınma projeleri, sanayi ve ticaretin gelişmesi, ulaşım ve iletişim olanaklarının artması, güvenlik sorunları ve doğal afetler özellikle de depremler yer almaktadır. Türkiye’de, sanayi ve ticaret merkezlerine yönelen iç göç, genel olarak az gelişmiş ve iş imkânlarının sınırlı olduğu kırsal alanlardan, kentsel bölgelere doğru yoğunlaşmıştır. İç göç, kırdan kente, kentten kente veya bazen kentten kırsala yön değiştirebilir. Ancak Türkiye’de iç

göçler genellikle kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru gerçekleşmektedir (Ekmekçiler, 2014, s. 166).

- **Dış göçler**

Dış göç, bireylerin daha iyi yaşam koşulları, iş fırsatları, eğitim olanakları veya güvenlik arayışı gibi nedenlerle kendi ülkelerinden ayrılarak başka bir ülkeye yerleşme sürecidir. Dış göç, bireylerin hayatlarında köklü değişimlere yol açmakta ve göç alan ile veren ülkelerin demografik, ekonomik ve kültürel yapılarını etkilemektedir. Göç alan ülkeler, yeni gelenlerin uyum süreci, iş gücüne katılımı ve sosyal bütünleşmesi için çeşitli politikalar geliştirmek zorunda kalırken; göç veren ülkeler ise iş gücü kaybı, beyin göçü ve ailelerin bölünmesi gibi zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır (Saygın ve Hasta, 2018, s. 330).

1.3.2. Nedenlerine göre göç çeşitleri

Nedenlerine göre göç, insanların zorunlu veya gönüllü olarak yer değiştirmeleri şeklinde ikiye ayrılır.

- **Gönüllü göçler**

Gönüllü göç, bireylerin isteyerek ve planlayarak bulundukları yeri terk etmeleri durumudur. İnsanların mevcut şartlarını değiştirme isteği, daha iyi ekonomik olanaklar, olumlu iklim koşulları, daha iyi eğitim imkânları ve olumlu çevre şartları gibi nedenlerle gönüllü göç gerçekleşmektedir. Gönüllü göç, birçok açıdan zorunlu göçten farklıdır. En belirgin fark, gönüllü göçün planlanmış olmasıdır. Bu planlama süreci, göç edilecek yer hakkında gerekli ön araştırmaların yapılmasını ve yasal süreçlere hazırlığı içermektedir. Gönüllü göç, planlı bir şekilde yeni yaşam alanlarının tercih edilmesi süreci olarak değerlendirilebilir (Karakaya, 2020, s. 98).

- **Zorunlu göçler**

Zorunlu göç, siyasi, doğal, sosyal veya kültürel sebeplerden dolayı can güvenliği, hayata ve refaha yönelik tehditlerin zorlaması ile ortaya çıkmaktadır. Bu tehdit nedeniyle, daha güvenli alanlara doğru hareket etme isteği doğar. Zorunlu göçün en belirleyici özelliği, egemen devletlerin şiddet mekanizmalarının baskısı altında kalan birey ve grupların hayatta kalabilmek için ulus-devletlerinden ayrılma kararı almalarıdır. Bu tür göçler, bireylerin veya grupların yaşamlarını sürdürebilecekleri alanların ve şartların tehdit altında olması nedeniyle gerçekleşir.

Zorunlu göç, sadece ülke sınırları içerisindeki bölgeler arasında değil, aynı zamanda başka bir ülkenin sınırlarına düzensiz bir biçimde de gerçekleşebilir (Karakaya, 2020, s. 99).

1.3.3. Sürelerine göre göç çeşitleri

İnsanların göç ettikleri yerlerde kaldıkları süreler dikkate alınarak mevsimlik (süreli) ve sürekli (daimî) göçler olarak ikiye ayrılmaktadır.

- **Mevsimlik (süreli) göçler**

Mevsimlik göç, bireylerin veya grupların belirli bir dönem veya proje süresince başka bir yere gitmesidir. Bu tür göçler genellikle tarım veya turizm gibi sezonluk işlerde çalışmak, geçici iş anlaşmaları veya eğitim amacıyla gerçekleşir. Bu tür göçler, göç eden bireylerin belirli bir süre sonunda asıl ikamet ettikleri yerlere dönmelerini sağlar (Yıldırım ve Karakoyun, 2023, s. 62).

- **Sürekli (daimî) göçler**

Sürekli göç, bireylerin veya grupların uzun süreli veya kalıcı olarak başka bir yere taşınmasını ifade eder. Bu göç türü, daha iyi yaşam koşulları, kalıcı iş fırsatları, aile birleşimi veya güvenlik gibi nedenlerden kaynaklanır. Kalıcı göçmenler, yeni yerleşim yerlerinde uzun süreli olarak kalmayı ve genellikle orada yeni bir hayat kurmayı planlayan kişilerden oluşmaktadır (Şantaş, 2019, s. 896).

1.4. Göç Teorileri

Göç, çeşitli nedenlere dayanan karmaşık bir toplumsal olgu olarak, bireylerin yer değiştirme kararları ve bu hareketliliklerin sürekliliği hakkında farklı teorilerin geliştirilmesine yol açmıştır (Arpa, 2023, s. 48). Göç teorileri, bireylerin ve hanelerin yurt içi veya uluslararası düzeyde yer değiştirme kararlarının ardındaki mantığı ve motivasyonları anlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca, bu teoriler göç akışlarının zaman içinde nasıl sürdüdüğünü ve değişkenlik gösterdiğini açıklayan faktörleri anlamaya çalışmaktadır (Özcan, 2017, s. 187). Her teori, formüle edildiği dönemin sosyoekonomik koşullarına ve ait olduğu disipline bağlı olarak çeşitli kavramlar, varsayımlar ve analiz çerçeveleri kullanır. Göçün tek bir sebebe dayandırılmasını savunan teoriler olsa da birçok düşünür göçün çok boyutlu bir olgu olduğunu ve tek bir faktörle açıklanamayacağını savunarak bu tür yaklaşımlara eleştirel bir bakış

getirmiştir (Güllüpnar, 2013, s. 54). Genellikle ekonomik, kentsel ve siyasi temeller üzerine kurulan göç teorileri, günümüzde göç dinamikleri anlamada hala etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu bölümde, öne çıkan göç teorilerine detaylı bir şekilde yer verilmektedir.

1.4.1. Ravenstein'in göç kanunları

Göç teorilerinin temellerini atan isimlerden biri olan Ernest George Ravenstein, göç hareketlerini sistematik bir şekilde incelemiş, bu hareketlerinin belirli yasalara ve eğilimlere tabi olduğunu öne sürmüştür. Ravenstein, İngiliz demografi William Farr'ın *"göçün, hiçbir kesin kanuna bağlı olmaksızın yürüdüğü"* görüşüne karşı çıkarak, göçün belirli kurallar doğrultusunda şekillendiğini öne sürmüştür (Çağlayan, 2016, s. 68).

Göç hareketlerinin mesafe, demografi ve iş gücü piyasası gibi unsurlarla ilişkisini inceleyen bu kanunlar, günümüzde yapılan göç analizlerinde de dikkate alınan önemli prensipler arasında yer almaktadır. 1871 ve 1881 yıllarında gerçekleştirilen İngiliz nüfus sayımı verilerini inceleyen Ravenstein, göç hareketlerini anlamaya yönelik yedi temel kanun geliştirmiştir. Bu kanunlar, göçün dinamiklerini anlamak için günümüzde de geçerli bir çerçeve sunmaktadır (Corbett, 2003). Ravenstein'in 1885 yılında yayımladığı bu çalışma, göç olgusunun ilk sistematik incelemesi olarak kabul edilmekte ve göç kuramlarının gelişiminde önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir (Çağlayan, 2006, s. 71).

İşte Ravenstein'in temel göç kanunları:

- **Göç ve mesafe:** Ravenstein'a göre, göçmenlerin büyük çoğunluğu genellikle kısa mesafelere göç etmeyi tercih etmektedir. Kısa mesafeli göçler, yeni yerleşilen bölgelerde başka göç hareketlerini tetikleyebilmekte ve genellikle bu göçler sanayi ile ticaret merkezlerine doğru yönelmektedir. Bu merkezlere yönelen göçün yoğunluğu, bölgedeki iş fırsatlarının çeşitliliğine ve yerli nüfusun yoğunluğuna göre değişiklik gösterebilmektedir. Özellikle sanayi devrimi sonrasında gelişmiş bölgeler, sundukları ekonomik fırsatlar nedeniyle göçmenleri kendine çekmiştir.
- **Göç ve basamakları:** Sanayileşme ve ticaretin gelişmesi, kentsel alanların çevresindeki kırsal bölgelerde yaşayan insanların hızla şehirlere yönelmesine neden olmuştur. Bu hareketlilik, kırsal alanlarda nüfusun azalmasına neden olurken, daha uzak bölgelerden gelen göçmenlerin bu boşlukları doldurmasına neden olmaktadır.

Göç hareketleri, bu şekilde ülke genelinde yaygınlaşmaktadır ve her yeni göç dalgası daha uzak bölgeleri göç sürecine dahil etmektedir.

- **Yayılma ve emme Süreci:** Göç, ekonomik ihtiyaçlar doğrultusunda “yayılma” ve “emme” süreçleriyle tanımlanmaktadır. Göçmenler, ekonomik ve ticari fırsatları değerlendirmek için yer değiştirirken, sanayinin merkezleri ise ihtiyaç duydukları iş gücünü, göç yoluyla sağlanmaktadır. Böylece göç, iş gücü açığını kapatarak kentsel sanayi merkezlerinde emeğin “emme” sürecini başlatır.
- **Göç zincirleri:** Göç, zamanla birbirini izleyen zincirleme bir süreç olarak da gelişebilmektedir. Her göç dalgası, bir sonraki dalgayı tetikleyerek göçün devamlılığını sağlar. Bu nedenle, göç alan bölgeler aynı zamanda göç veren yerler haline gelebilmekte, bu durum göç hareketlerinin kesintisiz bir biçimde sürmesine neden olmaktadır.
- **Doğrudan göç:** Uzun mesafeli göçlerde, göçmenler genellikle doğrudan büyük ticaret ve sanayi merkezlerine yönelmektedirler. Bu doğrudan göç hareketleri, ara duraklar olmadan gerçekleşir ve göçmenler ekonomik olanakların, yüksek olduğu büyük kentlere yerleşmeyi tercih eder.
- **Kır-Kent yerleşimcileri farkı:** Kentte yaşayan bireyler, kırsal bölgelerde yaşayanlara kıyasla daha az göç etme eğilimindedir. Kentteki göç hareketleri, genellikle nüfusu önemli ölçüde etkilemezken, kırsal bölgeler arasındaki göç hareketleri bu bölgelerin demografik yapısını derinlemesine değiştirebilir ve yerleşik nüfus üzerinde daha güçlü bir etkiye sahip olabilir.
- **Kadın-Erkek farkı:** Kadınlar, erkeklere kıyasla daha fazla göç etme eğilimi gösterirler. Bu durum özellikle iç göçlerde ve kısa mesafeli göç hareketlerinde kendini gösterir. Kadınlar bu tür göçlerde daha aktif rol oynarken, erkekler genellikle uzun mesafeli ve uluslararası göçlerde ön plana çıkmaktadır.

Ravenstein’in geliştirdiği bu göç kanunları, göçün yalnızca bireysel hareketlilikten ibaret olmadığını, ekonomik, sosyal ve coğrafi bağlamda çeşitli etkenler tarafından yönlendirildiğini göstermektedir. Bu ilkeler, göç sosyolojisi ve coğrafyasında yeni teorilerin temelini atmış ve göç hareketlerinin daha derinlemesine anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Bu çalışma, göç araştırmalarında bir referans noktası haline gelmiş ve Ravenstein’in yaklaşımları modern göç teorileri için zemin oluşturmuştur.

1.4.2.Neo-Klasik ekonomik kuramda göç: Faydayı maksimize etmek

Göç teorilerinin en eski ve sistematik yaklaşımlarından biri olarak kabul edilen Neo-Klasik Ekonomik Kuram, göç olgusunu ekonomik temellere dayandırarak açıklamaktadır. Neo-klasik ekonomik teori, göçü ‘insan sermayesi’ kavramı ile ele alır ve bireylerin göç kararlarını işgücü piyasasındaki arz-talep dengesi ile coğrafi ücret farklılıkları üzerinden değerlendirir (Işık, 2018, s. 27). Bu kuram, makro düzeyde işgücü hareketlerini açıklarken, mikro düzeyde bireylerin kazanç farklılıklarına yönelik motivasyonlarını da dikkate alır. Neo-klasik kuramın temel önermesi, bireylerin faydayı maksimize etme isteği doğrultusunda daha yüksek gelir elde edebilecekleri yerlere göç etme eğiliminde olduklarıdır.

Göç sürecine motive olan bireyler, sadece gelir artışı veya risklerin farklılaşması ile değil, aynı zamanda kendi referans gruplarında hane halkının gelirinin artmasını da dikkate almaktadır. Büyük bir emek rezervine sahip bölgelerde ücretler genellikle daha yüksek olduğundan, bu bölgeler düşük kazançlı bölgelerden gelen göçmenleri çeker. Bu, göç hareketinin işgücünün ekonomik değerine göre yüksek kazançlı bölgelere doğru gerçekleştiğini göstermektedir. Mikro ölçekte, bireyler daha verimli ve kazançlı olabilecekleri yerlere göç etmekte ve bu durumun kişinin iş becerileri ve gittikleri iş pazarlarının özel yapısına bağlı olduğu görülmektedir (Özcan, 2017, s. 196). Neo-klasik kuramın temel önermesi, bireylerin faydayı maksimize etme isteği doğrultusunda daha yüksek gelir elde edebilecekleri yerlere göç etme eğiliminde olduklarıdır.

Bu kuram, makro düzeyde işgücü hareketlerini açıklarken, mikro düzeyde bireylerin kazanç farklılıklarına yönelik motivasyonlarını da dikkate alır. Neo-klasik kuramın temel önermesi, bireylerin faydayı maksimize etme isteği doğrultusunda daha yüksek gelir elde edebilecekleri yerlere göç etme eğiliminde olduklarıdır.

- **Makro ve mikro düzeyde göç motivasyonları**

Neo-klasik teoriye göre, makro düzeyde göç; işgücü arz-talep farklılıkları, coğrafi kazanç farklılıkları ve emek rezervlerinin büyüklüğüne göre şekillenir. Büyük bir emek rezervine sahip bölgelerde ücretler genellikle daha yüksek olduğundan, bu bölgeler düşük kazançlı bölgelerden gelen göçmenleri çeker. Bu, göç hareketinin işgücünün ekonomik değerine göre yüksek kazançlı bölgelere doğru gerçekleştiğini göstermektedir. Teori, düşük ücretli bölgelerden

yüksek ücretli bölgelere doğru yaşanan bu işgücü hareketliliğini, bireylerin daha verimli ve kazançlı fırsatlar arayışında olmalarıyla açıklar (Özcan, 2017, s. 196).

Mikro düzeyde ise neo-klasik kuram, bireylerin göç kararını kazanç farklarına dayanarak açıklamaktadır. Bu kurama göre, bireyler göç ederek gelirlerini artırabileceklerine inandıklarında hareket etmeye daha yatkın hale gelirler. Göç, bireylerin ve hanelerin yalnızca gelir seviyelerini yükseltme isteğinden değil, aynı zamanda kendi referans gruplarına göre ekonomik durumlarını iyileştirme arzusundan da kaynaklanabilir. Böylece, bir bireyin göç etme motivasyonunun yalnızca kendi gelir beklentileriyle değil, aynı zamanda hane halkının genel refahı ile de ilişkili olduğu görülmektedir.

- **Neo-Klasik mikro ekonomik teorinin varsayımları ve sınırlılıkları**

Neo-Klasik mikro ekonomik teoriye göre, göç rasyonel aktörlerin faydayı maksimize etme çabaları sonucunda gerçekleşir. Teoriye göre, göç etmeye karar veren bireyler, göç sürecinden pozitif bir net kazanç elde edeceklerini ummaktadırlar. Bu teorik çerçevede, her birey kendisi için en uygun ve rasyonel kararı verir ve ekonomik getirisi yüksek olan bir yere göç ederek bu beklentiyi gerçekleştirmeye çalışır. Neo-klasik teori, bireylerin göç kararında temel etkenin gelir artışı ve ekonomik fırsat olduğunu varsayar (Özcan, 2017, s. 196).

Ancak, Neo-Klasik ekonomik kuramın temel zayıflıklarından biri, bireylerin her zaman rasyonel davranış sergileyeceklerini varsaymasıdır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, göç gibi önemli bir karar, aile ve toplumsal yapıların etkisi altında kalmaktadır. Göç kararını bağımsız olarak verme yetkinliği henüz oluşmamış, reşit olmayan gençlerin kendi başlarına böyle bir karar almaları çoğu durumda gerçekçi değildir (Işık, 2018, s. 27). Buna ek olarak, bireylerin göç esnasında karşılaştıkları sosyal, kültürel ve psikolojik maliyetler de göz ardı edilmektedir.

- **Faydayı maksimize etme amacı ve göç kararının ekonomik boyutu**

Neo-klasik teoriye göre, göç kararı, bireylerin faydayı maksimize etme arzusuna dayanır. Bireyler, gidecekleri bölgelerde elde edecekleri potansiyel kazancın, göç sırasında karşılaştıkları maliyetlerden daha yüksek olduğunu düşündüklerinde göç etmeye karar verirler. Teorinin ekonomik odaklı bu yaklaşımı, göç olgusunun daha iyi anlaşılmasını sağlamakla birlikte, sosyal ve kültürel faktörlerin göç üzerindeki etkilerini yeterince kapsamamaktadır. Bu bağlamda, neo-klasik ekonomik kuram göç kararının ekonomik yönlerini

öne çıkararak bireylerin rasyonel bir şekilde faydalarını maksimize etme çabalarına vurgu yapar, ancak bu kararların arka planındaki toplumsal ve psikolojik dinamikleri sınırlı şekilde ele alır.

1.4.3. Göçmen ağları teorisi

Göçmen ağları göçmenler, eski göçmenler ve göçmen olmayan bireyler arasındaki bağların, akrabalık ve ortak toplumsal kökenler aracılığıyla kurulmasını ifade etmektedir. İlişkiler ağı kuramı, göçmenlerin hem göç ettikleri ülkede hem de göç veren ve göç alan ülkeler arasında kurdukları sosyal ağların varlığına dayanmaktadır (Büyükyılmaz, 2017, s. 21-22). Bu ağların, sürekli devam eden göçler üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir. İlk göç edenler, göç veren ve göç alan bölgeleri birbirine bağlayan bir altyapı oluşturarak, yeni göçmenlerin bu ağlardan faydalanmasını sağlamaktadır. Yeni göç hareketleri, mevcut ağları harekete geçirir; sonradan gelen göçmenler, ilk göç edenlerin deneyimlerinden yararlanarak bu ağları daha da güçlendirmektedir (Yaman, 2014, s. 297).

İlk göçmenlerin, yabancı bir ülkeye göç ettiklerinde yararlanabilecekleri sosyal ağlardan yoksun oldukları için, özellikle kaçak giriş yapıldığında bu süreç oldukça maliyetli hale gelmektedir. Göçmenler seyahat masrafları, vize ücretleri ve kaçak geçiş için ödenen paralar gibi doğrudan harcamalara katlanmak zorundadır. Kaçak giriş yapıldığında bu süreç genellikle daha maliyetlidir, çünkü insan kaçakçılarına ödeme yapma gerekliliği doğmaktadır. Ancak, göçmen ağları sayesinde, sonradan gelen akraba ve arkadaşlar için göç etmenin maliyetleri önemli ölçüde azalmaktadır. Göçmenlerin yerleştikleri bölgede birbirleriyle ilişki içinde olmaları, topluluk oluşturma sürecine de katkı sağlamaktadır. Göçmenler, göç ettikleri bölgede kendi gruplarına ait ibadet yerleri, dernekler, dükkânlar, kafeler, doktorlar, avukatlar ve diğer hizmetler içeren sosyal ve ekonomik altyapıları oluşturmaktadır (Büyükyılmaz, 2017, s. 21-22). Bu güçlü ekonomi ve yardımlaşma mekanizmaları, başka bir ifadeyle enformel dayanışma ağları, göçmenlerin bürokratik işlemlerini en aza indirirken, yeni gelenlerin bu ağlardan faydalanarak yalnız kalmasını önleyebilmektedir.

Göçmenlerin birbirlerinden habersiz ve izole yaşamamaları için ekonomik, siyasal ve sosyal ağlara uyum sağlamaları gerekmektedir. Bu durum, içine kapanık olmayan bir toplum kitlesinin oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Ancak, diğer taraftan göçmenlerin tüm ihtiyaçlarını kendi dayanışma grubu içinde karşılamaları, göçmenlerin içe kapanmasına ve

bulundukları ülke halkı ile sınırlı etkileşimde bulunmalarına yol açmaktadır. Öyle ki, dayanışma ağları göçmenlerin gittikleri ülkelerin dillerini öğrenme gerekliliğini bile ortadan kaldırmaktadır. Göç edeceği ülkede veya kentte akrabalarının ve arkadaşlarının kendisine yardımcı olacağını bilen göçmenler ile kendisine yardım edecek kimsesi olmayan göçmenler arasında farklar oluşmaktadır. Bu maddi ve manevi dayanışma ağları, göç edilen ülkede kalış süresini ve uyum sürecini doğrudan etkilemektedir. İlk göç edenler, göçün maddi ve manevi zorluklarını daha yoğun yaşarken, dayanışma ağı kurulduktan sonra gelenler bu zorlukların büyük bir kısmıyla karşılaşmamaktadır. Dolayısıyla bu kişiler göç ettikleri ülkeye daha kolay uyum sağlamaktadırlar.

1.4.4. Dünya sistemleri teorisi

Wallerstein'e göre, modern devletlerarasında insanların sürekli hareketliliği, sosyal, çevresel, politik ve ekonomik değişimlere bir tepki olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, göç, bu değişimlere verilen bir yanıt olarak değerlendirilmektedir. Dünya sistemler analizi, modern kapitalizmin dinamiklerini ve bu dinamiklerin insan toplulukları arasındaki etkileşimler üzerindeki etkisini incelemektedir. Wallerstein, göçün kapitalist sistemin genişlemesi ve ülkeler arasındaki ekonomik ve politik ilişkilerin bir sonucu olarak ortaya çıktığını savunmaktadır (Akyıldız, 2016, s. 152).

Wallerstein'in dünya sistemleri teorisine göre, dünya merkez ve çevre olmak üzere iki ana bölgeye ayrılmaktadır. Merkez olarak adlandırılan bölgeler, sermaye yoğunluktadır ve kapitalist ekonomi içinde en fazla kazanç elde eden yerlerdir. Çevre bölgeler ise işgücü yoğunluklu olup, daha düşük gelir seviyesine sahiptir. Tarihsel olarak bu ikili yapı, sömürgecilik (kolonyal) bağlarıyla şekillenmiştir (Dikici, 2020, s. 28).

Geçmişte, merkezlerin çevre bölgelere nüfuz etmesi kolonyal sistemler aracılığıyla gerçekleşirken, günümüzde bu süreç neo-kolonyal devletler ve çok uluslu şirketler tarafından yürütülmektedir. Merkez ülkeler, çevre ülkelere ucuz işgücü, hammadde ve arazi gibi kaynaklar için bağımlı durumdadır (Akyıldız, 2016, s. 154). Kapitalist firmaların sahipleri ve yöneticileri, yüksek kâr ve daha büyük servet elde etme arzusuyla çevre ülkelere yatırım yapma eğilimindedir. Bu süreç, merkez ülkelerin ekonomik çıkarlarını maksimize ederken, çevre ülkelerin kaynaklarını sömürmeye devam etmektedir. Bu perspektif, kapitalist sistem içinde

göç hareketliliğinin nasıl meydana geldiğini arazi, hammadde ve işgücü dinamikleri açısından incelemektedir (Akyıldız, 2016, s. 155-156):

- **Arazi yönünden göç hareketi:** Kapitalist çiftçiler, çevre bölgelerde topraklarını genişletmek, üretim süreçlerini makineleştirmek ve ihracat amaçlı mahsul üretmek istemektedir. Bu süreç, geleneksel arazi kullanım sistemlerini tahrip ederken birçok tarım işçisini üretim dışı kalmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak, yerel tarımla uğraşan kesim, hareket halindeki bir iş gücü durumuna gelmektedir.
- **Hammadde yönünden göç hareketi:** Küresel pazarlara yönelik hammadde çıkarımı, ücretli işgücüne dayalı endüstriyel yöntemleri beraberinde getirmektedir. Bu süreç, geleneksel sosyal ve ekonomik organizasyonları dönüştürerek yeni işgücü piyasaları yaratmaktadır. Dolayısıyla bu eğilimler, işgücünün coğrafi hareketliliğini teşvik etmektedir.
- **İşgücü yönünden göç hareketi:** Merkez ülkelerden gelen firmalar, gelişmekte olan ülkelerde düşük ücret avantajından faydalanmak için montaj tesisleri kurmaktadır. Bu durum, yerel işgücü piyasasını güçlendirirken geleneksel üretim ilişkilerini zayıflatmaktadır. Fabrika iş gücüne olan talep, göçmenler tarafından karşılanmakta ve bu durum işgücünün dışileşmesine yol açmaktadır. Ekonomik olarak güçlü ülkeler, çevresel bölgelerde iş imkânı sunarak göç yaratmakta, aynı zamanda bu göçmenleri kendi ülkelerine de çekmektedir. Küreselleşme süreciyle yerinden edilen bazı kişiler gelişmekte olan ülkelerin kentleşmesine katkıda bulunmak için şehirlere göç ederken, çoğunluğu yurtdışına yönelmektedir. Göç üzerindeki etkileri incelendiğinde, göç hareketlerini anlamada daha fazla yardımcı olduğu görülmektedir.
- **Maddi bağlantılar yönünden göç hareketi:** Merkez ülkeler, mal taşımacılığı, montaj tesisleri, hammadde çıkarımı ve ihracat gibi ticari faaliyetleri yönetmek için bağlantı ağları kurmaktadır. Bu ağlar, uluslararası işgücü hareketini teşvik eden önemli etkenlerdir.
- **İdeolojik bağlantılar yönünden göç hareketi:** Ekonomik küreselleşme süreci, çevre ve merkez ülkeler arasında kültürel bağlar oluşturmaktadır. Bu kültürel bağlantılar, merkez ülkenin çevre ülkeleri sömürme ve yönetme eğilimlerini yansıtan kolonyal geçmişin bir uzantısı olarak ortaya çıkmaktadır.
- **Küresel şehirler açısından göç hareketi:** Bankacılık, finans, yönetim ve teknoloji üretimi gibi dünya ekonomisinin önemli unsurları, bazı küresel şehirler tarafından

yönetilmektedir. Bu şehirler hem nitelikli hem de vasıfsız iş gücü talebi yaratmaktadır. Üst düzey iş pozisyonları iyi eğitilmiş yerli ve vasıflı göçmenler tarafından karşılanırken, alt kademedeki işlerde genellikle vasıfsız göçmenler istihdam edilmektedir.

Wallerstein'in dünya sistemler teorisi, göç hareketlerinin kapitalist ekonomilerin gelişmekte olan ülkelere nüfus etme ve bu bölgelerdeki kaynakları kullanma eğiliminden kaynaklandığını savunmaktadır. Bu sistem, sosyal ve ekonomik olarak kökten değişmiş ve göç etmeye yatkın bir nüfus yaratmaktadır.

1.4.5. Göç sistemleri teorisi (çok yönlü perspektif)

Göç sistemleri kuramı, neo-klasik veya tarihsel-yapısalcı yaklaşımların aksine, göç olgusunu çok yönlü bir perspektiften ele alır. Bu kuram, göçün oluşumunu yalnızca ekonomik faktörlerle değil, birçok farklı etkenle birlikte değerlendirir. Göç sistemleri kuramının temel amacı, kendinden önceki teorilerin eksikliklerini gidermek ve göçü daha kapsamlı bir şekilde açıklamaktır. Bu kuram, ülkeler arası göçlerde tek bir faktörün etkili olmadığını, aksine bir dizi etkenin bir araya gelerek göç hareketlerini şekillendirdiğini savunmaktadır (Arslan, 2022, s. 16). Göç sistemleri kuramı, göç hareketliliğinin göç alan ve göç veren ülkeler arasındaki tarihsel ilişkiler tarafından şekillendirildiğini savunmaktadır. Bu kurama göre, iki ülke arasındaki siyasi, sosyal, kültürel veya sömürge bağları, göçün oluşmasında kritik rol oynamaktadır. Göç sadece ekonomik nedenlerle değil, aynı zamanda bu tarihsel ve sosyal bağlar üzerinden de gerçekleşebilmektedir. Örneğin, eski sömürgeci ve sömürge ülkeler arasındaki göç hareketleri, bu tarihsel bağların bir yansımasıdır. Aynı şekilde, iki ülke arasındaki güçlü kültürel ve sosyal ilişkiler de göçü teşvik edebilmektedir. Bu perspektif, göçün çok boyutlu ve karmaşık bir olgu olduğunu ve sadece ekonomik faktörlerle açıklanamayacağını ortaya koymaktadır. Göç sistemleri kuramı, göçü daha geniş bir çerçevede ele alarak, tarihsel ve sosyal bağların göç üzerindeki etkisini anlamamıza yardımcı olmaktadır (Çağlayan, 2006, s. 84).

Göç hareketlerinin boyutları, ülkeler arasındaki ilişkilerle doğrudan bağlantılıdır. Makro ve mikro ölçekli gelişmeler, göçün oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır. Makro düzeyde, uluslararası göç politikaları, hukuksal ilişkiler ve ülkeler arası uygulamalar gibi faktörler, göç hareketlerinin genel çerçevesini belirlemekte ve ülkeler arasındaki göç politikalarını

şekillendirmektedir. Bu makro ölçekli faktörler, göçün büyük resmini çizmekte, devletlerin göçmenlere yönelik tutumlarını ve politikalarını etkilemektedir (Akyıldız, 2016, s. 150).

Göç hareketlerinin dinamiklerini anlamak için hem makro hem de mikro düzeydeki faktörleri dikkate almak gerekmektedir. Makro düzeyde kurumlar ve politikalar ön plandayken, mikro düzeyde bireyler ve onların kişisel özellikleri belirleyici olmaktadır. Bu iki düzeyin etkileşimi, göç süreçlerinin karmaşıklığını ve çok boyutluluğunu ortaya koymaktadır (Arslan, 2022, s. 17).

1.5. Türkiye'nin Dış Göç Politikalarına Dair Kavramsal Çerçeve

Göç yönetimi, günümüzde ülkelerin toplumsal, ekonomik ve güvenlik dengelerini koruma hedefleri doğrultusunda giderek daha kapsamlı bir politika alanı haline gelmiştir. Özellikle Türkiye gibi, coğrafi konumu nedeniyle hem transit hem de hedef ülke konumunda olan ülkeler için, göç yönetimi yalnızca bir sınır kontrolü değil; ekonomik kalkınma, sosyal uyum ve uluslararası iş birliğini içeren çok yönlü bir strateji gerektirmektedir.

Türkiye, çevresindeki siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkların neden olduğu göç dalgalarına karşı insan haklarına saygılı ve sürdürülebilir bir göç politikası oluşturma çabası içindedir. Bu politikalar, göçmenlerin iş gücü piyasasına katılımını, sosyal hayata entegrasyonunu ve yerel halkla uyum içinde yaşamalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Türkiye'nin göç yönetimi stratejisi; sınır güvenliği ve düzensiz göçle mücadele eden, göçmenlerin ekonomik ve toplumsal hayata katılımına kadar pek çok unsuru içermekte ve uluslararası iş birliğiyle desteklenmektedir (Altınöz, 2024, s. 12).

Bu kapsamlı yaklaşım, göçmenlerin topluma katkı sağlayan bireyler olarak kabul edilmesine ve onların potansiyellerinin desteklenmesine dayanmaktadır. Türkiye, bu politikalarla sadece göçmenlerin bireysel refahını artırmayı değil, aynı zamanda ekonomik büyümeye ve toplumsal istikrara katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Bu çerçevede geliştirilen sürdürülebilir göç yönetimi, Türkiye'nin yalnızca kriz anlarında değil, uzun vadeli bir perspektifle göçü ele almasını ve küresel göç yönetiminde aktif bir rol oynamasını sağlamaktadır (Altınöz, 2024, s. 12).

1.5.1. Göç yönetimi

Göç yönetimi, göç hareketlerinin başlamadan önce düzenlenmesini ve göçün gerçekleşmesinden sonraki entegrasyon süreçlerini kapsayan bir yaklaşımdır. Bu bağlamda, göç politikaları, ampirik araştırma bulgularına dayanarak şekillendirilmektedir. Tarihsel olarak incelendiğinde, göç yönetiminin, gelişmiş ülkeler tarafından göç hareketlerinin getirdiği fırsat ve tehditleri müzakere etmek amacıyla geliştirildiği görülmektedir. Bu ülkeler, göç hareketlerini kapitalizmin ekonomik politığıne paralel olarak ele almakta ve ekonomik göstergelere dayanarak yönetmektedir. Bu nedenle, göç bir insan hakkı olmaktan ziyade ekonomik kalkınma sürecine etkisi olan bir unsur olarak değerlendirilmekte; göç yönetimi ekonomik kalkınma amacına uygun bir şekilde yapılandırılmaktadır. Bu düzenlemelerle, göç yönetimi hem ulusal hem de uluslararası düzeyde etkili bir şekilde gerçekleştirilmekte ve buna bağlı göç politikaları oluşturulmaktadır (Dereli, 2023, s. 1335).

Türkiye'nin dış göç politikaları çerçevesinde göç yönetimi kavramı hem kısa hem de uzun vadeli planlar ve uygulamalarla giderek kapsamlı bir şekilde şekillendirilmiştir. Türkiye, özellikle çevresindeki siyasi istikrarsızlıklar ve ekonomik sorunların yarattığı göç dalgalarına karşı hem ulusal güvenliği sağlama hem de insan haklarına saygılı bir yönetim mekanizması oluşturma hedefi taşımaktadır. Coğrafi konumu gereği Türkiye, düzensiz göçün hem kaynağı hem de transit ve hedef ülkesi konumundadır. Bu nedenle, sadece kriz anlarında tepki veren mevcut yaklaşım yerine, sürdürülebilir bir göç yönetimi anlayışının benimsenmesi gerekmektedir. Türkiye'deki göç dinamikleri, mevcut sistemin bu yeni yaklaşım doğrultusunda yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmaktadır (Özer ve Güneş Günal, 2023, s. 254). Göç yönetiminin kavramsal çerçevesi; yasal düzenlemelerden kurumsal yapıya, veri toplama sistemlerinden uluslararası iş birliklerine kadar pek çok unsuru kapsamaktadır.

Türkiye'de göç yönetimi, 2013 yılında yürürlüğe giren YUKK ile yasal bir zemine oturtulmuştur. Bu yasa, Türkiye'de yaşayan yabancıların hak ve yükümlülüklerini düzenlemekte ve geçici koruma statüsündeki kişilere hukuki güvenceler sunmaktadır. Kanunun kabul edilmesiyle birlikte kurulan Göç İdaresi Başkanlığı, Türkiye'nin göç yönetimindeki en yetkili kurumu olarak göç politikalarının yürütülmesinden ve göç hareketlerinin kontrol altına alınmasından sorumludur. Ayrıca, kurum yerel ve ulusal düzeyde koordinasyonu sağlamakta, göçmenlerin yasal durumlarına dair işlemleri yönetmekte ve politika geliştirme süreçlerinde aktif bir rol oynamaktadır.

Göç yönetimi süreçlerinde veri toplama ve analiz altyapısı, Türkiye'nin göçmen nüfusu hakkında kapsamlı bilgi sahibi olmasını ve politika yapımında bilinçli kararlar almasını sağlamaktadır. Göç İdaresi Başkanlığı bünyesinde geliştirilen dijital altyapılar ve veri tabanları aracılığıyla göç akışları izlenmekte, demografik bilgiler derlenmekte ve farklı göç türlerine dair veri analizleri yapılmaktadır. Göçmenlerin ülkeye girişlerinden barınmalarına, eğitimden sağlık hizmetlerine kadar birçok alanda veri toplama ve analiz süreçleri, göçmenlerin ihtiyaçlarına yönelik hızlı ve etkili çözümler geliştirilmesine olanak tanımaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024).

Türkiye, göçmenlere yönelik olarak geçici koruma ve uluslararası koruma statüleri sağlamaktadır. Özellikle Suriye'deki iç savaş ve çatışma ortamından kaçan milyonlarca kişi, Türkiye'ye geçici koruma statüsünde altında sığınmıştır. Bu statü, göçmenlere güvenli bir ortam sunmanın yanı sıra eğitim, sağlık ve diğer temel hizmetlere erişim imkanı sağlamaktadır. Ayrıca, uluslararası koruma statüsü kapsamında ise çatışmalardan ve insan hakları ihlallerinden kaçan bireylere kalıcı veya geçici çözümler sunulmaktadır. Türkiye'nin BM (Birleşmiş Milletler) Mülteci Sözleşmesi'ne taraf olması nedeniyle bu statüler güvence altına alınmakta ve uluslararası hukuk çerçevesinde korunmaktadır (Topçu ve Özbek, 2021, s. 858).

Türkiye'nin göç yönetimi politikalarında uyum önemli bir yer tutmaktadır. Göçmenlerin hem ekonomik hem de sosyal anlamda topluma entegrasyonu, yerel halk ile uyum içerisinde yaşamalarını sağlamak amacıyla desteklenmektedir. Göçmenlerin Türkçe öğrenmeleri ve mesleki becerilerini geliştirmeleri için eğitim programları düzenlenmektedir. Bu sayede göçmenlerin istihdam piyasasına girmeleri ve üretken bireyler olarak topluma katkı sağlamaları amaçlanır. Sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler gibi temel ihtiyaçların göçmenler için erişilebilir hale getirilmesi sağlanmaktadır (Demirhan İnceliler, 2019, s. 43). Göçmenlerin psikolojik destek, rehberlik ve barınma gibi sosyal hizmetlerden yararlanabilmeleri için çeşitli projeler yürütülmektedir. Göçmenlerin yerel halkla ilişkilerinin güçlendirilmesi ve kültürel uyumun sağlanması amacıyla toplum bazlı projeler ve eğitim programları hayata geçirilmektedir.

Göç yönetiminde sadece merkezi yönetim değil, yerel yönetimler de büyük önem taşır. Büyükşehir belediyeleri ve yerel yönetimler, göçmenlerin yaşadıkları bölgelere yönelik hizmetlerin yürütülmesinde sorumluluk alır. Sağlık, eğitim ve istihdam gibi alanlarda yerel yönetimlerin sunduğu hizmetler, göçmenlerin günlük yaşamlarına doğrudan etki eder

(Demirhan ve Aslan, 2016, s. 52). Yerel yönetimler, göçmenlerin ihtiyaçlarını belirlemek için projeler yürütmekte ve merkezi yönetimle iş birliği içinde hareket ederek uyum süreçlerini kolaylaştırmaya çalışmaktadır.

Türkiye'nin göç yönetiminde uluslararası iş birliği önemli bir yere sahiptir. Göç yönetiminde Türkiye, Avrupa Birliği (AB) ile Geri Kabul Anlaşması gibi iş birliği anlaşmaları yaparak göç akışlarını düzenleme hedefi taşır. Bunun yanı sıra, BM Mülteci Yüksek Komiserliği (UNHCR), Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve diğer uluslararası kuruluşlarla da iş birliği içerisinde çalışmalar yürütmektedir. Bu iş birlikleri, göç yönetiminde uluslararası normlara uyum sağlamanın yanı sıra, teknik destek ve kaynaklardan faydalanmayı da kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, Türkiye, BM Mülteciler Sözleşmesi ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) gibi sözleşmelere taraf olarak göçmen haklarının korunmasına yönelik sorumluluklarını yerine getirmekte, göçmenlerin yasal hak ve yükümlülükleriyle ilgili standartları uygulamaktadır.

Göç yönetimi kapsamında Türkiye, insani güvenlik ve sınır kontrolü dengesiyle hareket etmektedir. Bir yandan ülkeye gelen göçmenlerin insan haklarına saygı gösterirken, diğer yandan sınır kontrolleri ve güvenlik tedbirleriyle yasadışı göçü engellemeye çalışmaktadır. Türkiye, sınır bölgelerinde güvenlik önlemlerini arttırmakla birlikte, insan ticareti ve kaçakçılıkla mücadelede de uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapmaktadır. Bu önlemler, göçmenlerin güvenliğini sağlama ve toplum düzenini koruma amacına yöneliktir.

Bu bileşenler doğrultusunda Türkiye'nin göç yönetim sistemi, göçmenlerin haklarını ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak uyumlu bir toplum yapısı oluşturmaya odaklanmaktadır. Göç yönetimi, yalnızca göçmenler için değil, aynı zamanda ev sahibi toplumun da refahını korumayı hedefleyen dengeli bir sistemdir.

1.5.2. Uluslararası işbirliği

Türkiye'nin dış göç politikalarının önemli bir boyutunu uluslararası işbirliği oluşturmaktadır. Türkiye, coğrafi konumu itibarıyla hem transit hem de hedef ülke olduğu için göç yönetimi süreçlerinde uluslararası aktörlerle iş birliği yaparak küresel sorumluluk paylaşımına katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Uluslararası iş birliği, göç yönetiminde

kaynakların verimli kullanılmasını, teknik destek alınmasını, göçmenlerin haklarının korunmasını ve bölgesel istikrarın sağlanmasını amaçlayan bir dizi mekanizmayı kapsar.

Türkiye, BM Mülteciler Sözleşmesi (1951) ve Ek Protokolü (1967) gibi uluslararası göç ve mülteci haklarına dair sözleşmelere taraf olarak, göçmenlere yönelik koruma yükümlülüklerini kabul etmiştir (Demirhan ve Aslan, 2016, s. 33). Aynı zamanda, ILO sözleşmeleri çerçevesinde göçmen işçilerin haklarını güvence altına almaktadır. Türkiye'nin bu sözleşmelere taraf olması, göçmenlerin haklarının korunması ve uluslararası göç hukukuna uygun politikaların uygulanması açısından önem taşır. Bu uluslararası anlaşmalar, Türkiye'nin göç politikalarını küresel normlarla uyumlu hale getirmesine katkı sağlar.

Türkiye, AB ile göç yönetimi konusunda yoğun bir iş birliği içerisinde. Geri Kabul Anlaşması ve 18 Mart 2016 Türkiye-AB Mülteci Mutabakatı, Türkiye ile AB arasında göç akışlarını düzenlemeyi amaçlayan anlaşmalardır. Bu anlaşmalarla Türkiye, yasa dışı göçmenlerin AB'ye geçişini engellemek, geri kabul edilen kişilere yönelik insani koruma sağlamak ve AB'den mali destek almak gibi yükümlülükler üstlenmiştir. AB de bu iş birliği kapsamında Türkiye'ye finansal ve teknik destek sağlamakta, ayrıca göçmenlerin barınma, sağlık ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla projelere katkıda bulunmaktadır. AB ile yürütülen bu iş birlikleri, Türkiye'nin göç yönetiminde hem maddi kaynakların artırılmasını hem de kapasite geliştirilmesini sağlamaktadır (Türkiye - AB Zirvesi Bildirisi, 2016).

UNHCR, IOM ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) gibi uluslararası kuruluşlarla göçmenlerin korunması, entegrasyonu ve temel hizmetlere erişimleri konusunda iş birliği yapmaktadır. UNHCR ile yapılan çalışmalar, Türkiye'deki geçici koruma altındaki Suriyelilerin durumlarının iyileştirilmesine, mülteci ve sığınmacıların barınma ve sağlık hizmetlerine erişimlerinin artırılmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, IOM ile yapılan projelerle, düzensiz göçle mücadelede kapasite geliştirme, göçmenlerin geri dönüşleri ve sınır güvenliği gibi alanlarda teknik destek alınmaktadır. Bu iş birlikleri, Türkiye'nin göç politikalarını uluslararası standartlara uygun bir şekilde geliştirmesini sağlar.

Türkiye, Suriyeli göçmenler başta olmak üzere, sınırlarına gelen milyonlarca göçmene insani yardım sağlamakta ve bu süreçte çeşitli ülkeler ve kuruluşlarla iş birliği yapmaktadır. Türkiye Kızılayı, UNHCR, AB ve diğer uluslararası kuruluşların ortak finansmanı ile Suriyelilere yönelik barınma merkezleri, sağlık ve eğitim hizmetleri sağlanmaktadır. Ayrıca,

kriz dönemlerinde acil durum yanıtı vermek için uluslararası kuruluşların desteğiyle koordinasyon sağlanmakta, temel ihtiyaçların karşılanması için insani yardım mekanizmaları geliştirilmektedir. Bu iş birlikleri, Türkiye'nin kriz yönetimi kapasitesini artırırken, göçmenlerin yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik uluslararası sorumluluğun paylaşılmasına da katkıda bulunur (Kızılay, 2024).

Türkiye, göçün kök nedenlerini ortadan kaldırmaya yönelik projeler geliştirmek için uluslararası iş birliğine önem vermektedir. Özellikle savaş, çatışma ve yoksulluk gibi sorunlardan etkilenen ülkelerde insani yardım ve kalkınma projelerine katkıda bulunarak, insanların yerinde kalmalarını teşvik etmektedir. Bu çerçevede, Türkiye, Suriye ve Irak gibi ülkelerde geçici barınma merkezleri kurmakta, sağlık, eğitim ve altyapı projeleri geliştirmektedir (Polis Akademisi Başkanlığı, 2020). Göçün kök nedenleriyle mücadelede uluslararası iş birliği, hem göçmenlerin ülkelerinde daha iyi yaşam koşullarına kavuşmalarını sağlar hem de düzensiz göç akımlarını azaltmaya yardımcı olur.

Göç yönetimi konusunda teknik bilgi ve becerilerin geliştirilmesi amacıyla Türkiye, uluslararası kuruluşlardan teknik destek almaktadır. Bu kapsamda, sınır güvenliği, göçmen izleme sistemleri, veri yönetimi ve göçmen entegrasyonu gibi alanlarda uzman eğitimleri, teknik donanım desteği ve kapasite artırımı projeleri yürütülmektedir. AB, UNHCR ve IOM gibi kurumlarla yapılan iş birlikleri, Türkiye'nin göç yönetiminde daha etkin ve hızlı çözümler geliştirmesini sağlamaktadır. Kapasite geliştirme projeleri, Türkiye'nin hem ulusal hem de yerel düzeyde göç yönetim kapasitelerini güçlendirmeye yönelik uzun vadeli bir fayda sağlamaktadır.

Türkiye, uluslararası kamuoyuna göç yönetimi politikaları hakkında bilgi vermek ve toplumlar arası anlayışı güçlendirmek amacıyla kamu diplomasisi çalışmalarına da önem vermektedir. Uluslararası platformlarda yapılan bilgilendirme ve tanıtım faaliyetleriyle, Türkiye'nin göç politikaları ve göçmenlere sağlanan hizmetler hakkında küresel farkındalık artırılmaktadır. Bu kapsamda Türkiye, uluslararası kuruluşlarla iş birliği içinde çeşitli seminerler, konferanslar ve eğitim programları düzenlemekte ve kamuoyunu bilgilendirmektedir (Ünsal ve Sertkaya Doğan, 2024, s. 538). Kamu diplomasisi, Türkiye'nin göç yönetimindeki rolünü uluslararası arenada daha görünür kılmakta ve Türkiye'nin göç politikalarına yönelik destek sağlanmasını teşvik etmektedir.

Bu çerçevede Türkiye'nin uluslararası iş birliğine dayalı göç politikası, göçmenlerin haklarının korunmasından bölgesel güvenlik ve istikrara, kaynak ülkelerdeki sorunların çözümünden ulusal kapasite geliştirmeye kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Uluslararası iş birliği, Türkiye'nin göç yönetimini daha etkili hale getirirken, küresel sorumluluk paylaşımına katkıda bulunmasını da sağlamaktadır.

1.5.3.Ekonomik entegrasyon

Türkiye'nin dış göç politikalarında ekonomik entegrasyon, göçmenlerin iş gücü piyasasına katılımlarını sağlama, ekonomik hayata uyumlarını kolaylaştırma ve toplumsal katkılarını artırmaya yönelik bir kavramsal çerçeve sunar. Bu yaklaşım, göçmenlerin kendi potansiyellerini gerçekleştirmelerine destek olurken, Türkiye'nin ekonomik büyümesine katkıda bulunma amaçlarını içerir. Göçmenlerin ekonomik entegrasyonuna yönelik politikalar, yasal düzenlemeler, mesleki eğitim programları, girişimciliğin desteklenmesi ve yerel ekonomilere katkı sağlanması gibi çeşitli unsurlardan oluşur.

Türkiye'de göçmenlerin iş gücü piyasasına katılımını düzenleyen temel yasal çerçeve, YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği ile oluşturulmuştur. Bu düzenlemelerle geçici koruma altındaki Suriyelilere çalışma izni verilmesi sağlanmıştır. Çalışma izinleri, göçmenlerin kayıtlı ve güvenli işlerde çalışmalarına imkân tanıyarak iş gücü piyasasında yasal haklarını koruma amacı taşır. Ayrıca, çalışma izni uygulaması, göçmenlerin ekonomik sisteme dahil olmalarını kolaylaştırmakta ve kayıt dışı istihdamın azaltılmasına katkı sağlamaktadır.

Göçmenlerin ekonomik entegrasyonunda, mesleki becerilerini geliştirmeye yönelik eğitim programları önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) ve Göç İdaresi Başkanlığı iş birliğinde yürütülen projelerle göçmenlere yönelik çeşitli mesleki eğitim kursları düzenlenmektedir. Bu kurslar, göçmenlerin mevcut becerilerini geliştirmelerine, yeni meslek alanlarına yönelmelerine ve iş bulmalarına katkıda bulunmaktadır (Çakabey, 2023, S. 46). Ayrıca, AB ve çeşitli uluslararası kuruluşların desteğiyle uygulanan projeler kapsamında, kadın göçmenlere ve gençlere yönelik meslek edindirme programları da yürütülmekte; bu grupların iş gücü piyasasına entegrasyonu desteklenmektedir.

Türkiye, göçmenlerin kendi işlerini kurmalarını teşvik ederek ekonomik entegrasyonlarını güçlendirmektedir. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi

Başkanlığı (KOSGEB) gibi kurumlar aracılığıyla, girişimcilik eğitimleri ve hibe programları sağlanmakta; göçmenlerin kendi işlerini kurarak istihdam yaratmaları teşvik edilmektedir. Bu girişimcilik destekleri, göçmenlerin ekonomik bağımsızlık kazanmalarına, kendi iş alanlarında uzmanlaşmalarına ve yerel ekonomiye katkı sağlamalarına imkân tanır. Özellikle Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de açtıkları iş yerleri hem onların ekonomik entegrasyonunu hızlandırmakta hem de yerel ekonomiyi canlandırarak toplumsal fayda sağlamaktadır (KOSGEB faaliyet raporu, 2023).

Göçmenlerin ekonomik hayata katılımları, yerel ekonomilerin kalkınmasına doğrudan katkı sunmaktadır. Özellikle tarım, inşaat, tekstil ve hizmet sektörlerinde çalışan göçmenler, bu alanlarda iş gücü açığını kapatarak Türkiye ekonomisine katkıda bulunurlar (Doğan, 2017, s. 326). Ayrıca, göçmenlerin yerel ekonomiye sağladığı bu katkılar, yerel halkla etkileşimlerini artırarak sosyal uyumu da destekler. Göçmenlerin yerel ekonomilere katılımı, aynı zamanda toplumsal uyumu güçlendiren bir etken olarak görülmektedir; bu sayede göçmenler ve yerel halk arasında daha güçlü sosyal bağlar kurulmaktadır (Taştan, İrdem ve Özkaya, 2018, s. 31).

Göçmenlerin ekonomik olarak bağımsız hale gelmeleri ve finansal kaynaklara erişimleri, ekonomik entegrasyonun bir diğer önemli unsurudur. Mikro finans kurumları ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla, göçmenlere küçük işletme kredileri verilmekte ve finansal okuryazarlık eğitimleri sağlanmaktadır (KOSGEP, 2023). Bu destekler, göçmenlerin finansal sistemi anlamalarını, birikim yapmalarını ve kendi işlerini kurma konusunda destek almalarını kolaylaştırır. Finansal okuryazarlık ve mikro finans desteği, göçmenlerin ekonomik sisteme daha güçlü bir şekilde entegre olmalarına katkı sağlar.

Göçmenlerin iş gücü piyasasında yasal haklarının korunması, ekonomik entegrasyonun sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşır. Türkiye, göçmenlerin çalışma izni ile yasal olarak çalışabilmesini teşvik ederken, kayıt dışı istihdamı azaltmak için çeşitli önlemler almaktadır. Göçmenlerin kayıt dışı çalışmasının önlenmesi, onların daha güvenli ve güvenceli işlerde çalışmasını sağlayarak hem bireysel refahlarını artıracak hem de Türkiye ekonomisine daha sağlam bir katkı sunmaları sağlanabilecektir. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin kayıt dışı istihdamının kontrol altına alınması ve kayıtlı istihdamın teşvik edilmesi, Türkiye’nin iş gücünden daha verimli bir şekilde yararlanmasını ve ekonomik kalkınmayı desteklemesini sağlar. Bununla birlikte, kayıt dışı istihdamın önlenmesi, devletin vergi kayıplarını azaltarak bütçe gelirlerini artırmasına da katkıda bulunur. Vergi gelirlerindeki artış, kamu hizmetlerine

ayrılacak kaynakların çoğalmasına ve vergi adaletinin sağlanmasına olanak tanır. Özellikle kayıt dışı çalışan bireylerin sisteme dahil edilmesi, hem bireylerin sosyal güvenceye kavuşmasını sağlar hem de devletin sosyal güvenlik sistemine yönelik finansal yüklerini hafifletir. Bu sayede kaynakların daha adil ve etkin bir şekilde dağıtımı mümkün hale gelir.(TİSK Raporu, 2020, s. 10).

Göçmenlerin Türkiye ekonomisine katkılarının kamuoyu tarafından fark edilmesi, onların ekonomik entegrasyonunu destekleyen bir unsur olarak önem taşır. Kamuoyunun göçmenlerin ekonomiye sağladığı katkıları daha iyi anlaması, toplumsal kabulü artırabilir (Haytoğlu ve Aksu, 2021, s. 58). Bu nedenle Türkiye, göçmenlerin istihdamdaki rolleri, girişimcilik faaliyetleri ve yerel ekonomiye katkıları hakkında farkındalık oluşturacak bilgilendirme çalışmaları yapmaktadır. Bu çalışmalar, göçmenlerin entegrasyon sürecinde daha olumlu bir algının oluşmasına katkıda bulunur ve toplumsal uyumu güçlendirir.

Bu çerçevede, Türkiye'nin göçmenlerin ekonomik entegrasyonuna yönelik politikaları, göçmenlerin iş gücü piyasasında adil bir yer edinmesini ve yerel ekonomilere katkıda bulunmalarını desteklemeyi amaçlamaktadır. Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu, yalnızca bireysel refahlarını artırmakla kalmamakta, aynı zamanda Türkiye ekonomisinin büyümesine de katkı sağlayarak ve toplumsal uyumu güçlendiren bir unsur olarak işlev görmesi hedeflenmektedir.

1.5.4. Güvenlik ve sınır yönetimi

Türkiye'nin dış göç politikalarında güvenlik ve sınır yönetimi, düzensiz göç akımlarını kontrol altına almak, yasa dışı faaliyetlerle mücadele etmek ve göç sürecini güvenli ve düzenli bir hale getirmek amacıyla oluşturulan önemli bir çerçevedir. Coğrafi konumu nedeniyle göç yollarının kesişim noktasında yer alan Türkiye hem geçiş noktası hem de hedef ülke olarak güvenlik ve sınır yönetimini ulusal güvenlik, toplumsal düzen ve uluslararası yükümlülükler doğrultusunda ele almaktadır. Türkiye'nin güvenlik ve sınır yönetimi politikaları; sınır güvenliği, düzensiz göçle mücadele, sınır teknolojilerinin geliştirilmesi, uluslararası iş birliği ve insan haklarına saygıyı esas alan bir yaklaşımı kapsamaktadır (Aras, 2023, s. 470).

Türkiye, sınır güvenliğini sağlamak amacıyla kara, deniz ve hava sınırlarında güvenlik önlemlerini artırmıştır. Özellikle Suriye sınırında inşa edilen güvenlik duvarları, modern izleme

sistemleri, termal kameralar, insansız hava araçları (İHA) ve sınır devriye ekipleri gibi teknolojilerle sınır güvenliği sağlanmaktadır. Bu fiziki önlemler, düzensiz göçmenlerin kontrolsüz şekilde ülkeye girişini engellemeye, sınır ihlallerini azaltmaya ve yasa dışı faaliyetlerle mücadeleye katkı sağlamaktadır. Ayrıca, sınır güvenliği önlemleri, insan kaçakçılığı ve terör tehdidini azaltmaya yönelik olarak da stratejik bir önem taşımaktadır. Türkiye, düzensiz göçle mücadele kapsamında insan kaçakçılığı ve göçmen kaçakçılığına karşı yoğun önlemler almaktadır (Çataklı, 2024, s. 159). Göç İdaresi Başkanlığı ve güvenlik birimleri koordinasyonunda yürütülen operasyonlarla, göçmen kaçakçılığı şebekelerine karşı mücadele edilmekte ve düzensiz göçmenlerin yakalanarak kayıt altına alınması sağlanmaktadır. Aynı zamanda, düzensiz göçmenlerin geri gönderilmesi amacıyla geri gönderme merkezleri kurulmakta ve bu merkezlerde göçmenlerin temel ihtiyaçları karşılanmaktadır. Türkiye, düzensiz göçle mücadelede, hem ulusal sınırlarını korumayı hem de göçmen haklarına saygıyı gözetilen bir politika izlemektedir (Deniz, 2022, s. 264).

Türkiye, sınır güvenliğini ve düzensiz göçle mücadeleyi daha etkili bir şekilde yürütmek için uluslararası kuruluşlar ve komşu ülkelerle iş birliği yapmaktadır. AB ile yapılan Geri Kabul Anlaşması ve Türkiye-AB Mülteci Mutabakatı gibi anlaşmalar çerçevesinde Türkiye, AB ülkelerine düzensiz yollarla geçen göçmenleri geri kabul etmekte ve Avrupa'dan mali destek almaktadır. Ayrıca, Frontex (AB Sınır Güvenliği Ajansı) ve Interpol gibi uluslararası kuruluşlarla ortak operasyonlar düzenlenmekte ve bilgi paylaşımı yapılmaktadır. Bu iş birlikleri, Türkiye'nin düzensiz göç akışlarını daha etkin yönetmesini sağlarken, göçün kaynağı ülkelerle de ilişkileri güçlendirmektedir (Bayram ve İzol, 2022 s. 27).

Türkiye, sınır güvenliğini artırmak için modern dijital güvenlik sistemleri ve ileri teknolojiler kullanmaktadır. Biyometrik veri toplama sistemleri, sınır geçiş kontrol noktaları ve otomatik kimlik doğrulama gibi dijital çözümler, sınır geçişlerinin daha güvenli hale gelmesini sağlarken, yasa dışı girişleri azaltmaya katkıda bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye, sınır güvenliğini güçlendirmek amacıyla sınır gözetim ve izleme kapasitelerini artırmıştır. Sınır devriye ekipleri, İHA ve termal kameralarla sınır bölgeleri sürekli izlenmekte; bu sayede yasa dışı girişler hızlı bir şekilde tespit edilip önlenmektedir. Ayrıca, sınır güvenliği personelinin eğitimi artırılarak, güvenlik kapasiteleri geliştirilmektedir. Gözetim ve izleme kapasitesinin artırılması, sınır güvenliği ve düzensiz göçle mücadelede Türkiye'nin etkinliğini artırmaktadır. Sınır teknolojilerinin modernizasyonu, Türkiye'nin sınır güvenliğini daha verimli hale

getirirken, göç akışlarını da daha hızlı ve güvenli bir şekilde yönetmesine imkân tanımaktadır (Biçen Gören, 2023, s. 48).

Türkiye, düzensiz göçmenlerin geldikleri ülkelere geri gönderilmesi amacıyla geri kabul anlaşmaları yapmaktadır. Geri kabul anlaşmaları, Türkiye’de yasa dışı şekilde bulunan göçmenlerin kaynak ülkelere güvenli bir şekilde geri gönderilmesini sağlar. Türkiye, AB ve çeşitli ülkelerle geri kabul anlaşmaları yaparak, düzensiz göç akışlarının kontrol altına alınmasına katkı sunmaktadır. Geri gönderme merkezlerinde göçmenlere geçici barınma sağlanmakta ve uluslararası hukuka uygun geri gönderme süreci işletilmektedir (Boran, 2021, s. 242).

Türkiye, düzensiz göç akımlarını önceden tespit edebilmek amacıyla erken uyarı sistemleri ve bilgi paylaşım ağları kurmuştur. Özellikle Avrupa ülkeleri ve komşu ülkelerle yürütülen ortak bilgi paylaşımı, düzensiz göç hareketlerinin daha iyi yönetilmesine katkıda bulunmaktadır. Türkiye, sınır güvenliğini sağlamak amacıyla çeşitli teknolojiler geliştirmektedir. Yerli mühendisler tarafından tasarlanan yazılımlar, sınır hattında meydana gelen hareketlilikleri tespit etmek için etkin bir şekilde kullanılmaktadır. İnsanlı ve insansız hava araçları, bu güvenliği sağlama noktasında önemli bir rol üstlenirken, ASELSAN (Askerî Elektronik Sanayi) tarafından geliştirilen insansız balon sistemleri de erken uyarı işlevi görmektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri, sınır hattını daha iyi korumak için "zeplin" gibi yenilikçi sistemler kullanmayı planlamaktadır. Bu teknolojiler, sınır güvenliğinin güçlendirilmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Erken uyarı sistemleri, yasa dışı göç hareketleri başlamadan önlem almayı ve sınır bölgelerinde daha hızlı müdahale etmeyi mümkün kılar (Biçen Gören, 2023, s. 45). Bu iş birliği çerçevesinde elde edilen bilgiler, Türkiye’nin sınır güvenliğini artırmasına ve uluslararası güvenlik iş birliğini güçlendirmesine yardımcı olmaktadır.

Göçmenlerin sınır geçişleri hakkında kamuoyunu bilgilendirmek ve düzensiz göçle mücadelede farkındalık oluşturmak amacıyla kamu diplomasisi çalışmaları yürütülmektedir. Göç İdaresi ve diğer ilgili kurumlar, düzensiz göçün riskleri ve insan kaçakçılığı hakkında göçmenleri ve toplumu bilgilendirmekte; bu alanda yerel ve uluslararası kamuoyunu bilinçlendirmek için kampanyalar düzenlemektedir. Bilgilendirme çalışmaları, göçmenlerin yasa dışı yollara başvurmadan kaçınmasını teşvik etmekte ve güvenli göç yollarını seçmelerine yardımcı olmaktadır (Uzun, 2023, s. 48).

1.5.5. Sosyal uyum

Türkiye'nin dış göç politikalarında sosyal uyum, göçmenlerin topluma katılımını ve yerel halkla barış içinde bir arada yaşamasını sağlama amacı taşıyan bir kavramsal çerçevedir. Sosyal uyum politikaları; göçmenlerin eğitim, sağlık, istihdam ve kültürel hayata entegrasyonunu desteklemeyi, sosyal uyum projeleri geliştirmeyi ve toplumsal birlikteliği güçlendirmeyi hedefler (Danış ve Dikmen, 2022, s. 30). Göçmenler ve yerel halk arasında karşılıklı saygı ve dayanışma esasına dayanan sosyal uyum çalışmaları, Türkiye'nin toplumsal yapısının korunmasına ve göçmenlerin bireysel refahlarının artırılmasına katkıda bulunmaktadır.

Göçmenlerin çocuklarının eğitim sistemi içine entegrasyonu, sosyal uyumun sağlanmasında kritik bir role sahiptir. Türkiye, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Göç İdaresi Başkanlığı iş birliğiyle, göçmen çocuklara yönelik uyum programları ve dil eğitimleri düzenlemektedir. Türkçe dil becerilerini geliştirmek için sağlanan eğitimler, göçmen çocukların eğitim hayatına daha kolay adapte olmalarına yardımcı olmaktadır (Danış ve Dikmen, 2022, s. 33). Ayrıca, öğretmenlerin ve öğrencilerin göçmen çocuklarla daha uyumlu bir ortamda eğitim görmesini sağlayacak eğitim programları düzenlenmektedir.

Dil, sosyal uyumun temel unsurlarından biridir. Göçmenlerin Türkçe öğrenmelerini teşvik eden kurslar ve dil destek programları, iletişim kurmalarını ve günlük yaşama daha rahat entegre olmalarını sağlar. Bunun yanı sıra, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde göçmenlere kültürel farkındalık kazandırmak amacıyla Türk kültürü ve yaşam tarzına dair bilgilendirme programları düzenlenmektedir (Canbey Özgüler, 2018, s. 5). Bu programlar, göçmenlerin Türkiye'deki sosyal normlara ve kültürel değerler sistemine uyum sağlamalarını kolaylaştırır.

Göçmenlerin iş gücü piyasasına katılımını sağlamak, onların ekonomik olarak bağımsız hale gelmesine ve topluma katkıda bulunmasına olanak tanır. Türkiye, göçmenlerin yasal olarak çalışma izni almasını destekleyerek istihdama katılmalarını sağlamaktadır. Ayrıca, İŞKUR ve diğer kurumlar tarafından yürütülen mesleki eğitim programlarıyla göçmenlerin mesleki becerileri geliştirilmekte, iş bulmaları ve yerel ekonomiye katkıda bulunmaları teşvik edilmektedir (Gökbayrak ve Devlet Karapınar, 2019, s. 85). Göçmenlerin istihdama katılımı, sosyal uyumu güçlendiren ve ekonomik entegrasyonu destekleyen önemli bir unsurdur.

Göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimi, sosyal uyumun sağlanmasında önemli bir faktördür. Türkiye, göçmenlerin sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını kolaylaştırmak için çeşitli uyum programları yürütmektedir. Geçici koruma kapsamındaki göçmenler, temel sağlık hizmetlerine erişim sağlamak ve düzenli sağlık kontrollerinden geçirilmektedir (Danış ve Dikmen, 2022, s. 35). Ayrıca, Türkiye’de görev yapan sağlık çalışanlarına göçmenlerin ihtiyaçlarını daha iyi anlama konusunda eğitimler verilmekte, göçmenlerin sağlık sistemine uyumu sağlanmaktadır. Göçmenlerle yerel halk arasında güçlü sosyal bağlar kurmak amacıyla toplumsal bilinçlendirme çalışmaları yapılmaktadır (Orhan, Albayrakoglu ve Adigüzel, 2024, s. 34).

Sosyal uyum politikalarının yerel düzeyde etkili bir şekilde uygulanması için yerel yönetimler ve STK'lar önemli rol oynamaktadır. Yerel yönetimler, göçmenlerin ihtiyaçlarına yönelik sosyal hizmetler sunmakta ve çeşitli uyum projeleri yürütmektedir. STK'lar ise göçmenlerin toplumla kaynaşmasını sağlamak amacıyla çeşitli etkinlikler, sosyal destek programları ve uyum projeleri düzenlemektedir. Özellikle yerel yönetimlerin yürüttüğü projeler, göçmenlerin bulunduğu bölgedeki halkla daha yakın ilişkiler kurmalarını sağlamakta ve uyum süreçlerine katkıda bulunmaktadır (Ustabaşı Gündüz ve Çifci, 2021, s. 26).

Sosyal uyum süreçlerinde gençler ve kadınlar özel bir öneme sahiptir. Türkiye, göçmen gençlerin ve kadınların toplumsal hayata katılımlarını artırmaya yönelik eğitim ve sosyal destek programları yürütmektedir. Gençler için spor ve eğitim programları düzenlenirken, göçmen kadınlara yönelik meslek edindirme kursları ve sosyal dayanışma projeleri yürütülmektedir. Göçmen gençler ve kadınlar için sunulan bu destekler, onların bireysel olarak güçlenmelerine katkıda bulunmakta ve topluma entegrasyonlarını hızlandırmaktadır (Tavukçu ve Hotun Şahin, 2021, s. 85).

Bu kavramsal çerçeve, Türkiye'nin göçmenlerin sosyal uyumunu sağlama konusundaki kararlılığını ve kapsamlı yaklaşımını yansıtmaktadır. Sosyal uyum politikaları, göçmenlerin yerel topluma adapte olmalarını desteklerken, toplumsal barış ve uyum içinde bir yaşamı teşvik eden bir yapıyı amaçlar. Göçmenlerin toplumla bütünleşmesi, bireysel refahlarını artırırken, Türkiye'nin sosyal dayanışma anlayışına da katkıda bulunur.

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE GÖÇ POLİTİKALARI

Göç politikaları, devletlerin göçmenleri, mültecileri ve sığınmacıları nasıl yönettiğini belirleyen hukuki ve idari çerçevelerdir. Bu politikalar, bireylerin ve grupların hareketliliğini düzenlerken, aynı zamanda ulusal güvenlik, ekonomik kalkınma, sosyal entegrasyon ve insan hakları gibi konuları da kapsamaktadır. Göç politikaları, bir ülkenin göçmen kabul etme, yerleştirme, entegrasyon ve geri gönderme süreçlerini belirleyen kurallar ve uygulamalardır. Bu politikalar, göçmenlerin haklarını, yükümlülüklerini ve sosyal hizmetlere erişimlerini düzenlemektedir. Göç politikalarının önemi, sadece göçmenlerin yaşamlarını etkilemekle kalmayıp, aynı zamanda ev sahibi toplumların sosyal yapısını, ekonomik dinamiklerini ve kültürel çeşitliliğini de şekillendirmesidir. Bu nedenle, göç politikaları hem göçmenlerin hem de ev sahibi toplumların refahı için kritik bir rol oynamaktadır (Canbey Özgüler, 2018, s. 9).

Göç politikaları, çeşitli unsurlardan oluşmaktadır. Hukuki çerçeve, göçmenlerin ve mültecilerin haklarını belirleyen yasalar ve uluslararası anlaşmalar aracılığıyla şekillenmekte; bireylerin yasal statülerini, sosyal haklarını ve korunma mekanizmalarını kapsamaktadır. Ekonomik faktörler de göç politikalarının oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır, çünkü göçmen kabulü, işgücü talepleri ve ekonomik ihtiyaçlar doğrultusunda düzenlenmektedir. Ayrıca, sosyal entegrasyon politikaları, göçmenlerin ev sahibi toplumlarla uyum sağlamalarını kolaylaştırmak amacıyla geliştirilmiştir. Bu politikalar, eğitim, sağlık hizmetleri ve sosyal yardımlar gibi alanlarda göçmenlerin erişimini artırmayı hedeflemektedir (Şimşek, 2018, s. 373).

Göç politikalarının uygulanması, devletlerin ulusal güvenlik kaygılarıyla da doğrudan ilişkilidir. Göçmen akınları, bazı durumlarda sosyal gerilimlere ve güvenlik sorunlarına yol açabilir niteliktedir. Bu nedenle, devletler, göçmenlerin kontrolü ve yönetimi konusunda çeşitli önlemler almak zorundadır. Ancak, bu önlemler, insan hakları ihlalleri ve ayrımcılık gibi sorunlara da yol açabilmektedir. Bu bağlamda, göç politikalarının insan hakları perspektifinden değerlendirilmesi hem göçmenlerin hem de ev sahibi toplumların yararına olacaktır.

Bu politikalar, bireylerin ve grupların hareketliliğini düzenlerken, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve politik dinamikleri de şekillendirmektedir. Göç politikalarının etkin bir şekilde yönetilmesi hem göçmenlerin hem de ev sahibi toplumların refahını artırmak için kritik öneme sahiptir. Bu nedenle, göç politikalarının sürekli olarak gözden geçirilmesi ve güncellenmesi, değişen uluslararası koşullara ve toplumsal ihtiyaçlara yanıt vermek açısından gereklidir.

2.1. Göç Politikalarının Arkasındaki Tarihsel Gelişimi Anlamak

Tarihteki büyük göç hareketleri, toplumların ve medeniyetlerin şekillenmesinde kritik bir rol oynamıştır. Bu göçler, sadece fiziksel yer değiştirmeler değil, aynı zamanda kültürel, ekonomik ve siyasi dönüşümlere de yol açmıştır. İlk çağın kapanıp orta çağın başlamasında, 3. yüzyılda Asya'dan Avrupa'ya gerçekleşen Büyük Kavimler Göçü'nün önemli bir etkisi olmuştur. Bu göç, Roma İmparatorluğu'nun zayıflamasına ve nihayetinde çökmesine yol açarak, Avrupa'da feodal sistemin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Feodalite, yerel lordlar ve şatolar etrafında örgütlenen bir toplum yapısı olarak ortaya çıkmıştır. 622 yılında Hz. Muhammed'in (SAV) Mekke'den Medine'ye hicreti, İslam tarihinin en önemli olaylarından birisi olmuştur. Bu göç, İslam toplumunun Medine'de yeni bir düzen kurmasına ve İslam'ın yayılmasına olanak sağlamıştır. Hicret, İslam toplumunun siyasi ve sosyal yapısını değiştirmiş ve Medine'de kurulan İslam devleti, kısa sürede genişleyerek büyük bir medeniyetin temellerini atmıştır (Bulut, 2015, s. XII).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Fatih Sultan Mehmet hem Anadolu'dan hem de Balkanlar'dan çeşitli toplulukları yerlerinden ederek yeni düzenlemeler yapmıştır. İtalya'dan ressamlar ve sanatkarlar getirilmiş, II. Beyazıt döneminde ise Avrupa'dan Yahudiler kabul edilmiştir. Osmanlılar, Yahudileri bağımsız bir devlet olarak kabul eden ilk devlettir. Bu göçmenler, dünya ticaretini en iyi bilen kişiler olarak Osmanlı ekonomisine büyük katkı sağlamışlardır. Ümit Burnu'nun dolaşılması ve Amerika'nın keşfi sonrasında Avrupalılar, Osmanlıların dünya ticaretindeki öneminin azaldığını iddia etseler de Osmanlılar stratejileriyle bu önemi en az 300 yıl daha uzatmayı başarmışlardır. Yahudi nüfusunun Avrupa'da ve Osmanlı'da önemli etkileri olmuştur (Bulut, 2015, s. XV-XVI).

19. ve 20. yüzyıllarda, batı medeniyeti dünya genelinde hâkimiyet kurmuş ve bu dönemde sanayileşme ve savaşlar nedeniyle büyük göç hareketleri yaşanmıştır. Bu göçler, dünya genelinde demografik ve kültürel değişimlere yol açmış ve özellikle Müslüman toplumlar, batı

medeniyetinin etkisi altında kalmıştır. Tarihteki büyük göç hareketleri, medeniyetlerin şekillenmesinde ve toplumların dönüşümünde önemli bir rol oynamıştır. Göçler, sadece fiziksel yer değiştirmeler değil, aynı zamanda kültürel, ekonomik ve siyasi dönüşümlerin de tetikleyicisi olmuştur. Bu hareketler, tarihin akışını değiştiren ve medeniyetlerin gelişiminde kritik etkiler yaratan olaylardır (Efe, 2018, s. 17).

Türkiye, tarihi boyunca göç konusunda yüksek tecrübeye sahip olmuştur. Osmanlı döneminden Cumhuriyetin kuruluşuna ve günümüze kadar geçen süreçte, Türkiye yoğun göç hareketlerine sahne olmuştur. Bu göç hareketleri, Türkiye'nin tarihi, jeopolitik konumu ve dönemsel şartların bir sonucu olarak farklı karakterlerde gerçekleşmiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, geniş imparatorluk toprakları üzerinde farklı etnik ve dini gruplar arasında göç hareketleri yaşanmıştır. Osmanlı'nın son dönemlerinde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında ise özellikle Balkanlar ve Kafkasya'dan Anadolu'ya büyük Türk ve Müslüman göçleri olmuştur. Bu göçler, Osmanlı'nın kaybettiği topraklardan gelen nüfus hareketleri olarak dikkat çekmektedir (Tepealtı, 2020, s. 185).

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra, Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan nüfus mübadelesi, büyük bir göç hareketine neden olmuştur. Bu dönemde, Türkiye'den Yunanistan'a azınlık göçleri gerçekleşmiş ve karşılıklı olarak nüfus değişimi yaşanmıştır. Ayrıca, iç göçler de bu dönemde önemli bir yer tutmuştur. Kırsal alanlardan kentlere doğru başlayan göç hareketleri, ekonomik ve sosyal değişimlerin bir göstergesi olmuştur. 1950'lerden itibaren, Türkiye'den Batı Avrupa ülkelerine, özellikle Almanya'ya doğru büyük çaplı işçi göçleri gerçekleşmiştir. Bu göçler, Türkiye'nin ekonomik kalkınma sürecinde önemli bir rol oynamış ve yurtdışında yaşayan Türk nüfusunun oluşmasına neden olmuştur. Bu dönemde, ekonomik sebeplerle gerçekleşen göçler, Türkiye'nin "kaynak ülke" olarak öne çıkmasına yol açmıştır. 1980'li yıllardan itibaren, Türkiye, çevre ülkelerden gelen sığınmacı göçleri ile karşı karşıya kalmıştır. Özellikle Orta Doğu'daki siyasi istikrarsızlıklar ve savaşlar, Türkiye'yi bir "hedef ülke" ve "transit ülke" haline getirmiştir. Suriye iç savaşı sonrası milyonlarca Suriyeli sığınmacının Türkiye'ye gelmesi, bu dönemin en belirgin göç hareketlerinden biridir. Türkiye, bu süreçte hem sığınmacılara ev sahipliği yapmış hem de Avrupa'ya geçişte bir transit ülke rolü üstlenmiştir (Koçak ve Durgun, 2023, s. 256).

Türkiye, tarihi boyunca farklı karakterdeki göç hareketlerine maruz kalmış ve bu süreçte önemli tecrübeler edinmiştir. Göç hareketlerinin çeşitliliği, Türkiye'nin hem hedef ülke hem

kaynak ülke hem de transit ülke olarak farklı dönemlerde farklı roller üstlenmesine neden olmuştur. Bu tecrübeler, Türkiye'nin göç politikalarının şekillenmesinde ve göç yönetiminde önemli bir rol oynamaktadır.

2.2. Osmanlı Devleti Döneminde Göç Politikaları

Türkiye'nin bulunduğu coğrafya tarihinin en önemli dinamiklerinden birisi her zaman göç olmuştur. Orta Asya'dan başlayan ve Anadolu'ya kadar uzanan göç hareketleri, Türklerin yeni yurtlar edinmesini sağlamıştır. Özellikle Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde göçler, devletlerin iskân politikalarıyla birleşerek, Türk tarihinin şekillenmesinde belirleyici olmuştur. Bu süreç, Türk kültürünün ve kimliğinin oluşumunda da büyük bir etkiye sahiptir. Selçuklular döneminde başlayan göç hareketi, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması sürecini hızlandırmıştır. Selçuklular, Anadolu'ya yerleşerek burada güçlü bir devlet kurmuş ve bölgenin siyasi, kültürel ve demografik yapısını değiştirmiştir. Selçukluların ardından Osmanlı Devleti'nin kurulmasıyla birlikte, göç daha da sistematik bir hale gelmiştir. Osmanlı Devleti, fethettiği topraklarda iskân politikaları uygulayarak, Anadolu'dan ve diğer bölgelerden nüfus transferleri gerçekleştirmiştir. Bu politikalar, fethedilen bölgelerin Türkleşmesini ve İslamlaşmasını sağlamış, aynı zamanda Osmanlı'nın merkezi otoritesini güçlendirmiştir. Göçler, Osmanlı Devleti'nin sosyal ve ekonomik yapısının şekillenmesinde de önemli bir rol oynamıştır (Çelik, 1999, s. 109).

Orta Asya'da Moğol yayılması, Türklerin batıya doğru göç etmelerinde önemli bir etken olmuştur. Moğol baskısından kaçan veya Moğol ordularıyla birlikte hareket eden Türkler, Orta Asya'daki ilk yurtlarını terk ederek Hazar Denizi'nin doğusundaki Maverâünnehir ve Horasan bölgelerine göç etmişlerdir. Bu bölgeler büyük ölçüde çöl olmasına rağmen, Türkler için yeni bir yurt haline gelmiştir. 1071 yılında Malazgirt Savaşı'nda Bizans ordularını yenmeleriyle birlikte, Türkler Anadolu'ya göç etmeye başlamışlardır. Selçuklu sultanları, Anadolu'nun kalıcı bir Türk yurdu haline gelmesi için göçebe Türkmen topluluklarını bu bölgeye yönlendirmişlerdir. Bizans İmparatorluğu'ndan alınan topraklara Türk nüfusunun yerleştirilmesi politikası, Türkiye Selçukluları ve beylikler döneminde de sürdürülmüştür. Başlangıçta gönüllü olan bu göç dalgası, 1220'lerden sonra Cengiz Han'ın ordularından kaçan Oğuz boylarının zorunlu göçleriyle devam etmiştir. Anadolu'nun hayvancılık ve tarıma elverişli coğrafyası ve yeterli yağış alması, Türklerin bu bölgeye yerleşerek yerleşik hayata geçmelerine olanak tanımıştır (Efe, 2018, s. 18).

Osmanlılar ise kıyılara önem vermiştir. Osmanlı Devleti'nde halkın önemli bir kısmı göçebe olduğundan, Osman Bey ve diğer padişahlar göçebe toplulukların enerjisini fetihler ve savaşlar aracılığıyla dışa yönlendirmiştir. Bu strateji sayesinde, Türk halkının yerleşik hayata geçiş süreci, devleti parçalamadan ve karmaşaya yol açmadan gerçekleşmiştir. 14. yüzyıl boyunca Batı Anadolu'nun nüfusu, doğudan gelen şehirli, köylü ve göçebe Türklerle artmıştır. Türkmenler, merkezi yönetimden ziyade kendi oymakbaşlarına ve Türkmen “baba”larına bağlı olarak yaşamışlardır. Osmanlı Devleti'nin iskân politikasıyla uyumlu olarak, Anadolu dışında yeni yurt edinmek isteyen Türkler, Rumeli'yi tercih etmiş ve 13. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Balkanlar'a yerleşmeye başlamışlardır. 1262 yılında Moğollardan kaçıp Bizans'a sığınan Selçuklu Sultanı II. İzzettin Keykavus ile gelen Türk toplulukları, Bizans yönetimi tarafından Balkanlara yerleştirilmiştir. Yıldırım Bayezid'in Timur'a yenilmesinin ardından Balkanlara Türk göçü hızlanmış ve Timur'dan kaçan Türkler, Balkanlar'ı bir sığınma yeri olarak görmüştür. 1520-1535 yılları arasında Balkanlardaki Müslüman nüfusun yaklaşık 1 milyona ulaştığı belirtilmektedir (Erdoğan ve Kaya, 2015, s. 31).

Karpat, Osmanlı İmparatorluğu'nda 15. ve 16. yüzyıllarda Anadolu'dan Rumeli'ye yapılan göçler üç ana kategoriye ayırmaktadır. İlk olarak, Osmanlı'nın iskân politikası doğrultusunda, nüfus fazlasını azaltmak ve Rumeli'de Osmanlı idaresini güçlendirmek amacıyla devlet tarafından yönetilen göçlerdir. İkinci kategori, “gönüllü” olarak adlandırılacak derviş fatihlerin göçleridir. Bu göçlerde, göçmenlerin lideri olan “baba”nın ismi kurulan köylere verilmiştir. Üçüncü kategori ise ceza niteliğinde yapılan göçlerdir. Örneğin, Baba İshak'ın isyancı müritleri ve 16. yüzyılda Kızılbaşların Deliorman ve Kuzey Anadolu'ya yerleştirilmesi gibi göçler bu nitelikte sayılmaktadır. 15-16. yüzyıllarda Rumeli'ye yerleştirilen Türklerin sayısı yaklaşık 400-500 bin civarındadır. Bu dönemde, Rumeli'ye göç edenler arasında Karesi, Germiyan, Saruhan ve Karaman topraklarından gelenler, dinlerini ve törelerini değiştirmeden Osmanlılaşmışlardır. Osmanlı fetihlerle büyüdüğü gibi, diğer beyliklerin halkının katılımıyla da genişlemiştir (Karpat, 2015, s. XXVIII).

Osmanlı'daki sürgünler, cezalandırmaktan ziyade bir devlet politikası olarak görülmüştür. Anadolu'dan Rumeli'ye gönüllü olarak akınlara katılmak için gelenlerin yanı sıra, uç boyu Balkan yarımadası içlerine ilerledikçe iç bölge haline gelen yerlerin Osmanlılaşmasını hızlandırmak amacıyla köylü ya da göçebe aileler ve topluluklar da sürgün olarak gönderilmiştir. Rumeli, sadece savaşçılarla değil, sade halkıyla da Osmanlılaştırılmıştır.

Anadolu'nun Müslümanlaşmasında olduğu gibi, Rumeli'de de Türkçe'nin ve İslamiyet'in yayılmasında derviş tekkeleri, Mevlevilik ve Bektaşilik gibi Anadolu tarikatları önemli roller oynamıştır. Anadolu'dan göçler genellikle Batı'ya, Avrupa'ya doğru olurken, nadiren de olsa Doğu'ya doğru da gerçekleşmiştir. Örneğin, Yavuz Sultan Selim ve Şah İsmail Safevi arasındaki savaşta Safevilerin tarafını tutan yedi büyük Türkmen aşireti, Doğu Anadolu'dan Azerbaycan'a göç etmiş ve İran tarihinde önemli roller oynamıştır. Bu göçlerin dinsel sebeplerle yapıldığını da belirtmek gerekmektedir (Ateş, 2023, s. 42).

Osmanlı İmparatorluğu'na göç, yalnızca Türkler ve Müslümanlarla sınırlı kalmamış, Orta ve Kuzey Avrupa'da baskı altında yaşayan Eşkenaz Yahudilerini de Osmanlı topraklarına çekmiştir. "Hilalli bayrağın adalet ve hoşgörü getirdiği" bu topraklar, Yahudiler için bir sığınak olmuştur (Tanınmış, 2023, s. 72).

Anadolu'dan sürgün olarak gönderilen halk, kırsal alanları kontrol etmek ve savaş sırasındaki nüfus kayıplarından sonra yeniden canlandırılan Balkan kentlerine yerleştirilmiştir (Tarihyolu, 2024). Osmanlı İmparatorluğu'nun iskân politikası çerçevesinde, 1571 yılında Kıbrıs'ın fethi de önemli bir dönüm noktasıdır. Bu adaya Karaman ve Konya gibi illerden bir kısım halk kendi isteğiyle, bir kısmı ise zorla göç ettirilmiştir. Fetihlerin durmuş olması nedeniyle biriken nüfus fazlasının adaya gönderilmesiyle bir rahatlama sağlanmıştır (KKTC Enformasyon Dairesi, 2024).

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma sürecinde, Balkanlarda azınlıklar bağımsızlık yolunda ilerlerken, Osmanlı İmparatorluğu savaşlarda yenilmesi toprak kayıplarına neden olmuştur. Bu süreçte, ülke nüfusu da sürekli azalmıştır. Azalan nüfus sorununu çözebilmek amacıyla oldukça liberal bir göç politikasına gidilmiş din, mezhep, etnik köken farkı gözetmeksizin kabul edilen göçmenler, imparatorluğun çeşitli bölgelerine yerleştirilerek nüfus çeşitliliği ve imparatorluğun devamı sağlanmaya çalışılmıştır. Rusya'nın genişlemesiyle birlikte, göçmenler kitleler halinde Osmanlı topraklarına akın etmiş ve bu göçler, Osmanlı İmparatorluğu'nun politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve demografik yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. Kırım Tatarlarının Osmanlı'ya göçü, Rusların Kırım'ı 1783'te ilhak etmesiyle başlamıştır. Rusların bölgeye yerleştirilmesi, Tatarları göç etmeye zorlamıştır. 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında ve sonrasında yaklaşık 200.000 Kırım Tatarı göç etmiştir (Yakut, 2015, s. 121-124).

Kırım Harbi sırasında Ruslar tarafından Osmanlı-İngiliz-Fransız askerlerine yardım etmekle suçlanan Kırım Türklerinin göçü, 1856'da kitlesel bir boyut kazanmıştır. Kırım göçmenlerinin sayısının 1-1,2 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Kırım göçlerini, başta Çerkez, Çeçen ve Abazalar olmak üzere birçok etnik grubun Kafkasya'dan yaptığı göçler izlemiştir. Rusya'nın resmi verilerine göre, 1860-1862 yılları arasında göç eden toplam nüfus 227.627 kişidir (Karpas, 2015, s. XXX-XXXI). 1768 yılında Kuzey Kafkasya'ya ilk saldırısını gerçekleştiren Ruslar karşısında yenilgiye uğrayan Kafkasya halkları, kabileler halinde Anadolu'ya göç etmeye başlamışlardır. 1812-1815 dönemi, 1829 Osmanlı-Rus Savaşı ve Kırım Savaşı sonrasında göçler devam etmiştir. 1859'da Şeyh Şamil'in Ruslara teslim olması ve Çerkezlerin Ruslar karşısında yenilmesiyle birlikte, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında göçler artarak sürmüştür. Özellikle 19. yüzyılda Kafkasya'dan Anadolu'ya siyasi nedenlerle yapılan göçler, Osmanlı İmparatorluğu'nu derinden etkilemiş ve nüfus dengelerini değiştirmiştir. Osmanlı toplumundan yardım alan Müslüman Kafkasyalı göçmenler için Osmanlı Devleti yeni yerleşim alanları oluşturmuş ve çeşitli yardımlarda bulunmuştur (Akyüz, 2008: 37).

Rusya'nın Kırım'ı ilhak ettiği 1783'ten tam 70 yıl sonra başlayan Kırım Savaşı, bu süre zarfında padişahın ordularının kendilerini kurtaracağı umudunu besleyen Türkler için hayal kırıklığı olmuştur. Rusya, Kırım Savaşı'nı kaybetmesine rağmen, savaş sonrasında imzalanan Paris Barış Antlaşması ile Kırım'ı elinde tutmaya devam etmiştir. Kırım Savaşı'ndan sonra Kırım'dan kaçan Türklerin yanı sıra Yahudiler de göç etmiştir. Bu insanlar, savaş sırasında ülkelerinin Rusya'nın elinden çıkmasını ummuş ve iç dünyalarını göstermişlerdir. Rus yönetiminin uyguladığı baskılar sonucunda birçok kişi Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır. Özellikle Tuna boylarına, Bulgaristan vilayetlerine ve Dobruca bölgesine yerleşenler, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve 1912-1913 Balkan Savaşları sonrasında tekrar Osmanlı'nın kalan topraklarına göç etmek zorunda kalmışlardır (Ortaylı, 2017). Bu dönemde, Osmanlı'ya göç edenler, Osmanlı'nın Balkan topraklarına yerleştirilirken, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi ile Anadolu'ya göçler de başlamıştır. 1878 yılında İngiltere, Kıbrıs'ı Osmanlı'dan kiralayınca, Kıbrıs Türklerinin bir kısmı Anadolu'ya göç etmiştir (Efe, 2018, s. 21).

Osmanlı Devleti'nin iskân politikaları, göçleri düzenlemek ve imparatorluğun sınır bölgelerini güvence altına almak için geliştirilmiş, dönemsel olarak farklı şekillerde uygulanmıştır. Özellikle Balkanlar, Kırım ve Kafkasya gibi bölgelerden gelen Müslüman göçmenlerin Osmanlı topraklarına entegrasyonu, devletin sosyal ve demografik yapısını önemli

ölçüde etkilemiştir. Osmanlı yönetimi, yeni gelen nüfusu üretken hale getirmek, asayiş sağlaması ve yerli halkla kaynaştırmak amacıyla göçmenleri dağınık olarak yerleştirmeyi tercih etmiştir (Barut, 2018, s. 178).

19. yüzyılda özellikle Kırım Tatarları ve Nogayların Osmanlı topraklarına göçüyle birlikte, bu nüfusun Anadolu'nun iç kesimlerinde –özellikle Ankara, Konya ve Eskişehir gibi şehirlerde– dağınık olarak yerleştirilmeleri dikkat çekmiştir. Aynı dönemde, Kırım'dan göçlerin devam etmesiyle birlikte, Kırım'da Tatar nüfus oranı azalırken, Rus nüfusu artmıştır. Rusya'nın Osmanlı sınırlarına doğru genişlemesiyle birlikte, özellikle Edirne Antlaşması sonrasında Çıldır ve Ahıska gibi bölgelerden Müslüman halkın Anadolu'ya göçü yaygınlaşmıştır. Rus işgali ve baskısı altında kalan bu Müslüman topluluklar, bulundukları bölgelerde kalamayacak duruma gelmiştir. Bu süreçte, Kafkaslardan gelen Çerkezler de Osmanlı topraklarına sığınarak devlet tarafından Anadolu ve Balkanlar'da belirli bölgelere yerleştirilmişlerdir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası bu göç hareketleri daha da hız kazanmış, Çerkezlerin Marmara, Golan Tepeleri gibi bölgelere yerleştirilmesi Osmanlı'nın iskân politikalarının çeşitliliğini göstermiştir (Kaya, 2015: 141-142).

Balkan topraklarında milliyetçilik hareketlerinin artmasıyla, Türkler, Boşnaklar ve diğer Müslüman nüfusun Anadolu'ya göçü hız kazanmıştır. Özellikle 1878 Berlin Antlaşması ile Balkanlarda kurulan ulus devletler, Müslüman nüfusu Osmanlı topraklarına zorunlu göçe zorlamıştır. Yahudiler de Osmanlı'ya göç eden gruplar arasında yer almıştır. Yunanistan'ın bağımsızlık sürecinde Mora Tripolis katliamında zulme uğrayan Yahudiler, Osmanlı'nın himayesine sığınmışlardır. Ayrıca, 1912 yılında Selanik'in Yunan işgaline uğramasının ardından Yahudi ve Türk nüfusu zarar görmüş, özellikle 1917 Selanik yangınında büyük bir nüfus kaybı yaşanmıştır (Güleryüz, 2015, s. 62).

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma sürecinde, imparatorluğu ayakta tutma çabalarının bir sonucu olarak kitlesel göç dalgalarından hem nüfusu artırmak hem de bu nüfusu çoğulcu ve heterojen tutmak amacıyla yararlanılmıştır. Göç politikası, Osmanlı topraklarına yönelimi teşvik eden askeri, politik ve sosyal hedeflere hizmet etmiştir. Bu süreçte, Osmanlı İmparatorluğu göç politikasını yalnızca demografik kaygılarla değil, aynı zamanda stratejik amaçlarla da şekillendirmiştir (Barut, 2018, s. 182).

Sultan Abdülmecit'in tahta geçişinden (1839), Sultan Abdülhamid'in tahtta kaldığı dönemin sonuna kadar (1909) geçen 70 yıl içinde, Osmanlı'nın Avrupa'daki toprakları yaklaşık 600.000 kilometrekareden 170.000 kilometrekareye düşmüş, nüfusu ise 20 milyondan 4,5 milyona gerilemiştir (Kale, 2015, s. 157). Bu dönemde imparatorluk, Avrupa'daki topraklarının %70'inden fazlasını ve meslek sahibi olan nüfusunun %75'ini kaybetmiştir. Bu dramatik kayıplar, göç politikalarını önemini daha da arttırmıştır. Göçmenlerin imparatorluğun çeşitli bölgelerine yerleştirilmesi, nüfusun çeşitliliğini artırarak sosyal ve ekonomik yapıyı güçlendirmeyi amaçlamıştır. Osmanlı, yalnızca Türk-İslam dünyasının değil, dünyanın dört bir yanından gelen ve çeşitli zulümlere maruz kalan toplulukların sığınağı olmuştur. Devletin güçlü olduğu dönemlerde bu yardımlar sorunsuz yapılırken, gerileme döneminde dahi Osmanlı, insani kaygılarla bu desteğini sürdürmüştür. Özellikle göçmenler, Osmanlı'nın kucak açarak yardım elini uzattığı grupların başında gelmiştir. Kaybedilen topraklarda yaşayan ve zulümler sonucunda zorunlu olarak göç etmek zorunda kalan bu insanlara kapılarını açmış, göç yolculukları ve sonrasındaki iskân süreçlerinde gerekli yardımları sağlamıştır (Erbaşı Çuhadar, 2020, s. 147).

Osmanlı Devleti, göçmenleri kabul ederken insani kaygıların yanı sıra nüfus artışı, toprakların işlenmesi, vergi gelirlerinin artırılması ve orduya katılacak asker sayısının çoğalmasa gibi ekonomik ve askeri katkılar nedeniyle göçmenleri desteklemiştir. Göçmenlerin iskân bölgelerine güvenli bir şekilde ulaşmaları için gerekli önlemler alınmış; geçici iskân alanlarında beslenme, gıda, sağlık ve barınma gibi acil ihtiyaçları karşılanmış, ardından kalıcı iskân bölgelerine yerleşmeleri sağlanmıştır. Göçmenlerin kalıcı olarak yerleştirileceği yerler belirlenirken, geldikleri bölgelerin coğrafi ve iklim koşulları ile sosyal yapılarına uygun bir iskân politikası izlenmeye çalışılmıştır (Şahin, 2023, s. 236).

Göçmenlerin yerli halkla yaşanabilecek arazi ve mera anlaşmazlıklarını önlemek amacıyla, öncelikle boş olan devlet arazileri tercih edilmiştir. Göçmenler için yeni yerleşim alanları inşa edilmiş, bazıları yerli halkın yaşadığı bölgelere yerleştirilmiştir. Barınma sorununu hızla çözülmesi için göçmenler, gayrimüslimlerden boşalan yerlere de yerleştirilmiştir. Osmanlı Devleti için en önemli konu, göçmenlerin kısa sürede iskân edilerek üretken hale gelmelerini sağlamaktır. Bu yaklaşım hem göçmenlerin hayata tutunmalarını hem de devletin üzerindeki yükün hafifletilmesini amaçlamıştır (Torun Bilgiç, 2023, s. 161).

Göçmenler, meslek ve uzmanlık alanlarına göre istihdam edilmeye çalışılarak köy veya şehirlere yerleştirilmişlerdir. Ekonomik destek amacıyla göçmenlere arazi, tarım aletleri, tohum ve çift hayvanı gibi yardımlar sağlanmış, belirli süreler boyunca vergi ve askerlik muafiyeti tanınmıştır. Göçmen çocuklarının eğitimi için gerekli bütçe ayrılmış, sağlık alanında ise tıbbi personel, araç-gereç, ilaç ve sağlık kuruluştur ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, göçmenlerin sosyal hayata uyum sağlamaları ve yerli halkla kaynaşmaları için çeşitli çabalar gösterilmiştir (Eyigün ve Hacısalihoğlu, 2019, s. 257).

Osmanlı Devleti, toprak kayıpları nedeniyle hızlanan yoğun göç hareketlerine karşı, göçmenleri belirli iskân kuralları çerçevesinde yerleştirmeye çalışmıştır. İlk dönemlerde göçmen işleriyle ilgilenecek özel bir örgütlenme bulunmadığından, hükümetin çıkardığı talimatnamelere göre hareket edilerek göçmenlerin sorunları Dâhiliye Nezareti ve belediyeler aracılığıyla çözülmeye çalışılmıştır. Zamanla bir örgütlenmeye ihtiyaç duyulmuş ve “Muhacir Komisyonları” kurulmuştur. İlk “Muhacirin Komisyonu”, 5 Ocak 1860 tarihinde Trabzon Valisi’nin başkanlığında oluşturulmuş, ardından “İskân-ı Muhacirin Talimatnamesi” çıkarılarak göçmenlerle ilgili uygulamalar düzenlenmiştir (Şahin, 2023, s. 238).

1857 yılında Tanzimat Yüksek Kurulu tarafından kabul edilen “Göç ve İskân Kararnamesi”, Osmanlı İmparatorluğu’nun göçmen politikalarında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu kararname, Osmanlı topraklarına göç etmek isteyenlerin sultanın hükmünü kabul etmeleri ve ülkenin yasalarına uymayı taahhüt etmeleri şartıyla iskân edilmelerini ve uygun görülen hazine arazilerinin ücretsiz olarak kendilerine verilmesini öngörmüştür. Kararname, Avrupa’daki çeşitli gazetelerde duyurularak geniş ilgi uyandırmıştır. Bu dönemde Osmanlı, göçmenlerin dini inançlarına bakmaksızın ibadet özgürlüklerini garanti ederek büyük bir hoşgörü örneği sergilemiştir. Bu yaklaşım, Osmanlı’nın insani ve hümanist değerlerini yansıtmaktadır. Göçmenlerin nüfusun az olduğu bölgelere yerleştirilmesiyle, tarımsal üretimin artırılması ve böylece vergi gelirlerinin de yükseltilmesi hedeflenmiştir. Bu politikalar, Osmanlı’nın ekonomik kalkınma stratejisinin bir parçası olarak tarımsal üretimi ve ticareti artırmayı amaçlamıştır. Göçmenlere arazi tahsisinin yanı sıra ev, tarım aletleri ve tohum gibi destekler verilerek tarımsal üretim için gerekli koşullar sağlanmıştır (Kale, 2015, s. 161). Ayrıca, tarıma elverişli arazilere yerleştirilen göçmenlerden Rumeli’de yaşayanlara 12 yıl, Anadolu’da yaşayanlara ise 6 yıl süreyle vergi alınmaması kararlaştırılmıştır. Bu vergi muafiyeti, göçmenlerin yeni yerleşim yerlerinde ekonomik olarak güçlenmelerine ve üretken hale gelmelerine olanak tanımıştır (Gülsoy, 1996, s. 55).

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ile birlikte yoğunlaşan göç hareketleri karşısında, 1878 yılında “İdare-i Umumiye-i Muhacirin Komisyonu” ve her ilde “Göçmen Müdürlükleri” kurulmuştur (Orhonlu, 1987, s. 119). Göçlerin artış hızına ve miktarına bağlı olarak oluşturulan bu komisyonlar, göçlerin azaldığı durumlarda kapatılmış; ihtiyaç duyulduğunda ise benzer komisyonlar yeniden kurulmuştur. 1894 yılında kapatılan İdare-i Umumiye-i Muhacirin Komisyonu, II. Abdülhamid döneminde “Umum-ı Muhacirin Komisyonu”³ adıyla tekrar oluşturulmuştur. Göçmen meseleleriyle ilgilenen diğer komisyonlar arasında Muhacirine Mu’avenet Cemiyeti⁴, Muhacirin İane Komisyonu⁵, Sermâye-i Şefkat-i Osmaniyye⁶, Muhacirin Komisyon-u Âlisi⁷, Muhacirin-i İslamiye Komisyonu⁸ ve Milletlerarası Muhacirlere Yardım Komitesi⁹ yer almaktadır. Balkan Savaşları sonrasında artan kitlesel göç hareketleri karşısında, 13 Mayıs 1913’te “İşkân-ı Muhacirin Nizamnâmesi” kabul edilmiştir. Ardından, Dâhiliye Nezareti bünyesinde “İşkân-ı Aşâir ve Muhacirin Müdüriyeti” kurularak göç ve göçmen sorunlarıyla ilgilenmek amacıyla kalıcı bir örgütlenmeye gidilmiştir. İşkân-ı Muhacirin Nizamnâmesi ile göçmenlerin kabulü, sorumlulukları, iskân süreçleri, iaşeleri, istihdam edilmeleri, yapılacak yardımlar ve vatandaşlığa geçişleri gibi konular düzenlenmeye çalışılmıştır. 1916 yılında İşkân-ı Aşâir ve Muhacirin Müdüriyeti, “Aşâir ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiye” adıyla yeniden yapılandırılmış ve taşra ile merkez çalışanlarıyla ilgili düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (Şahin, 2023, s. 239).

Osmanlı Devleti, son dönemlerinde iç ve dış kaynaklı sıkıntılar, siyasi istikrarsızlıklar, isyanlar, savaşlar ve toprak kayıpları gibi sorunlarla mücadele ederken, bu sorunlarla bağlantılı olarak gelişen göç ve göçmen meseleleriyle de ilgilenmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda, Osmanlı, kitlesel göçler karşısında siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik hedefler doğrultusunda kalıcı ve kapsamlı tedbirler almaya yönelmiştir. Özellikle salgın hastalıklar, kıtlık, savaş ve

³ Göçmenlerin iskân ve iaşe meseleleri ile ilgili genel kararları almak göçmenlerin yurtlarına dönmesini sağlamak Anadolu’ya sevk edilecek olanların iskân mahallerini belirlemek için kurulan komisyondur (İpek, 2013, s. 142).

⁴ 93 göçmenlerin yararlarına olmak üzere mebuslar tarafından kurulmuş cemiyettir (İpek, 2013, s. 144).

⁵ Göçmenlerin iaşelerini ve sair ihtiyaçlarını karşılamak üzere Ayanların teşebbüsleriyle kurulmuş olan komisyondur (İpek, 2013, s. 144).

⁶ Baronne Bourdett Coutts tarafından göçmenlerin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kurulmuş komitedir (İpek, 2013, s. 144).

⁷ 1897 Osmanlı-Yunan savaşı nedeniyle yeni bir göç dalgası söz konusu olunca kurulmuş komisyondur. Faaliyetlerini 1908 yılına kadar sürdürmüştür (İpek, 2013, s. 142).

⁸ Kurulan komisyonlar dönem dönem değişik isimlerle (Umum Muhacir Komisyonu, İdare-i Umûmiye-i Muhacirin Komisyonu, Muhacirin-i İslâmiye Komisyonu, Aşâir ve Muhâcirin Müdüriyet-i Umûmiyesi vb.) anılmakla beraber bu kurumsal yapıların temel görevi göçmenlerin sorunlarını çözüme kavuşturmak olarak belirlenmiştir (Erdem, 2018, s. 5).

⁹ İstanbul’daki misyon şeflerinin ön ayak olmasıyla göçmenlerin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kurulmuş komitedir (İpek, 2013, s. 144).

toprak kayıpları, Osmanlı toplumunun nüfus artış hızını olumsuz etkilerken, göçler bu düşüşü telafi etmiştir. Balkanlarda Müslüman-Türk nüfus azalırken Anadolu’da bir artış yaşanmıştır. Bu da Osmanlı’nın homojen bir nüfus politikasına yönelmesine zemin hazırlamıştır (Altınöz, 2024, s. 8).

Osmanlı Devleti, son dönemlerinde iç ve dış kaynaklı sıkıntılar, siyasi istikrarsızlıklar, isyanlar, savaşlar ve toprak kayıpları gibi sorunlarla mücadele ederken, bu sorunlarla bağlantılı olarak gelişen göç ve göçmen meseleleriyle de ilgilenmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda, Osmanlı Devleti, kitlesel göç hareketleri karşısında göç politikalarını belirlerken; siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik hedefler doğrultusunda kalıcı ve kapsamlı tedbirler alma yoluna gitmiştir. Özellikle salgın hastalıklar, kıtlık, savaş ve toprak kayıpları, Osmanlı toplumunun nüfus artış hızını olumsuz etkilerken, göçler bu düşüşü telafi etmiştir. Balkanlarda Müslüman-Türk nüfus azalırken Anadolu’da bir artış yaşanmıştır. Bu durum, kitlesel göçlerin yoğunlaşmasıyla birlikte nüfus kaybını telafi etmek ve üretim ile vergi gelirlerini artırmak için liberal göç politikalarına duyulan ihtiyacı artırmıştır. Kozmopolit nüfus politikasının terk edilmesiyle, Müslüman-Türk unsurlarını gözetken homojen bir nüfus politikasına geçiş yaşanmıştır (Altınöz, 2024, s. 8).

Göçmen etnik topluluklar, Osmanlı toplumuyla kaynaşarak Anadolu’nun geleneksel toplumsal yapısını köklü bir şekilde değiştirmiş ve yeni toplumsal, siyasi örgütlenme biçimlerinin ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. Bu toplumsal dönüşüm, halkın yeni bir siyasi kimlik benimsemesine zemin hazırlanmış ve 1923’te ulusal Türk devletinin kurulmasına katkıda bulunmuştur. Göçlerin yarattığı yeni nüfus dinamiği, Osmanlı’nın son dönemindeki ve Cumhuriyet’in kuruluşundaki düşünsel akımları etkileyerek yeni bir siyasi yapılanmanın temelini oluşturmuştur (Barut, 2018, s. 183).

Göçlerin siyasi, toplumsal ve ekonomik etkileri, Türk milliyetçiliğinin uyanışına yol açmış; bu ideoloji, güçlü bir toplumsal sınıfın oluşumundan önce kendini göstermiştir. Osmanlı’nın son döneminde ve Cumhuriyet’in kuruluş sürecinde, göçmen ya da göçmen çocuğu olan birçok önemli şahsiyet etkili roller üstlenmiştir. Bu kişiler, yeni devletin şekillenmesinde ve toplumsal, siyasi, ekonomik alanlarda öncü konumunda yer almışlardır. Özellikle Jön Türk hareketini ortaya çıkmasında etkili olan göçmen kökenli pek çok kişi, Türk milliyetçiliğinin doğuşunda kritik bir oynamıştır. Göç ve iskân politikaları, modern devletin inşası ve güçlendirilmesinde önemli bir araç olarak kullanılmış; Osmanlı Devleti’nin dağılma döneminde dahi karmaşık idari politikaları hayata geçirebildiğini göstermiştir. Aynı zamanda,

yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin göç ve iskân politikaları, Osmanlı'dan miras alınan ilke ve uygulamalar temelinde şekillendirilmiştir. Bu dönemde gerçekleşen kitlesel göçler, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi'nin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısında önemli değişimlere yol açmıştır. Göçmenlerin Anadolu'ya yerleşmesi, bölgenin demografik yapısını değiştirmiş, tarımsal üretimi artırmış ve ekonomik canlanmaya katkıda bulunmuştur. Aynı zamanda, bu göçler, yeni bir ulusal kimliğin oluşumuna zemin hazırlarken modern Türkiye'nin temellerini oluşturmada yardımcı olmuştur. Osmanlı'nın son dönemlerinde yaşanan bu göçler, Cumhuriyet'in kuruluşunda ve sonrasında da etkisini sürdürmüş, Türkiye'nin sosyal ve kültürel dokusunu şekillendirmiştir (Barut, 2018, s. 184).

2.3. Cumhuriyet Dönemi Göç Politikaları

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu arasındaki dönem, geniş bir coğrafyaya yayılan çok etnikli Osmanlı İmparatorluğu'nun yerini, daha küçük bir toprak parçası üzerinde kurulan ulus-devlet modeline dayanan Türkiye Cumhuriyeti'ne bıraktığı süreci kapsamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu, geniş bir coğrafyayı kapsayan ve birçok etnik ve dini grubu barındıran siyasi yapı olarak varlık göstermiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan önce, 15 Mayıs 1919'da Yunan güçleri Anadolu'nun iç kısımlarını ele geçirmeye çalışmıştır. Ancak bu işgal uzun sürmemiş; 1922'de Kurtuluş Savaşı'nın zaferiyle Yunan işgali sona ermiştir. Kurtuluş Savaşı'nın ardından, yeni kurulan Türk Devleti karşılaştığı sorunları çözmek ve uluslararası tanınırlık sağlamak amacıyla çeşitli girişimlerde bulunmuştur (Dalkılıç, 2022, s. 42).

Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı Devleti'nden devraldığı önemli meselelerden biri göç ve iskân konusudur. Osmanlı Devleti'nin çöküşü ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu arasındaki süreçte, zorunlu göçlerin önemli etkileri olmuştur. Bu göçler, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde, devlet işleyişinden toplumsal yapıya kadar birçok alanda siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel yapının şekillenmesinde rol oynamış; ayrıca iç ile dış politikaya da yansımıştır. Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti özellikle 1923-1938 yılları arasında göçü teşvik eden bir politika benimseyerek çeşitli uluslararası anlaşmalar yapmış ve bu alanda düzenlemeler gerçekleştirmeye çalışmıştır (Şahin, 2023, s. 240).

Osmanlı İmparatorluğu'nun kaybettiği topraklardaki Türkler ve Müslümanlar üzerindeki baskılar, Türkiye'ye yönelik göçü artırmıştır. Türkiye, bu gelişmelerin ardından birçok ülkeyle

ikili göç anlaşmaları imzalamıştır. Rumlar ile Türkler arasındaki mübadele¹⁰ anlaşması, bu dönemi şekillendiren en önemli anlaşmalardan biri olmuştur. Ancak bu anlaşma ilerleyen dönemlerde sosyal, ekonomik ve psikolojik sorunlara yol açmıştır. Özellikle ticaretle uğraşan bireyler, Türkiye'nin savaştan yeni çıkmış olması ve göç politikasının henüz sağlam bir altyapıya sahip olmaması nedeniyle çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Bu durum, Türkiye için zorlu bir geçiş dönemi olarak tanımlanmaktadır. Kurtuluş Savaşı sonrasında yaklaşık, Türkiye'den Yunanistan'a göç etmiş; Lozan Konferansı'nda ise geride kalanların durumuna ilişkin düzenlemeler yapılmıştır (Bozdağlıoğlu, 2014, s. 10).

Türkiye ve Yunanistan, 1923 yılında Lozan'da Türk ve Yunan Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol'ü imzalamıştır. 19 maddeden oluşan bu sözleşme, Türk topraklarında yaşayan Rum Ortodoks Türk vatandaşları ile Yunan topraklarına yerleşmiş Müslümanları kapsamaktadır. Bu kişilerin, hükümet izni olmadan ülkelerini terk etmeleri yasaklanmıştır. Sözleşme, 18 Ekim 1912'den sonra göç eden veya ayrılmak zorunda kalanlar için geçerli sayılmıştır. Göç etmek zorunda kalan bireyler, genellikle kendi ülkelerindeki vatandaşlık haklarını kaybederek göç ettikleri ülkenin vatandaşlık haklarını elde etmiştir. Daha önce göç etmiş olanlar ise sözleşme imzalayarak vatandaşlık haklarını elde etmişlerdir. Dönemin zorluklarının bir sonucu olarak ortaya çıkan bu hareket, birçok sorunu da beraberinde getirmiştir (Dalkılıç, 2022, s. 43). 1923 yılında yürürlüğe giren 352 Sayılı “Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti İhdasına Dair Kanun” ile iskân politikalarına yönelik olarak ilk kez bakanlık düzeyinde bir örgütlenme gerçekleştirilmiştir (İnan, 2014, s. 85).

Türkiye Cumhuriyeti, kurulduğu ilk andan itibaren, Osmanlı Devleti'nin miras bıraktığı sorunlar ve acı tecrübeler doğrultusunda, toprak bütünlüğü ve toplumsal bütünlüğü sağlamak amacıyla milli bir kimlik yaratma mücadelesi vermiştir. Bu süreçte, ulusal sınırlar içinde “Türk” üst kimliği etrafında modern bir toplum inşa etme çabaları, devletin göç ve iskân politikalarını da önemli ölçüde etkilemiştir. Özellikle Türk kültürüne bağlı göçmenlerin getirilmesi ve bu nüfusun ortak bir kültür etrafında birleştirilmesi hedeflenmiştir. 31 Mayıs 1926 tarihli ve 885 sayılı İskân Kanunu'nun 2. maddesi, göçmen olarak kabul edilecek kişilerde aranan temel niteliğin “Türk kültürü” olduğunu vurgulamıştır. Bu çerçevede, Tatar, Boşnak, Çerkez, Pomak,

¹⁰ Rumlar ile Türkler arasındaki mübadele anlaşması, 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan arasında imzalanan ve iki ülke arasındaki nüfus değişimini düzenleyen bir anlaşmadır. Bu anlaşma, Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı sonrasında ulusal sınırlarını belirlemesi ve etnik homojenliği sağlama amacı taşıyordu (Boyras, 2016, s. 2718).

Gürcü, Çeçen ve Abaza gibi Türk kültürüne ait grupların yanı sıra Misak-ı Milli sınırları dışında kalan Müslüman nüfusun Türkiye'ye göç etmesine izin verilmiştir (Saygın, 2022, s. 13).

Mustafa Kemal Atatürk'ün; "Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir" ve "Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı ve Makedonyalı, hep bir ırkın evlatları, hep aynı cevherin damarlarıdır" sözleri, Türk milletini oluşturacak unsurların dil, kültür ve idealler bakımından birleştirilmesine verilen önemi vurgulamaktadır. 14 Haziran 1934 tarihinde kabul edilen 2510 sayılı İskân Kanunu, ulusal kültürü benimseyen bir toplum oluşturma yolunda atılmış en kapsamlı yasal düzenleme olarak kabul edilmektedir. Bu düzenleme ile toplumu oluşturan unsurlar arasında ayrımcılık yapmadan, aynı dil ve düşünce yapısına sahip, devletine bağlı, modern bir ulus inşa etme hedeflenmiştir (Şahin, 2023, s. 240). Özellikle Kurtuluş Savaşı, Birinci Dünya Savaşı, Balkan Savaşları, Trablusgarp Savaşı ve bu çatışmalardan önce yaşanan diğer olaylar, bu süreçlerde verilen kayıplar, kıtlık, salgın hastalıklar, Anadolu'dan dışarıya yapılan göçler ve erkek nüfusun askere alınması ile savaşlar nedeniyle azalması gibi etkenler, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden itibaren ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında nüfusun ciddi şekilde düşmesine yol açmıştır. 1927 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımında Türkiye'nin nüfusu 13.648.270 olarak tespit edilmiştir (Koçak ve Kaygısız, 2023, s. 257). Bu nüfusun büyük bir kısmı kadın, yaşlı ve çocuklardan oluştuğundan, üretim yapabilecek iş gücü oldukça azdır.

O dönemde tarım arazilerinin işlenmesi, çeşitli iş kollarında üretimin ve vergi gelirlerinin artırılması, askeri gücün güçlendirilmesi gibi hedefler doğrultusunda, nüfus oranının yükseltilmesi hayati bir konu olarak değerlendirilmiştir. Dönemin göç ve iskân işlerinden sorumlu Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya'nın; "Bir memleketin uğrayabileceği felâketlerin en büyüğü nüfus kıtlığıdır" şeklindeki sözleri, durumun ciddiyetini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, nüfusun artırılmasına yönelik bir politika izlenmesi kaçınılmaz hale gelmiş ve bu amaçla büyük çabalar gösterilmiştir (Şahin, 2023, s. 241). Nüfusun artırılmasına yönelik çabalar arasında Türkiye'ye göçmen getirilmesi de önemli bir yer tutmuştur.

Göçmenlerin uygun koşullarda yerleştirilmesi ve yerli halkla uyum içinde kaynaşmalarının sağlanması, böylece üretimin ve nüfusun artırılması amaçlanmıştır. Ancak, ülkeye kabul edilecek göçmenlerin nüfusun kalitesi ve miktarı üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak bazı kriterler belirlenmiştir. Örneğin, Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi, nüfusun homojenleştirilmesi ve ekonominin Türkleştirilmesi sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Kırım,

Kafkasya, Balkanlar ve diğer bölgelerden Anadolu'ya göç eden Müslüman Türk toplulukları, Türkiye Cumhuriyeti'nin nüfus yapısının şekillenmesinde ve Türk milletinin yeniden inşasında büyük bir etki yaratmıştır (Emgili, 2017, s. 34).

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında uygulanan göç politikaları sayesinde, 1923-1960 yılları arasında göçmenlerin nüfus artışına katkısı %6,6 iken, mübadele döneminde bu oran %22,8'e çıkmış, 1940-1950 yılları arasında bu oran %2 civarına gerilemiştir. Ancak, sonraki yıllarda Bulgaristan'dan gerçekleştirilen göçlerle birlikte bu oran tekrar yükselmiştir. Anadolu'nun nüfusunun az olması, emperyalist güçlerin Anadolu üzerindeki emellerini artırmış ve Türk siyasi varlığını tartışmaya açma girişimlerine yol açmıştır. İtalya, Fransa ve Yunanistan gibi ülkeler, "Anadolu'nun bir Türk yurdu olma özelliği kazanmadığı" yönündeki iddialar gündeme getirilmiştir. Bu tehditlere karşı koyabilmek amacıyla, nüfusun artırılması için çeşitli önlemler alınmıştır. Sınırlarımız dışında yaşayan Türk topluluklarının Anadolu'ya göç ettirilmesi, yani göçmen getirilmesi, bu önlemler arasında önemli bir yer almıştır (Şahin, 2023, s. 242).

Göç ve göçmenlerle ilgili konuların yürütülmesinde, belirlenen mevzuatlar çerçevesinde kurulan kurumlar birinci dereceden sorumluluk taşımış ve bu kurumlar dönemsel olarak değişiklik göstermiştir. Lozan Anlaşması sonrası Türkiye Cumhuriyeti'nin bu süreci incelendiğinde, göç ve mübadele sorunlarını çözmek için çeşitli yasalar ve düzenlemeler çıkarmıştır¹¹. Bu yasalar ve düzenlemeler, göçmenlerin yerleştirilmesi, temel ihtiyaçlarının karşılanması ve göçten en az düzeyde etkilenmelerini sağlamak amacıyla tasarlanmıştır.

¹¹Türkiye Cumhuriyeti'nde Göç ve İskân Düzenlemelerine İlişkin Temel Kanunlar;

1. **368 Sayılı Mübadele, İmar ve İskân Kanunu ve Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti:** Bu kanun, mübadele edilen nüfusun yerleştirilmesi ve iskân edilmesi ile ilgili düzenlemeleri içermektedir. Mübadele, İmar ve İskân Vekâletinin kurulmasını sağlamıştır.
2. **627 Sayılı 1341 Senesi Muvazenei Umumiye Kanunu / İskân Müdüriyeti Umûmiyesi Bütçesi:** Bu kanun, İskân Müdüriyeti Umûmiyesi'nin bütçesini düzenler ve iskân faaliyetleri için gerekli mali kaynakları sağlar.
3. **885 Sayılı İskân Yasası:** Göçmenlerin yerleştirilmesi ve iskân politikalarını belirleyen temel yasadır. Göçmenlerin yerleştirileceği bölgeler ve iskân şartları bu yasa ile düzenlenir.
4. **997 Sayılı Büyük Millet Meclisi Bütçesiyle Maliye, Bahriye Vekâletleri ve İskân Müdüriyeti Umûmiyesinin 1926 Senei Maliyesi Bütçelerinde Münakale İcrasına Dair Kanun:** Bu kanun, 1926 yılı mali bütçesi kapsamında iskân müdürlüğü ve diğer ilgili vekâletlerin bütçelerini düzenler.
5. **1097 Sayılı Bazı Kişilerin Doğu Bölgelerinden Batı İllerine Nakli Kanunu:** Doğu bölgelerinden batı illerine göç ettirilecek kişilerin nakli ile ilgili düzenlemeleri içerir. Bu kanun, belirli bölgelerdeki nüfus dengesini sağlamak amacıyla çıkarılmıştır.
6. **1456 Sayılı 1929 İskân Umum Müdürlüğü Bütçesi Kanunu:** 1929 yılı için İskân Umum Müdürlüğü'nün bütçesini düzenler ve iskân faaliyetleri için gerekli mali kaynakları sağlar.
7. **1507 Sayılı 1111 Numara ve 2 Haziran 1927 Tarihli Askerlik Mükellefiyeti Kanununun 2. maddesinin 5. fıkrası ile 35. maddesinin (H) fıkrasını ve 885 numara ve 3 Mayıs 1926 tarihli İskân**

Yasalar, göçmenlerin yerleştirilmesi, ekonomik ve sosyal entegrasyonlarının sağlanması ve göç sürecinin düzenlenmesi için önemli adımlar atmıştır. Her bir yasa, dönemin ihtiyaçlarına göre göçmenlerin sorunlarını çözmeyi amaçlamıştır (Saygın, 2022, s. 10).

Bu yasalar, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilk dönemlerden itibaren göç ve iskân politikalarının nasıl bir yapılanmaya dayandırıldığını gösteren önemli düzenlemelerdir. Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu'ndan devraldığı sorunlar ve göç dalgalarıyla birlikte, yeni devletin toplumsal ve ekonomik yapısını güçlendirmek için planlı bir iskân politikasına ihtiyaç duymuştur. Yasalar, bir yandan ülke sınırları içinde nüfusun dağılımını düzenlemeyi ve iç göçleri kontrol altına almayı amaçlarken, diğer yandan sınır bölgelerini güvenli hale getirme ve

Kanununun 11. maddesini muaddil kanun: Askerlik mükellefiyeti ve iskân kanunlarında yapılan değişiklikleri içermektedir. Bu değişiklikler, göçmenlerin askerlik hizmeti ve iskân şartları ile ilgilidir.

8. **2263 Sayılı 31 Mayıs 1926 Tarih ve 885 Numaralı İskân Kanununun 3. maddesine Bir Fıkra İlâvesine Dair Kanun:** 885 sayılı İskân Kanunu'na ek bir fıkra ekleyerek, göçmenlerin yerleştirilmesi ile ilgili ek düzenlemeler getirir.
9. **2371 Sayılı İskân Kerestelerinden Kalmış Olanların Satılarak Bedellerinin Dâhiliye Bütçesine Tahsisat Olarak İlâvesi Hakkında Kanun:** İskân faaliyetleri için kullanılan kerestelerin satışından elde edilen gelirlerin Dâhiliye bütçesine eklenmesini düzenlemiştir.
10. **2510 Sayılı İskân Kanunu:** Göçmenlerin yerleştirilmesi ve iskân politikalarını güncelleyen önemli bir yasadır. Bu kanun, göçmenlerin yerleştirileceği bölgeler ve iskân şartlarını yeniden düzenlemektedir.
11. **2650 Sayılı İskân Kanunun 44. Maddesine Bir Fıkra İlâvesine Dair Kanun:** 2510 sayılı İskân Kanunu'nun 44. maddesine ek bir fıkra ekleyerek, göçmenlerin yerleştirilmesi ile ilgili ek düzenlemeler getirmiştir.
12. **2837 Sayılı İskân Hakkındaki 2510 Sayılı Kanun'a Ek Kanun:** 2510 sayılı İskân Kanunu'na ek düzenlemeler getirir ve göçmenlerin yerleştirilmesi ile ilgili ek hükümler içermektedir.
13. **2848 Sayılı İskân Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun:** 2510 sayılı İskân Kanunu'nun bazı maddelerini değiştirerek, göçmenlerin yerleştirilmesi ve iskân politikalarını güncellemektedir.
14. **2849 İskân İşlerinin Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliğine Devrine ve Ayrı Bir Bütçe ile İdare Olunmasına Dair Kanun:** İskân işlerinin Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekilliği'ne devredilmesini ve bu işlerin ayrı bir bütçe ile yönetilmesini düzenlemiştir.
15. **3123 İskân Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Olan 2848 Sayılı Kanun'a Müzeyyel Kanun:** 2848 sayılı Kanuna ek düzenlemeler getirmekte ve iskân kanununun bazı maddelerini değiştirmektedir.
16. **3371 Sayılı İskân Kanuna Ek Kanun:** İskân kanununa ek düzenlemeler getirmekte ve göçmenlerin yerleştirilmesi ile ilgili ek hükümler içermektedir. Bu kanun, izinsiz olarak yerleşim yerlerini değiştiren göçmenler ve mültecilerle ilgili düzenlemeleri içermektedir.
17. **1331 Sayılı Mübadil, Gayri Mübadil, Muhacir ve saireye Kanunlarına Tevfikân Teffiz veya Adiyen Tahsis Olunan gayrimenkul Emvalin Tapuya Raptına Dair Kanun:** Bu kanun, mübadil, gayri mübadil ve muhacirlere tahsis edilen gayrimenkullerin tapuya kaydedilmesi ile ilgili düzenlemeleri kapsamaktadır.
18. **1407 Sayılı Mübadil, gayri mübadil, muhacir vesaire kanunlarına tevfikân tahsis olunan gayrimenkul emvalin tapuya raptına dair 28 Mayıs 1928 tarih ve 1331 numaralı Kanuna müzeyyel Kanun:** Bu kanun, 1331 sayılı kanuna ek olarak, tahsis edilen gayrimenkullerin tapuya kaydedilmesi ile ilgili ek düzenlemeleri içermektedir.
19. **2396 Sayılı Muhacir ve Mültecilerin Gümrük Muafiyeti Hakkında Kanun:** Bu kanun, göçmen ve mültecilerin gümrük muafiyetleri ile ilgili düzenlemeleri içermektedir.
20. **2502 Sayılı Kars Vilâyeti ile Bayazıt, Erzurum ve Çoruh Vilayetlerinin Bazı Parçalarında Muhacir ve Sığıntıların Yerleştirilmesi ve Yerli Çiftçilerin Topraklandırılması Hakkında Kanun:** Bu kanun, Kars, Bayazıt, Erzurum ve Çoruh vilayetlerinde göçmen ve sığınmacıların yerleştirilmesi ve yerli çiftçilerin topraklandırılması ile ilgili düzenlemeleri kapsamak

nüfus bütünlüğünü sağlama hedefi taşımaktadır. Genel olarak yasaların kapsadığı alanlar şöyledir (Şakacı, 2020, s. 47);

- **Nüfusun dağılımını sağlama:** Bu yasal düzenlemeler, ülkenin farklı bölgelerine nüfus dağılımını sağlamak amacıyla yapılmıştır. Doğu bölgelerinden batı illerine göçlerin teşviki ya da belirli göçmen gruplarının Anadolu'nun stratejik bölgelerine yerleştirilmesi, ülke içinde dengeli bir nüfus yapısı oluşturmayı hedeflemiştir. Bu, aynı zamanda nüfusun hem sosyal uyumunu sağlama hem de sınır bölgelerinde devlet otoritesini pekiştirme amacı taşımıştır.
- **Kültürel uyumu sağlama ve kimlik inşası:** Türkiye'nin ilk dönem göç ve iskân politikaları, milli kimlik oluşturma çabalarının bir parçası olarak da değerlendirilebilir. Özellikle 885 sayılı İskân Yasası ve 2510 sayılı İskân Kanunu gibi düzenlemeler, Türkiye'ye göç eden Müslüman ve Türk kültürüne ait grupların yerleştirilmesi üzerine odaklanmıştır. Göçmenlerin, yerli nüfusla dil ve kültür birliği oluşturması, yeni Cumhuriyet'in milli bütünlük stratejisinin bir parçasıdır.
- **Ekonomik gelişimi destekleme:** Yasalar aynı zamanda ekonomik kalkınmayı desteklemek için de yapılmıştır. Göçmenlere tarım arazileri tahsis edilmesi, göçmenlerin tarımsal üretime katılımını sağlama amacı taşımaktadır. Örneğin, Kars, Bayazıt ve Erzurum gibi tarıma elverişli alanlarda çiftçilerin topraklandırılmasına dair 2502 sayılı yasa, tarımsal üretimi teşvik ederken göçmenlerin ekonomik uyumunu da hızlandırmayı amaçlamıştır.
- **İskân işleri için mali kaynak yaratma:** İskân faaliyetleri, devlet bütçesinden büyük kaynak gerektiren düzenlemeler olduğu için birçok yasa, iskân müdürlüklerinin ve vekâletlerin bütçelerini düzenlemeye odaklanmıştır. Bu bütçe düzenlemeleri, göçmenlere sağlanacak desteklerin sürekliliğini sağlama açısından önemlidir. Örneğin, İskân Müdüriyeti Umûmiyesi'nin bütçesini düzenleyen 627 sayılı kanun veya iskân kerestelerinin satışından elde edilen gelirlerin Dâhiliye bütçesine aktarılmasını sağlayan 2371 sayılı kanun, iskân faaliyetleri için gerekli mali kaynakları sağlamaya yönelik düzenlemelerdir.

- **Toplumsal uyum ve güvenliği sağlama:** 1097 sayılı kanun gibi bazı düzenlemeler, göçmenlerin toplumsal ve güvenlik sorunları yaratabilecek potansiyel yerleşimlerini kontrol altına almayı amaçlamıştır. Belirli bölgelerden belirli nüfus gruplarını diğer bölgelere nakletme veya yerleşim bölgelerini değiştirme kararları, devletin iç güvenliği sağlama ve sosyal çatışmaları önleme yönündeki politikalarını yansıtmaktadır.
- **İskân alanında kurumsal yapının oluşumu:** Türkiye’de göç ve iskân süreçlerini yönetecek kurumların kurulması ve kurumsal yapılanmalar, bu yasalarla pekiştirilmiştir. Örneğin, 368 sayılı Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti’nin kurulması ya da 1923’te çıkarılan “Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti İhdasına Dair Kanun” ile bir bakanlık düzeyinde örgütlenme sağlanması, bu kurumsal yapılanmanın sürekliliğini sağlamayı amaçlamıştır. Göç ve iskân işlerinin Sıhhat ve İçtimâî Muavenet Vekâleti’ne devrini düzenleyen yasalar, yönetsel anlamda alanın daha profesyonel ele alınmasını hedeflemiştir.
- **Mülkiyet ve vatandaşlık hakları:** Göçmenlerin mülkiyet haklarına dair düzenlemeler, göç eden nüfusun vatandaşlık haklarını kazanmasını sağlama amacı taşımaktadır. Örneğin, 1331 sayılı Kanun ile mübadil ve muhacirlere tahsis edilen gayrimenkullerin tapuya kaydedilmesi, göçmenlerin ekonomik ve toplumsal olarak uyum sağlamaları açısından önemlidir.

Bu yasalar, Türkiye Cumhuriyeti’nin, hem ülkenin demografik ve kültürel yapısını koruma hem de göç ve iskân faaliyetlerini merkezi bir yönetim anlayışı ile sürdürebilme hedefleri doğrultusunda çıkarılmıştır. Göçmenlerin yerleşim alanlarının belirlenmesinden ekonomik uyumlarına kadar her aşamayı kapsayan bu yasalar, Türkiye’nin toplumsal bütünlüğünü sağlamaya yönelik uzun vadeli planlarının bir yansımasıdır. Bu düzenlemeler sayesinde, göç ve iskân politikaları sadece nüfus yerleştirme amacıyla değil, aynı zamanda milli kimlik inşası, ekonomik kalkınma ve iç güvenlik sağlama gibi stratejik hedeflerle de şekillendirilmiştir.

1923-1938 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti, göçmenlerin yerleştirilmesi ve entegrasyonu için çeşitli yasalar çıkarmıştır. Muhacir kanunları olarak ifade edilen bu yasalar,

göçmenlerin yerleşim süreçlerini düzenlemek, mülkiyet haklarını korumak ve ekonomik entegrasyonlarını sağlamak amacıyla oluşturulmuştur¹².

Bu yasalar, mübadele sürecinin düzenlenmesi, mübadeleye tabi olan nüfusun yerleştirilmesi ve mülkiyet haklarının korunması amacıyla çıkarılmıştır (Saygın, 2022, s. 11). Türkiye Cumhuriyeti'nin mübadele edilen nüfusun topluma entegrasyonunu sağlamaya yönelik adımlar attığını göstermektedir. Türkiye'nin kuruluş döneminde göçmen nüfusun mülkiyet hakları, ekonomik hayata katılımları, sosyo-kültürel uyumları gibi temel konular yasalarla düzenlenmiş; devlet, göçmenlerin kalıcı ve bağımsız bir yaşam sürmelerine yardımcı olmuştur. Göçmenlerin iskânı ve mülkiyet haklarına dair bu düzenlemeler sayesinde, Türkiye, sosyo-ekonomik istikrarı sağlamayı ve nüfusun Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni kimliği altında birleşmesini amaçlamıştır.

Bu düzenlemeler, erken Cumhuriyet döneminin milli kimlik inşası, toplumsal bütünlük ve ekonomik sürdürülebilirlik hedefleriyle uyum içinde hazırlanmıştır. Göçmenlerin sosyoekonomik uyumunu hızlandırmak için sağlanan mülkiyet ve toprak hakları, tarım ve ticaret gibi alanlarda bağımsız ekonomik faaliyetlerini teşvik etmiştir. Bu yasalar, Cumhuriyet'in toplumsal ve kültürel dokusunun şekillenmesinde, milli birlik ve bütünlük amacına ulaşmasında önemli katkılar sağlamıştır.

¹² Mübadele Sürecini Düzenlemek ve Yönetmek Amacıyla Çıkarılan Yasalar;

1. **352 Sayılı Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti İhdasına Dair Kanun;** Bu kanun, Mübadele, İmar ve İskân Vekâletinin kurulmasını düzenlemektedir.
2. **488 Sayılı Mübadeleye Tabi Ahaliye Verilecek Emval-i Gayrimenkule Hakkında Kanun;** Bu kanun, mübadeleye tabi olan nüfusa verilecek gayrimenkullerle ilgili düzenlemeleri içermektedir.
3. **512 Sayılı Mübadele, İmar ve İskân Vekâletinin Teşkilat ve Masarifi Hakkında Kanun;** Bu kanun, Mübadele, İmar ve İskân Vekâletinin teşkilat yapısı ve harcamaları ile ilgili düzenlemeleri kapsamaktadır.
4. **529 Sayılı Mübadele, İmar ve İskân Vekâletinin Lağvı ile Tezyifinin Dâhiliye Vekâletine Devri Hakkında Kanun;** Bu kanun, Mübadele, İmar ve İskân Vekâletinin kaldırılması ve görevlerinin Dâhiliye Vekâlet'ine devredilmesini düzenlemektedir.
5. **1771 Sayılı Mübadele ve Tefviz İşlerinin Katî Tasfiyesi ve İntacı Hakkında Kanun;** Bu kanun, mübadele ve tefviz işlerinin kesin tasfiyesi ve sonuçlandırılması ile ilgili düzenlemeleri içermektedir.
6. **1866 Sayılı Mübadele ve Tefviz İşlerinin Katî Tasfiyesi ve İntacı Hakkındaki 19.3.1931 Tarih ve 1771 Numaralı Kanuna Müzeyyel Kanun;** Kanun, 1771 sayılı kanuna ek olarak, mübadele ve tefviz işlerinin kesin tasfiyesi ve sonuçlandırılması ile ilgili ek düzenlemeleri kapsamaktadır.
7. **1973 Sayılı Muhtelit Mübadele Komisyonu Bitaraflar Heyetinde İnhiâl Eden Azalığa Bir Yenisinin İntihab Edilmesine ve Bitaraflara Mevdu Vezaifi Ahdiyenin Sureti İfasına Dair Teati Edilen Notaların Tasdiki Hakkında Kanun;** Bu kanun, Muhtelit Mübadele Komisyonu'nda tarafsız üyelerin yerine yeni üyelerin seçilmesi ve tarafsızlara verilen görevlerin yerine getirilmesi ile ilgili düzenlemeleri içermektedir.

2.3.1. Bulgaristan'dan Türkiye'ye yönelen göçler

Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçler, Osmanlı Devleti döneminde olduğu gibi Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra da sürmüştür. 1923'te Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, Bulgaristan Hükümeti'nin Türk azınlık üzerindeki baskıları artmış ve bu baskılar göçlerin en temel sebeplerinden biri haline gelmiştir (Tekin ve Altunsoy, 2019, s. 131).

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında Bulgaristan'dan gelen bu göçleri düzenlemek amacıyla, 18 Ekim 1925'te Ankara'da Türk-Bulgar İkamet Sözleşmesi imzalanmıştır. Bu sözleşme, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin gönüllü göçlerini engellemeyecek ve göçmenlerin taşınabilir mal ve hayvanlarını yanlarında getirebilecekleri gibi, taşınmaz mallarını da istedikleri bedel ve şartlarla satmalarına olanak tanımıştır. Böylece Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göçler belli bir düzen çerçevesinde gerçekleşmiş ve her yıl ortalama 10 bin kişi Türkiye'ye göç etmiştir. Ancak 19 Mayıs 1934'te Bulgaristan'da askeri faşist grupların gerçekleştirdiği darbe ile ülkede parlamenter yönetim sona ermiş ve monarşi destekli faşist diktatörlük kurulmuştur. Bu yönetim, Bulgaristan'ın ilk anayasası olan Tırnova Anayasası'nı feshetmiş, Halk Meclisi'ni dağıtmış ve tüm partileri, siyasi ve profesyonel sivil toplum örgütlerini yasadışı ilan etmiştir. Bu dönemde Müslüman Türk azınlığa yönelik baskılar giderek sistematik bir hale gelmiş Türkiye de bu durum karşısında, Sofya Büyükelçisi Şevki Bey aracılığıyla Bulgar yetkililere uyarılarda bulunmuştur. Aynı yılın Ağustos ayında baskılar bir miktar azalsa da Bulgar yönetimi, kolluk kuvvetleri kullanarak ve asimilasyon politikalarını devreye sokarak baskılarını sürdürmüştür (Uzuner, 2021, s. 54).

1934'ten itibaren Kral Boris'in diktatörlüğü döneminde Türkiye'ye göç edenlerin sayısı yıllık olarak 20 bini geçmiştir. 1934-1939 yılları arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye iskân ve serbest olarak toplam 198.688 kişi göç etmiştir. Baskı ve zulümden kaçmaya çalışan bazı kişiler, ölümü göze alarak sınırlardan gizlice geçmeye çalışmıştır. Özellikle Tuna Nehri'nden kayıkla veya yüzerek Romanya'ya sığınanların sayısındaki artış üzerine, Romanya Hükümeti Tuna'da küçük gambotları karakol olarak kullanmaya başlamıştır. Trakya ve Dobruca sınırından gece geçerek Türkiye ve Romanya'ya sığınanların sayısı da artmıştır. Bu süreçte, Bulgar sınır devriyeleri tarafından öldürülen göçmenler de olmuştur. Türk Hükümeti, yurda giriş yapmış olan göçmenleri mağdur etmemek için mevcut koşullar çerçevesinde iskân ve iş sağlamaya çalışmış, ancak iskânlı göç kapsamı dışında ülkeye girişlerin engellenmesi de elçilikler aracılığıyla uyarılarda bulunulmuştur (Sarıay, 2011, s. 357).

Bulgaristan'dan Türkiye'ye yapılan göçler, Türkiye Cumhuriyeti'nin erken dönemlerinde karşılaştığı büyük ölçekli göç dalgalarından biridir. Türkiye'nin göç ve iskân politikaları, göçmenlerin sosyo-ekonomik entegrasyonunu sağlamak amacıyla düzenlenmiştir. Türk-Bulgar İkamet Sözleşmesi gibi diplomatik anlaşmalar, göçmenlerin mal varlıklarını koruyarak göç sürecini düzenlerken, Türkiye'ye ulaştıktan sonra onların entegrasyonunu sağlamak amacıyla geliştirilen iskân politikaları, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin nüfus bütünlüğünü sağlamaya yönelik stratejik hamlelerdir (Korkmaz ve Öztürk, 2017, s. 278).

Bu göç hareketleri aynı zamanda Türkiye'nin dış politika alanında komşu ülkelerdeki Türk topluluklarının haklarını koruma yönündeki çabalarını da ortaya koymaktadır. Göç sürecinde yaşanan ekonomik, toplumsal ve güvenlik sorunlarına rağmen Türkiye, Bulgaristan'dan gelen göçmenlere kucak açarak bu göçmenlerin Türkiye toplumuyla uyum sağlamalarına yönelik uzun vadeli çözümler üretmeye çalışmıştır.

2.3.2. Yugoslavya'dan Türkiye'ye yönelen göçler

Cumhuriyet döneminde Türkiye'ye yoğun göçlerin gerçekleştiği bir diğer ülke de Yugoslavya olmuştur. Bu ülkeden gelen göçmenlerin büyük bir kısmı serbest göçmenlerdir. Bu nedenle, devlet yardımlarından yeterince faydalanamamış, Türk kamuoyu da konuya pek ilgi göstermemiştir. 1923-1933 yılları arasında Yugoslav Hükümeti'nin uyguladığı ekonomik ve sosyal baskılar Türk nüfusu göçe zorlayan en önemli etkenlerden biri olmuştur. 1934 yılında çıkarılan İskân Kanunu, Türkiye'ye kabul edilen göçmenlerin "Türk ırkına bağlı olma" koşulu aramış ancak bu koşul, Yugoslavya'dan gelen halklar için bir istisna olarak uygulanmıştır (İnan, 2016, s. 17-18).

Yugoslavya'da yaşayan Türkleri göç etmeye zorlayan nedenler arasında, büyük toprak sahiplerinin arazilerine el konulması, işçilere ideolojik ayırım yapılması ve yüksek vergi yükümlülükleri gibi ekonomik sebeplerin yanı sıra sosyal ve kültürel faktörler de bulunmaktadır. Sosyal hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, Türklerin ve Müslümanların öz benliklerini koruyacak teşkilatların Yugoslav Hükümeti tarafından yasaklanması da göçü tetikleyen unsurlar arasındadır. Dikkat çekici bir diğer göç nedeni ise uluslararası alanda yaşanan gelişmelerdir. 1930'lu yılların sonlarına doğru Avrupa'da siyasi karışıklıklar baş göstermeye başlamış ve Yugoslavya bu karmaşık durumdan oldukça etkilenmiştir. Bunun

sonucunda orada yaşayan Türk ve Müslümanların karşılaştığı zorluklar da artmıştır (Uzuner, 2021, s. 54).

İki dünya savaşı arası dönemde Yugoslavya ile yapılan müzakerelere konu olan antlaşma, 11 Temmuz 1938 tarihli göç antlaşmasıdır. Bu antlaşma, Yugoslavya'daki Türk uyrukluların Türkiye'ye göçünü kapsamaktadır. Antlaşmaya göre, 1912-1913 Balkan Savaşları nedeniyle veya 1913'ten hemen sonra Güney Sırbistan'dan gelen Müslümanların mal varlıkları ve vatandaşlık işlemleri ile ilgili düzenlemeler yapılacak ve eğer isterlerse geri dönmeleri için olanaklar sağlanacaktır. Bu düzenleme, 1938 Kasım ayı sonuna kadar yürürlükte kalmıştır. Yugoslavya Krallığı Vatandaşlık Kanunu'nun 55. maddesine dayandırılan düzenlemede, Türkiye'ye göç etmek isteyenlerin Türkiye Büyükelçiliği'nden göç vizesi alması ve nüfus kaydı yaptırması şart koşulmuştur. Göç edenlerin belirlenen süre içinde (1 Kasım 1938'e kadar) Kraliyet 'in İçişleri'ne başvurmaları halinde mal varlıklarını yanlarında götürme ve geri dönme hakları tanınmıştır. Ancak, süreyi aşan kişiler Yugoslav vatandaşlığını kaybetmiş sayılmıştır. Türkiye, bu antlaşmayı uygularken göçmenler arasında Arnavut kökenlilerin bulunması ihtimaline karşı temkinli davranmış ve antlaşmayı sınırlı ölçüde uygulamıştır (Uzuner, 2021, s. 5).

1939 ile 1950 yılları arasında ise Yugoslav Hükümeti Türkiye'ye yönelik göçlere izin vermemiştir. Ancak, Yugoslavya sınırları içinde kalan ve kaybedilen Osmanlı topraklarında yaşayan Türkler, göç etme konusunda tamamen serbest bırakılmışlardır. Göç etmeyi tercih edenler, Türkiye'de ya devlet tarafından belirlenen bazı bölgelere yerleştirilmiş ya da kendi akrabalarının bulunduğu ve iş alanlarının olduğu yerlerde kendi istekleri doğrultusunda yerleşmişlerdir (Tekin, 2018, s. 258). Bu düzenlemeler, Türkiye'nin göçmenlerin sosyal uyumunu ve ekonomik entegrasyonunu sağlamaya yönelik politikalarını yansıtmaktadır.

Bu göç dalgaları, Türkiye'nin komşu ülkelerdeki Türk topluluklarının haklarını koruma çabalarını ve Cumhuriyet'in milli kimlik oluşturma sürecini yansıtmaktadır. Göçmenler için geliştirilen iskân politikaları, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin nüfus bütünlüğünü koruma, ekonomik ve toplumsal uyumu sağlama hedeflerine hizmet etmiştir.

2.3.3. Romanya'dan Türkiye'ye yönelen göçler

Romanya Hükümeti, ülke sınırları içindeki demografik yapıyı düzenlemek amacıyla, Türk nüfusunun yoğun olduğu Dobruca bölgesine farklı yerlerden Romenleri yerleştirmek üzere bir dizi yasal düzenleme yapmıştır. 1924 yılında çıkarılan toprak kanununa göre, Dobruca'da yaşayan Türkler, topraklarının üçte birini yeni gelen Romen göçmenlere vermek zorunda kalmıştır. Bu durum, bölgedeki Türklerin ekonomik kaynaklarını kaybetmesine ve ciddi sıkıntılar yaşamasına neden olmuştur. 1923-1933 yılları arasında, bu baskılara maruz kalan 33.852 kişi Türkiye'ye göç etmiştir (Uzuner, 2021, s. 56).

1934 yılından itibaren, Romanya'daki yaşamın zorlaşması ve artan milliyetçilik duyguları, Türkiye'ye göçlerin hız kazanmasına yol açmıştır. 1934 yılının ilkbaharında, Dobruca'da yaşayan Türkler, kalabalık gruplar halinde liman kenti Köstence'ye akın ederek gayrimenkullerini değerinin altında satmak zorunda kalmışlardır. Türkiye'ye ulaşmak için ayrıca vapur kiralamak zorunda kalan göçmenler, bu süreçte bütün masraflarını kendileri karşılamışlardır. Ancak Türkiye'ye vardıklarında maddi durumları oldukça kötüleşmiştir. 1935 yılının başlarında, artan göçmen sayısı nedeniyle, göçmenlerin düzenli bir şekilde Türkiye'ye getirilmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu amaçla, Romanya'daki Türklerin göçü ile ilgili çalışmaları yürütmek ve göçmenlerin haklarını korumak için Bükreş Elçisi Hamdullah Suphi Bey görevlendirilmiştir. Hamdullah Suphi Bey, Romanya Başbakanı ve diğer yetkililerle birlikte bir göç komisyonu kurmuştur. Bu komisyon, göçmenlerin karşılaştığı sorunları ele almış, bazı talepler ve önerilerde bulunmuştur. Bu talepler arasında, göçmenlerin mal varlıklarının tespit edilmesi ve değerlerinin belirlenmesi, vergi borçlarının affedilmesi ve limanlardaki taşıma ücretlerinden muaf tutulmaları gibi maddeler yer almıştır. Bu istekler Romen yetkililerce prensipte kabul edilmiştir (Uzuner, 2021, s. 57).

1935 yılı boyunca, göçmenlerin Türkiye'ye seyahatleri aralıklarla devam etmiştir. Ancak, Eylül ayı sonlarında vapur sahipleri, ücretlerinin ödenmediğini gerekçe göstererek seferleri durdurmuştur. Türkiye, 1935 yılı için göçmen alımını durdurma kararı almış ve bu karar, mallarını elden çıkaran ve nakledilmeyi bekleyen 8 bin göçmenin Kasım 1935'te Türkiye'ye gönderilmesinin ardından uygulamaya konulmuştur. 1936 yılının başlarında, Türk Hükümeti, Romanya Hükümeti'nden Şubat 1935'teki komisyon toplantısında alınan prensip kararlarının bir sözleşmeye dönüştürülmesini talep etmiştir. Görüşmeler sonucunda, 4 Eylül 1936'da göç sözleşmesi imzalanmıştır. Bu sözleşmeye göre, göçler Türk ve Romen yetkililerden oluşan bir

komisyon tarafından yönetilecek ve Dobruca’da yaşayan Müslüman Türklerin beş yıl içinde Türkiye’ye göç ettirilmesi belirli bir program çerçevesinde gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Dobruca dışındaki göçmen mülkleri, Romanya Hükümeti tarafından satın alınacak ve bedelleri çeşitli yöntemlerle ödenecektir. Bu düzenlemeler, daha önceki yıllarda yaşanan göç ve iskân sorunlarını önemli ölçüde azaltmış ve göçmenlerin ekonomik kayıplarını en aza indirmiştir. Romanya’dan gerçekleşen göçler sonucunda Türkiye’ye ciddi miktarda nakit akışı, petrol ve kereste sağlanmıştır (Uzuner, 2021, s. 58).

Romanya’dan Türkiye’ye gerçekleştirilen göçler, 1920’lerin sonlarından itibaren artan siyasi, sosyal ve ekonomik baskıların bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Bu süreç, özellikle Dobruca bölgesinde yaşayan Türk nüfusunun maruz kaldığı milliyetçi politikalar ve mülk edinme zorunlulukları ile şekillenmiştir.

2.3.4.Yunanistan’dan Türkiye’ye yönelen göçler

Cumhuriyet döneminde Yunanistan’dan Türkiye’ye gerçekleşen ilk ve en yoğun göç, 30 Ocak 1923 tarihinde Lozan’da imzalanan “Türk ve Rum Ahali Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol” çerçevesinde zorunlu mübadele ile başlamıştır. Bu anlaşma, bu anlaşma, Yunanistan’ın çeşitli bölgelerinde yaşayan Müslümanların, Batı Trakya’daki Müslümanlar hariç ve İstanbul’daki Rumlar dışındaki Türkiye genelinde ikamet eden Rumların karşılıklı olarak göç ettirilmesini öngörmüştür. Mübadele süreci, göçmenlerin mal varlıklarının değerinin, bir komisyon tarafından belirlenip belgelendirilmesiyle başlamıştır. Bu sayede, göçmenlerin yeni yerlerinde ekonomik olarak eşdeğer bir karşılık almaları sağlanmıştır. Köy Hizmetleri Arazi İskân Dairesi’nin verilerine göre, 1923-1924 yılları arasında Yunanistan’dan Türkiye’ye 384 bin kişi yerleştirildiği kaydedilmiştir (Koçak ve Kaygısız, 2023, s. 259).

1934 yılı sonlarında Batı Trakya’dan Türkiye’ye doğru göç hareketleri başlamıştır. Bu göçlerin başlıca nedenleri arasında ekonomik zorluklar, Yunan Hükümeti’nin Türklerin yaşadığı bölgelere Rum göçmenleri yerleştirerek nüfus dengesini Türkler aleyhine değiştirme amacı, din adamlarının yetersizliği, hukuk dışı yöntemlerle malları gasp edilen Türk azınlığının şikâyetlerini iletebilecekleri yetkili bir kurum bulamamaları ve geçmişte Türkiye’ye göç etmiş akrabalarının yanlarına gitme isteği sayılabilir. Batı Trakya’dan Türkiye’ye göçler, pasaportlu ve pasaportsuz olarak iki farklı şekilde gerçekleşmiştir. Pasaport alarak Türkiye’ye giriş için vize alanlar geri dönmemiş, buna karşın vize alamayanlar ise Dedeağaç’tan kayıklarla Meriç

Nehri'ni geçmeye çalışmıştır. Kaçak olarak Türkiye'ye gelenler ise Meriç Nehri'nin çeşitli geçiş noktalarından, özellikle de Gâvur Adası üzerinden ulaşım sağlamıştır. Göç şartlarının oldukça zor olması nedeniyle Batı Trakya'dan Türkiye'ye göç, 1930'lu yılların sonlarına kadar düşük yoğunlukta devam etmiştir (Uzuner, 2021, s. 59).

1934 yılı sonlarında başlayan bu göç hareketleri, hem ekonomik zorlukların hem de yerel yönetimlerin uyguladığı asimilasyon politikalarının etkisiyle zamanla daha da büyümüş, özellikle II. Dünya Savaşı'nın getirdiği uluslararası karmaşa, yerel nüfusun yapısal değişikliklere karşı gösterdiği tepkiler ve yeni güçlerin bölgedeki etkisi, bu hareketliliğin hızlanmasına neden olmuştur.

1 Eylül 1939'da başlayan II. Dünya Savaşı, Batı Trakya Türklerinin Türkiye'ye yönelik kitlesel göçte önemli bir dönüm noktası olmuş ve göç edenlerin sayısında belirgin bir artış yaşanmıştır. II. Dünya Savaşı sırasında Yunanistan, İtalya, Almanya ve Bulgaristan'ın işgali ile kısa sürede teslim olmuştur. Almanlar, kontrolü altındaki Batı Trakya'yı müttefiki olan Bulgarlara devrederek bölgeden ayrılmıştır. Bulgarların sert yönetim tarzı, yerel halkı Bulgarlaştırmaya yönelik baskıları ve Bulgar vatandaşlarını bölgeye getirerek nüfus dengesini değiştirme çabaları, Batı Trakya'da yaşayan sadece Türkleri değil, Yunanlıları da göç etmeye zorlamıştır. Hem savaşın şiddetinin artması hem de yaşam koşullarının ekonomik ve sosyal açıdan oldukça zorlaşması nedeniyle Batı Trakya'dan yapılan göçlerde önemli artışlar gözlemlenmiştir. Savaşa dâhil olmayan Türkiye, Batı Trakya'dan Türkiye sınırına gelen Türk nüfus için sınırlarını açmış ve göçmenlerin yurda girişi ile güvenli bir şekilde yaşamalarını sağlamıştır. II. Dünya Savaşı süresince Batı Trakya'dan Türkiye'ye göç eden ve iltica edenlerin sayısının 18.518 kişi olduğu tahmin edilmektedir (Uzuner, 2021, s. 60).

Cumhuriyet döneminde Yunanistan, Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya gibi ülkelerle yapılan mübadele ve göç politikaları, Türkiye'nin ulusal kimliğini pekiştirmek, demografik dengeyi sağlamak, ekonomik kalkınmayı desteklemek, sosyal entegrasyonu teşvik etmek ve uluslararası ilişkileri güçlendirmek gibi çok boyutlu hedefler taşımaktadır. Bu politikalar, Türkiye'nin modernleşme sürecinin önemli bir parçası olarak hem iç dinamikleri hem de dış ilişkileri üzerinde kalıcı etkiler bırakmıştır.

2.4. Misafir İşçi Dönemi Göç Politikaları

İşgücü göçü, uluslararası sistemde önemli bir olgu olarak 18. yüzyılın sonlarında sanayi devrimiyle başlamıştır. 19. yüzyılın ortalarından II. Dünya Savaşı'nın ilk yıllarına kadar, İngiltere, Almanya, İtalya ve İspanya gibi Avrupa ülkelerinden Kuzey ve Güney Amerika, Kanada ve Avustralya'ya kitlesel ve denizaşırı işgücü göçleri yaşanmıştır. İşgücü göçü, sanayi devrimiyle birlikte ekonomik kalkınmanın ve endüstriyel büyümenin önemli bir unsuru haline gelmiştir. Avrupa'dan Amerika ve Avustralya'ya olan göçler, yenedünyaların keşfi ve ekonomik fırsatların değerlendirilmesi açısından kritik bir rol oynamıştır. Savaş sonrasında ise Batı Avrupa ülkelerinde, özellikle Federal Almanya, Fransa, İsviçre ve BENELÜX ülkelerinde, yavaş gelişen nüfus ve işgücü ile hızlı endüstrileşme arasındaki dengesizlik belirgin hale gelmiştir. Bu dengesizlik, emek talebi açıklarına yol açmıştır. Bu koşullar altında, Batı Avrupa ülkeleri iki ana alternatifle karşı karşıya kalmıştır. Bunlar; sermayeyi yabancı ülkelere yatırmak veya yurtdışından işgücü temin etmek olmuştur. Batı Avrupa ülkeleri, işgücü ihtiyaçlarını karşılamak için yabancı işçileri "misafir işçi" olarak transfer etmeyi tercih etmişlerdir. 1950'lerde, bu tercih sonucunda Güney Avrupa ülkelerinden Kuzey ve Batı Avrupa'nın sanayileşmiş ülkelerine yönelik kitlesel işgücü göçü başlamıştır. Bu göç, göç alan ülkelerin ekonomilerinin canlanmasında ve güçlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Batı Avrupa ülkelerinin işgücü ihtiyaçlarını karşılamak için yabancı işçileri tercih etmeleri, ekonomik kalkınma ve büyüme açısından başarılı bir strateji olmuştur (Abadan-Unat, 1964, s. 9). Ancak, bu stratejinin uzun vadeli etkileri ve göçmenlerin entegrasyonu konusundaki zorluklar, günümüzde hala tartışılmaktadır. Göçmen işçilerin katkıları, sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel boyutlarıyla da değerlendirilmelidir. 1960'ların sonlarına kadar, hükümetler ve ILO, OECD(Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü) gibi uluslararası örgütler tarafından desteklenen bu işgücü göçü, dengeli büyüme modeli çerçevesinde değerlendirilmiş ve Akdeniz havzası ülkeleri için yararlı olacağı savunulmuştur (Özdağ, 2008, s. 92).

Göç, ekonomik fırsatlar arayışıyla gerçekleşir. Gelişmiş ülkelerdeki işgücü talebi, az gelişmiş ülkelerdeki işgücü arzı ile karşılanır. Bu durum, gelişmiş ülkelerdeki ekonomik büyümeyi desteklerken, göçmen işçilere de daha yüksek gelir elde imkânı sunar. Göçmenler, gelişmiş ülkelerde daha yüksek maaşlar, daha iyi çalışma koşulları ve sosyal güvenlik imkanlarına erişim sağlar; bu da onların yaşam standartlarını yükseltir. Ülkeler, işgücü ihtiyaçlarına göre göç politikalarını şekillendirirler. Gelişmiş ülkeler, belirli sektörlerdeki işgücü açığını kapatmak için göçmen işçilere kapılarını açabilirler. Ancak, göç bazı durumlarda

siyasi gerilimlere yol açabilecek nitelikte olabilir. Yerel halkın işgücü piyasasında rekabetin artması, sosyal hizmetlere erişimde zorluklar gibi konular tartışmalara neden olmaktadır. Göçmenler, yeni bir ülkeye uyum sağlamak, ailelerinden uzak kalmak ve bazen de yasadışı yollardan göç etmek zorunda kalabilirler. Göçmenlerin haklarının korunması, insani bir olup, çalışma koşulları, barınma, sağlık hizmetleri gibi temel haklara erişimlerinin sağlanması büyük önem taşımaktadır (Mavi, 2022, s. 255).

II. Dünya Savaşı sonrası dönemde, Avrupa ülkeleri büyük nüfus kayıpları ve ekonomik yıkımlarla karşı karşıya kalmışlardır. Ancak, Marshall yardımlarının da etkisiyle hızlı bir büyüme sürecine girmişlerdir. II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'nın yeniden inşası, büyük ölçüde işgücü göçü sayesinde mümkün olmuştur. Marshall yardımları ve hızlı endüstrileşme, Avrupa ülkelerinin ekonomik büyümesini desteklemiştir. Ancak, bu büyüme süreci, yerli işgücünün yetersizliği nedeniyle yabancı işçilere olan talebi artırmıştır. İşverenler, yabancı işçileri düşük ücretli ve ağır çalışma koşullarına sahip işlerde istihdam ederek ekonomik kalkınmayı sürdürmüşlerdir. Göçmen işçiler, Avrupa'nın ekonomik kalkınmasına büyük katkı sağlamışlardır. 1952-1968 yılları arasında üretim iki katına çıkmış, yeni teknolojiler işgücünün üretkenliğini artırmış ve üretilen ürünlere olan talep nedeniyle mallar kârlı fiyatlarla satılmıştır. Bu dönemde, Batı Avrupa ülkelerinde kadınların iş gücüne katılım oranları yükselmiş ancak, çocuk bakımı gibi sosyal harcamaların yetersizliği nedeniyle işverenler, yetişkin yabancı işçi alımını daha kârlı bulmuşlardır. Ayrıca, eğitim süresinin uzaması, erken emeklilik ve çalışma sürelerinin kısalması yabancı işgücüne olan ihtiyacı artırmıştır (Toksöz, 2006, s. 27).

Batı Avrupa'ya göçün tetikleyicisi, işverenlerin göçmen işçilere olan talebi olmuştur. İşgücü talebinin artmasıyla Avrupa, işgücü ithal eder hale gelmiş ve 1950-1973 yılları arasında Batı Avrupa'ya işçi olarak gelenlerin sayısı 10 milyonu bulmuştur. Almanya, Polonya ve Çekoslovakya'nın eski Alman topraklarından 15 milyon kişi almış ve Doğu Almanya'dan da 1963'te Berlin Duvarı'nın inşasına kadar göç almaya devam etmiştir. Ancak, bu işgücü ekonomiye entegre olduktan sonra, işçi alımı için Güney Avrupa ülkelerine yönelmişlerdir. Fransa da benzer şekilde Güney Avrupa'dan işçi alırken, İngiltere eski sömürgelerine başvurmuştur. Almanya, Yugoslavya ve Türkiye'den işçi alımına yönelmeye başlamıştır (Özerim, 2014, s. 22).

Almanya ve Fransa'da işçi alımı kamu kurumlarının sorumluluğuna verilmiş ve bu kurumlar, işçi gönderen ülkelerde açtıkları bürolar aracılığıyla göç sürecini belirlemişlerdir.

Alman kurumları, faaliyetlerini durdurdukları 1973 yılına kadar 2 milyon işçiye çalışma izni dağıtmıştır. Bu izinler bir yıl için verilmiş ve ihtiyaç durumunda yenilenmiştir. Seçme ve eleme mekanizmaları oldukça etkili olmuştur. Örneğin, Yunanistan'da başvuruların %30-40'ı sağlık durumu, eğitim seviyesi ve yaş gibi kriterlere uymadıkları gerekçesiyle reddedilmiştir. Bu durum, birçok kişinin resmi kanallar dışında kaçak işçi olarak gitmesine neden olmuş ve iş gücüne duyulan ihtiyacın arttığı dönemlerde çıkarılan aflarla bu kişilerin durumu yasallaştırılmıştır (Toksöz, 2006, s. 27).

Ekonominin döngüsel hareketlerine bağlı olarak, iş gücüne talebin azaldığı dönemlerde işsiz kalan yabancı işçiler geri gönderilmiş; talebin arttığı dönemlerde ise yeni işçi alımı gündeme gelmiştir. Rotasyon ilkesi çerçevesinde getirilenlerin kısa bir süre kalacakları ve daha sonra kendi ülkelerine dönecekleri varsayılmıştır. Bu dönemde yabancı işçiler "misafir işçi" olarak adlandırılmış ve kitlesel göçe karşı muhalefet oldukça düşük seviyede kalmıştır. Göçmen işçilerin tasarruf yapma hedeflerini öngördükleri 1-2 yıllık süre içinde gerçekleştirememeleri, onlarda daha uzun süre kalma isteği yaratmıştır. İşverenler de eğittikleri işçileri sürekli değiştirmek istemediklerini fark etmişlerdir. Çalışma ve oturma izinlerine dair düzenlemeler, işverenler, sendikalar ve bazı köken ülke hükümetleri tarafından eleştirilmiştir. Almanya'da, bu izinlere ilişkin düzenlemelerin gevşetilmesi yönünde baskılar artmış, 1971'de Almanya'da 5 yıldır çalışan yabancılara yeniden 5 yıllık çalışma izni verilmiştir. Böylece, göçün işgücü piyasasının ihtiyaçlarına göre şekillenmesindeki esneklik büyük ölçüde azalmıştır. 1973 yılı, göç tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. 1973'teki petrol krizi, Batı Avrupa'daki hızlı ekonomik büyümeyi sonlandırmış ve yabancı işçi alımını durdurmuştur. Ancak, bu dönemde göç politikalarının değişmesinin tek nedeni ekonomik kriz değildir. Sosyal ve politik baskılar, özellikle güneyden gelen göçmen topluluklarının büyüklüğü, göç politikalarının yeniden şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. O dönemde Fransa'da 2,5 milyon, Almanya'da ise 2,6 milyon yabancı işçi bulunmaktadır. Bu işçiler toplam işgücünün %10-12'sini oluşturmuştur (Stalker, 1994, s. 17 aktaran Toksöz, 2006, s. 29). Bazı araştırmacılara göre, Batı Avrupa'daki göç politikalarının detaylı analizi, 1970'lerde işçi alımını durdurma ve mevcut işçileri geri gönderme politikalarının temellerinin 1973'teki petrol krizinden önce atıldığını ve krizin bu müdahale için bir bahane sağladığını göstermektedir. İngiltere ve yabancı düşmanı sağcı hareketlerin baskısı altında İsviçre, 1970-71 yıllarında göç politikalarını kısıtlayan düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Bu ve benzeri örnekler, göç politikalarındaki değişimin yalnızca ekonomik güçlerle ilişkilendirilemeyeceğini, güneyden gelen göçmen topluluklarının

büyükülüğüyle bağlantılı politik ve sosyal baskılara da yanıt verdiğini ortaya koymaktadır (Toksöz, 2006, s. 29).

İşçi gönderen ülkelerin ortak özelliği, nüfuslarına yeterli sayıda iş imkânı ve gelir sunamayan az gelişmiş ekonomilere sahip olmalarıdır. Ancak göç, başlangıçta bu ülkelerdeki göreceli olarak iyi eğitilmiş ve meslek sahibi, bir işte çalışan genç bireylerin gitmesi anlamına gelmiş ve bu durum, ülkeleri için bir kayıp yaratmıştır. Göçün getirdiği bireysel yararların giderek daha fazla duyulması ve yayılması sonucunda, daha yoksul kırsal kesimlerden göçler başlamış ve gidenlerin eğitim düzeyi düşmüştür. Daha önce gidenler, izin dönemlerinde memleketlerine döndüklerinde, bulundukları koşulları olumlu bir şekilde sunmuşlar ve bu da geride kalanların göç etme isteğinin artmasına yol açmıştır. Göç alan ülkelerde yaşanan güvensizlikler, hayal kırıklıkları ve ayrımcılıkların aktarılmasının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Geride kalan yakınlarını üzmemek hem şikâyet edip hem de aşağılayıcı davranışların devamını kabul ederek orada kalmanın yaratacağı olumsuz yargılardan kaçınmak, şikâyetlerin diğer gitmeye hevesli kişileri caydırmak için yapıldığının düşünülmesine yol açmamak ve yalnızlıktan kurtulmak amacıyla kendi yakınlarının gitmesini teşvik etmek gibi nedenler bu durumu açıklamaktadır. Göç kararının alınması da kolay değildir; ailenin o andaki durumu ile ilgili çeşitli faktörler (gidecek kişinin evli ya da bekâr olması, ailede çalışabilir yaştaki erkek sayısı, geride kalanların kendilerini idare edip edemeyeceği, gidenin kazandığı paraları aileye gönderme konusundaki güvenilirliği vb.) karar sürecini etkilemektedir (Toksöz, 2006, s. 30). Tüm bunlar, göçle ilgili kararın bireysel bir karar olmadığını, hanenin yaşam stratejisi içinde ortaklaşa alındığını göstermektedir.

Her ne kadar göç hareketleri özgül ve tarihi örüntüler içinde gerçekleşse de Akdeniz bölgesinden Batı Avrupa'ya ve eski sömürgelerden sömürgeci ülkelere yapılan göçler dört aşamadan geçmektedir. İlk aşamada, genç işçilerin geçici emek göçü, kazançların anavatana havalesi ve anavatana yönelim söz konusudur. Kalış süresinin uzamasıyla ortaya çıkan ikinci aşamada, yeni çevrede karşılıklı yardımlaşmaya duyulan ihtiyaçla akrabalık veya hemşerilik temelli sosyal ağlar kurulmaktadır. Üçüncü aşama, aile birleşiminin ön plana çıktığı, uzun dönemli kalışın bilincine varıldığı, göç alan ülkeye yönelimin arttığı ve kendi kurumlarıyla (dernekler, dükkânlar, kafeler, ajanslar, meslekler) birlikte yeni etnik toplulukların oluştuğu aşamadır. Sürekli yerleşim ise son aşamayı oluşturmakta olup, göç alan ülkenin hükümetlerinin veya halklarının tutumlarına bağlı olarak göçmenler açısından ya güvenli yasal statü ve zamanla vatandaşlık kazanma imkânı ya da politik dışlanma, sosyoekonomik marjinalleşme ve kalıcı

etnik azınlıkların ortaya çıkması söz konusu olmaktadır (Castles ve Miller, 1998 aktaran Toksöz, 2006, s. 31).

27 Mayıs darbesi sonrası Türkiye’de artan işsizlik ve döviz darlığı, Batı Avrupa ülkelerinin iş gücü talebiyle birleşerek Türkiye için önemli bir fırsat yaratmıştır. Bu dönemde özellikle Almanya’nın işgücü talebi, Türkiye’nin işsizlik sorununu hafifletmek amacıyla değerlendirilmiş ve göç, ekonomik kalkınma stratejisinin bir parçası haline gelmiştir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda da bu stratejiye yer verilmiş, fazla iş gücünün yurtdışına gönderilmesi, işçi dövizlerinin ülkeye getirilmesi ve yurda dönen işçilerin edindikleri becerilerin Türkiye’de kullanılması amaçlanmıştır (Acar, 2023, s. 39).

30 Ekim 1961 tarihinde Türkiye ile Almanya arasında imzalanan ve 12 maddeden oluşan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Federal Almanya Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Türk İşçilerinin Almanya’da İşe Yerleştirilmelerine Dair Anlaşma”, Türkiye’den yurt dışına yönelik ilk resmi işçi göçüne anlaşması olarak kaydedilmiştir. Almanya’nın Bad Godesberg kentinde imzalanan bu anlaşma, Almanya’daki iş gücü ihtiyacını karşılamayı ve Türk işçilerinin Almanya’da çalışmasını düzenlemek amacıyla yapılmıştır. Bu anlaşma, Türkiye’den Almanya’ya yoğun bir işçi göçü dalgasının başlamasına vesile olmuş ve iki ülke arasındaki ekonomik ve kültürel ilişkilerin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. Ancak, Batı Avrupa ülkelerinin 1973-1974 yıllarında işçi alımını durdurmasıyla, bu anlaşma kapsamındaki Almanya’ya işgücü gönderilmesi sona ermiştir. Almanya’nın ardından, Türkiye diğer Avrupa ülkeleriyle de benzer iş gücü anlaşmaları yapmıştır. Bu anlaşmaları ve detaylarını aşağıdaki gibi özetleyebiliriz (Aydın, 2014, s. 16-76):

Türkiye - Avustralya anlaşması

Türkiye ile Avustralya arasında 5 Ekim 1967 tarihinde Kanberra’da imzalanan ve 29 maddeden oluşan "Türklerin Avustralya’da ikamet ve çalışma koşulları üzerine Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Avustralya Milletler Topluluğu Hükümeti arasında bir anlaşma, Türk işçileri ve ailelerinin Avustralya’ya çalışma amacıyla gitmelerini düzenleyen önemli bir anlaşmadır.

Türkiye - Avusturya anlaşması

Türkiye ile Avusturya arasında 15 Mayıs 1964 tarihinde Viyana’da imzalanan ve 17 Eylül 1964 tarihli Resmî Gazete ’de yayımlanarak yürürlüğe giren "Avusturya’ya Türk İşgücü Celbi

ve Türk İşçilerinin Avusturya’da İstihdamına Dair Türkiye Cumhuriyeti ile Avusturya Cumhuriyeti Arasındaki Anlaşma", 17 maddeden oluşmaktadır.

Türkiye - Belçika anlaşması

1960’lı yıllardan itibaren, Belçika’ya göç eden Türk vatandaşlarının çoğu kömür ocaklarında çalışmak üzere bu ülkeye gitmiştir. Türkiye ile Belçika arasında "Türk İşçilerinin Belçika’da İstihdamına Dair Anlaşma ile Protokol ve Ekleri" 16 Temmuz 1964 tarihinde Brüksel’de imzalanmıştır. Ancak 1974 yılında yaşanan petrol krizi nedeniyle Belçika, yabancı işgücü alımını durdurmuş ve Türkiye ile yapılan İşgücü Anlaşmasının uygulamasını tek taraflı olarak askıya almıştır.

Türkiye - Fransa anlaşması

Türkiye ile Fransa arasında 8 Nisan 1965 tarihinde Paris’te imzalanan ve aynı tarihte yürürlüğe giren "Türkiye – Fransa İşgücü Anlaşması", 12 maddeden oluşmaktadır. Resmi ismi "Türkiye – Fransa İşgücü Anlaşması" olan bu anlaşma, Türk işçilerinin Fransa’da çalışmasını, iki ülkenin ortak menfaatleri doğrultusunda düzenlemiştir.

Türkiye - Hollanda anlaşması

Türkiye ile Hollanda arasında 19 Ağustos 1964 tarihinde Lahey’de imzalanan ve aynı tarihte yürürlüğe giren “Türkiye – Hollanda İşgücü Anlaşması”, 25 maddeden oluşmaktadır. Bu anlaşma, Türk işçilerinin Hollanda’da çalıştırılmasının her iki ülkenin yararına olduğunu kabul ederek, Türk işçilerinin toplanması, Hollanda’ya gönderilmesi ve orada işe yerleştirilmesi konularında mutabık kalmalarını sağlamıştır.

Türkiye - İsveç anlaşması

10 Mart 1967 tarihinde Stockholm’de imzalanan ve aynı tarihte yürürlüğe giren “Türk İşçilerinin İsveç’te İstihdamı Hakkında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İsveç Krallığı Hükümeti Arasında Anlaşma”, 13 maddeden oluşmaktadır. Bu anlaşma, Türk işçilerinin İsveç’te istihdam edilmesi ve iki ülkenin çıkarlarına hizmet etmesi amacıyla yapılmıştır.

Bu iş gücü anlaşmaları neredeyse tüm gelişmiş Batı Avrupa ülkelerini kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Günümüzde, yurtdışında yaşayan yaklaşık 4 milyon Türk’ün 3,7 milyonu AB üyesi ülkelerde yaşamaktadır. Bu durum, Avrupa’daki toplam 20 milyon göçmen arasında Türklerin en büyük gruplardan birini oluşturduğunu göstermektedir (Özdal, 2008, s. 104).

Türkiye’den Avrupa’ya işçi göçü, başlangıçta ekonomik nedenlerle başlasa da zamanla sosyal ve kültürel bağların gelişmesine katkıda bulunmuştur. Almanya başta olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde Türk toplulukları oluşmuş; bu topluluklar kendi kültürlerini korurken aynı zamanda bulundukları ülkelere entegre olmuşlardır. Türk göçmenler, Avrupa’nın ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmuş, kendi yaşam standartlarını yükseltmiş; ancak, entegrasyon sorunları, kültürel farklılıklar ve ayrımcılık gibi zorluklarla karşılaşmışlardır. Buna rağmen, Türk göçmenler iş gücü piyasasında önemli bir rol üstlenmiş ve sosyal yapının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Türkiye’nin işgücü ihracı, iç siyasette kalkınma stratejisinin bir parçası olarak görülmüş ve dış politikada Avrupa ile ilişkilerin güçlendirilmesine katkı sağlamıştır. Bu anlaşmalar, Türkiye’deki işsizlik sorununu hafifletirken, Avrupa’nın işgücü ihtiyacını karşılamıştır. İşçi göçleri, Türkiye’nin modernleşme sürecine de katkıda bulunmuş; Avrupa’da çalışan işçilerin geri dönerek edindikleri bilgi ve tecrübeleri Türkiye’ye aktarmaları amaçlanmıştır. Bu süreç hem ekonomik hem de kültürel açıdan Türkiye’nin gelişimini desteklemiş, iki taraf için de faydalı sonuçlar doğurmuştur (Şahin Kütük, 2015, s. 618).

Bugün, Avrupa’daki Türk toplulukları, hem Türkiye ile olan bağlarını korumakta hem de yaşadıkları ülkelerin kültürel ve ekonomik hayatına katkıda bulunmaktadır. Bu durum, göçün sadece ekonomik bir hareket olmadığını, aynı zamanda sosyal ve kültürel bir dönüşüm süreci olduğunu da göstermektedir.

2.5. Soğuk Savaş Dönemi Göç Politikaları

Soğuk Savaş, II. Dünya Savaşı’nın sona ermesinden sonra, 1947’den 1991’e kadar süren, ABD ve SSCB arasında yaşanan siyasi, ideolojik, askeri ve ekonomik rekabet dönemidir. Bu dönemde iki süper güç, doğrudan askeri çatışmaya girmeden, dünya genelinde nüfuzlarını artırmak ve kendi ideolojilerini yaymak için çeşitli yöntemler kullanmışlardır. Bu dönemde, kapitalist ve demokratik Batı Bloku (başta ABD) ile komünist ve totaliter Doğu Bloku (başta SSCB) arasındaki ideolojik çatışma ön planda olmuştur. Bu iki blok, kendi sistemlerini ve ideolojilerini dünya genelinde yaymak için mücadele etmişlerdir. Soğuk Savaş, nükleer silahlanma ve uzay yarışı gibi askeri ve teknolojik rekabetlerle karakterize edilirken, taraflar stratejik üstünlük sağlamak amacıyla büyük yatırımlar yapmıştır. Kore, Vietnam ve Afganistan Savaşları gibi vekil savaşlar ise Soğuk Savaş’ın “sıcak çatışma alanları” olarak kabul edilmiştir.

Soğuk Savaş dönemi, casusluk faaliyetlerinin yoğun olduğu bir dönemdir. Central Intelligence Agency (CIA)¹³ ve Sovyetler Birliği'nin istihbarat ve gizli servisi (KGB)¹⁴ gibi istihbarat örgütleri, bilgi toplama ve karşı tarafın planlarını bozma amacıyla aktif olarak çalışmışlardır. Her iki taraf da ekonomik ambargolar, diplomatik baskılar ve propaganda yoluyla diğer ülkeleri kendi taraflarına çekmeye çalışmıştır. Bu çerçevede ABD'nin Avrupa'ya yönelik Marshall Planı ve SSCB'nin Doğu Bloku ülkelerine yönelik COMECON(Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi) programı bu dönemin simge çabaları arasında yer almıştır (Euronews, 2024).

Soğuk Savaş döneminin en dikkat çekici olaylarından biri de Doğu Bloku ülkelerinden Batı'ya yönelen göç ve iltica hareketleridir. 1945-1992 yılları arasında, Doğu Blok'undan Batı'ya yaklaşık 13,3 milyon kişi göç etmiştir. Bu göçler, Doğu Almanya, Polonya, Macaristan, Çekoslovakya, Romanya ve Bulgaristan gibi ülkelerde gerçekleşmiştir. Berlin Duvarı'nın 1961'de inşa edilmesi ve Doğu Bloku ülkelerinin sınırlarını sıkı kontrol altına alması, göçleri zorlaştırmıştır. Ancak, 1980'lerin sonunda Sovyetler Birliği'nde başlayan reform süreci ve Doğu Avrupa'da yaşanan siyasi değişimler, göç hareketlerini yeniden hızlandırmıştır. SSCB lideri Mikhail Gorbachev'in "Glasnost" (açıklık) ve "Perestroika" (yeniden yapılanma) politikaları, Doğu Blok ülkelerinde daha fazla özgürlük ve reform taleplerine yol açmıştır. 1989'da Macaristan, Avusturya sınırını açarak Doğu Alman vatandaşlarının Batı'ya kaçmalarına olanak sağlamış; bu durum, Doğu Almanya'da büyük protestolara neden olmuştur. Aynı yılın 9 Kasım'ında Doğu Alman hükümeti, Berlin Duvarı'nın açılacağını duyurmuş ve binlerce Doğu Alman Batı'ya geçiş yaparak Berlin Duvarı'nın yıkılmasına sebep olmuştur (Euronews, 2024). Bu olaylar, Doğu Blok'undaki diğer ülkelere de benzer devrimlere yol açmıştır. Polonya'da Solidarność hareketi, Macaristan'da reformlar, Çekoslovakya'da Kadife Devrim ve Bulgaristan'da Todor Zhivkov'un devrilmesi gibi olaylar, komünist rejimlerin çöküşünü hızlandırmıştır. Romanya'da ise Nicolae Ceauşescu'nun devrilmesiyle sonuçlanan kanlı bir devrim yaşanmıştır (Yücel, 2011, s. 635).

Doğu Almanya'da, Berlin Duvarı'nın yıkılmasından önce, birçok kişi Batı'ya kaçmak için yaratıcı ve tehlikeli yöntemler denemiştir. Tüneller kazmak, sıcak hava balonları kullanmak ve hatta arabaların gizli bölmelerinde sınırı geçmek gibi yöntemler söz konusu olmuştur. Berlin Duvarı'nın yıkılması, Doğu Almanya'dan Batı'ya kaçışların sembolü haline gelmiştir. 1989

¹³ Amerika Birleşik Devletler federal hükümetinin sivil bir dış istihbarat servisi

¹⁴ Sovyetler Birliği'nin istihbarat ve gizli servisi

Devrimleri, Doğu Blok'unun sonunu getirmiş, Soğuk Savaş'ın bitişini hızlandırmıştır. Bu dönemde, Doğu Avrupa'dan Batı'ya göç edenlerin sayısı büyük ölçüde artmış ve birçok Doğu Avrupalı, Batı'da yeni bir hayat kurma fırsatı bulmuştur. Göçler, Doğu Bloku ülkelerinin ekonomik ve sosyal yapısını derinden etkilemiştir. Batı Avrupa'da da önemli demografik değişimlere yol açmış (Sun, 2021).

Almanya, bu süreçten en çok etkilenen ülke olmuştur. Yaklaşık 4 milyon Doğu Alman vatandaşı, daha yüksek yaşam standartlarına erişim umuduyla Batı'ya göç etmiştir. Almanya ve Avusturya, Doğu'dan Batı'ya göçün en yoğun yaşandığı ülkeler olarak öne çıkmıştır. Bu ülkeler, göçmenleri entegre etmek için çeşitli stratejiler geliştirmek zorunda kalmıştır. Avrupa'nın diğer bölgelerinde göç etkisi aynı derecede yoğun olmamıştır. Bu, göçün coğrafi ve ekonomik faktörlere bağlı olarak farklılık gösterdiğini göstermiştir. Doğu blokunun yıkılmasıyla birlikte, daha önce göç veren ülkeler olan İtalya, İspanya, Portekiz, Yunanistan ve İrlanda, 1990'lı yıllardan itibaren önemli göç hedefleri haline gelmiştir. Bu, bu ülkelerin ekonomik ve sosyal yapılarında önemli değişiklikler meydana getirmiştir (Yamanlar, 2021, s. 572).

1946 yılında Türkiye'nin çok partili döneme geçişi, hem iç politikada hem de uluslararası ilişkilerde önemli değişimlerin başlangıcını simgelemektedir. Bu dönemde alınan kararlar, Türkiye'nin sosyal, ekonomik ve siyasi yapısını derinden etkilemiş; ülke, Batı Bloku ile ilişkilerini güçlendirmiştir (Uslu, 2015, s.343). 1950'de Kore Savaşı'na asker gönderen Türkiye, bu hamlesiyle Batı Blok'una olan bağlılığını kanıtlamış ve NATO üyeliği yolunda önemli bir adım atmıştır. 1952'de NATO'ya kabul edilmesiyle, Türkiye, Soğuk Savaş döneminde Batı ile stratejik bir ittifak kurmuş ve jeopolitik olarak büyük önem kazanmıştır. Bu süreçte Marshall Planı kapsamında sağlanan ekonomik yardımlar, Türkiye'nin ekonomik kalkınmasına katkı sağlamış; tarımda modern tekniklerin benimsenmesini teşvik ederek, tarımsal yapıda önemli değişimlerin yaşanmasına zemin hazırlamıştır (Uslu, 2015, s. 348).

1947'de yapılan İskân Kanunu değişiklikleriyle Doğu'daki Kürt gruplara uygulanan sürgün kararları kaldırılmış, Tunceli Yasası'nda yapılan değişikliklerle bölgedeki sıkıyönetim uygulamaları sona erdirilmiştir. Ayrıca 1950 yılında çıkarılan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu çiftçilerin toprak sahibi olmasını teşvik etmiş ve tarımsal üretimin artması amacıyla Toprak İşleri Genel Müdürlüğü'nü kurmuştur. Tarımda meydana gelen emek fazlası ve ekonomik fırsatların artması, kırsal alanlardan kentsel alanlara göçü tetiklemiştir. Bu göç dalgası,

kentlerdeki nüfusun hızla artmasına ve yeni sosyo-ekonomik dinamiklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Keyder, 2005, s. 180-181).

Bu dönemde, dış göç hareketleri açısından Türkiye önemli göç dalgalarıyla karşılaşmıştır. 1950'lerde Yugoslavya'dan Türkiye'ye göçler yaşanmış ancak 1955 yılında Mareşal Tito'nun Yugoslavya'nın Müslüman topluluklarına yeni haklar tanıyan politikalar uygulamaya başlaması bu göç akımını yavaşlatmıştır. Tito'nun üçüncü dünyadaki Müslümanlarıyla işbirliği politikasını benimsemesi ve bu çerçevede ülkesindeki Müslüman gruplara yeni haklar tanınması, Yugoslavya'daki Müslüman nüfusun ülke içinde kalmasını teşvik etmiş, böylece Türkiye'ye göç edenlerin sayısı azalmıştır (Tekin, 2018). Bu dönem, Türkiye'nin göç ve iskân politikalarında önemli değişimlerin yaşandığı, beklenmedik göç hareketleriyle karşılaşıldığı ve bölgesel politikaların göç dinamiklerini etkilediği bir süreç olarak özetlenebilir.

Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç hareketleri ise, 1950'lerden itibaren yavaş bir tempoda sürmüş, ancak 1989 yılında ani ve kitlesel bir göç dalgasıyla Türkiye yeniden sarsılmıştır. Bu kitlesel göç dalgasının, 1984'te iktidara gelen Todor Zhivkov hükümetinin Bulgaristan'daki Müslüman grupları Bulgarlaştırma ve ülkelerinde tutma politikasını sertleştirmesi nedeniyle ortaya çıktığı öne sürülmektedir. Bu baskılar, Bulgaristan'da ayaklanmalar ve protesto gösterilerinin başlamasına ve bir dizi önemli olayın gelişmesine yol açmıştır. Artan gösteriler sonucunda, Zhivkov hükümeti Bulgaristan Türklerine "seyahat özgürlüğü" adı altında üç aylık turist vizesi vererek göç etmelerine olanak sağlamıştır. Rejim muhalifi protestoların artması sonucunda Bulgaristan'da rejim değişikliği yaşanmış ve göç eden 300 bini aşkın muhacirden 100 bini geri dönmüştür (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2009, s. 151-152).

1989 göçü, Soğuk Savaş döneminin son kitlesel göçü olarak öne çıkmaktadır. Bu göçün etkileri Bulgaristan ve Türkiye'de farklı şekillerde hissedilmiştir. Bulgaristan'da yönetim değişikliğine neden olması, göçün tarihsel önemini arttırmıştır. Göçün ana nedeni, sosyalist Bulgaristan'da yaşayan Türklerin kimliklerinin reddedilmesi ve zorla asimilasyon politikalarına tabi tutulmalarıdır. Beklenmedik büyüklükteki Türk göçü, Bulgaristan'da ekonomik ve toplumsal travmalara yol açmış bu da hükümete yönelik tepkileri artırarak rejim değişikliğine neden olmuş ve geri dönüşü teşvik etmiştir (Duygu, 2021, s. 66).

Türkiye'de ise 1989 göçü ve ardından yaşanan geri dönüşler, Bulgaristan'daki kadar olumlu karşılanmamış, siyasi konjonktür gereği bu göç, etnikçi ve milliyetçi söylemlerle

desteklenmiştir. Göçmenlerin yaşadığı zorluklar ve geri dönüş süreçleri ise yeterince dikkate alınmamış bu durum, dönemin antidemokratik ve etnik sorunların tartışılmasının tabu sayıldığı siyasi ortamının bir yansıması olmuştur. 1989 göçü ve geri dönüş hareketleri, Bulgaristan'daki siyasal reformların gerçekleşmesinde etkili bir faktör olmuştur. Bu dönemde başlayan demokratikleşme çabaları, Bulgaristan'ın AB'ye üyelik süreciyle devam etmiştir. Demokratikleşme sürecinde, Bulgaristan'da yaşayan Türk ve Müslüman nüfusun yerleşik bir unsur olarak kabul edilmesi, barışçıl yöntemlerle hak taleplerini ifade etmeleri ve siyasi örgütlenmelerini geliştirmeleri açısından önemli bir dönemeçtir. Bu bağlamda Bulgaristan'daki Türk ve Müslüman toplulukların haklarını savunmak amacıyla kurulan Hak ve Özgürlükler Hareketi'nin (HÖH) kritik bir rol oynamıştır. HÖH, Bulgaristan'daki Türk ve Müslümanların kimliklerini koruma, demokratik haklarını savunma ve toplumsal entegrasyonda etkin bir araç olmuştur. Barışçıl yöntemleri benimseyen bu hareket, Bulgaristan'ın demokratikleşme sürecine ve Avrupa Birliği'ne entegrasyonuna katkıda bulunmuş, ülkedeki etnik ve dini çeşitliliğin kabul edilmesine yardımcı olmuştur (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2009, s. 154).

1989 göçü ve geri dönüş, Bulgaristan'daki siyasal reformların ve demokratikleşme sürecinin önemli bir parçası olmuştur. Bu süreçte, HÖH'ün barışçıl ve demokratik yöntemlerle yaptığı katkılar, Bulgaristan'daki Türk ve Müslüman toplulukların haklarının tanınmasında ve korunmasında önemli bir rol oynamıştır.

2.6. 1990'lı Yıllar ve Sonrası Göç Politikaları

1990'lı yıllardan itibaren Türkiye, dış dünya ile kurulan ilişkiler, küreselleşme ve yeni nüfus hareketleri nedeniyle, 1930'lu yılların 'yabancı' algısı ve korkusu üzerine inşa edilmiş dışa kapalı bir siyasetin sürdürülemez hale geldiği fark etmiş ve yeni bir dış politika geliştirilmesinin zorunlu olduğu anlaşılmıştır. Bu dönemde, Türkiye, kitlesel ve düzensiz göçlere yönelik politikasını güncelleyerek ulusal mevzuatını, uluslararası standartlarla uyumlu hale getirmeye yönelmiştir. Türkiye-AB ilişkileri, düzensiz göçteki artış ve siyasi gelişmeler, Türkiye'nin göç politikasının ana çerçevesini belirleyen başlıca etkenler olmuştur. Türkiye, kendi göç politikasını oluşturmak amacıyla birçok hukuki düzenlemeyi devreye sokmuş, bu süreçte özellikle AB ile uyumlu bir politika geliştirme çabası göstermiştir (Orsam, 2012, s. 20).

2.6.1. Arap Baharı ve göç hareketleri

Muhammed Bouazizi'nin kendini ateşe vermesi, Tunus'ta başlayan ve daha sonra "Arap Baharı" olarak adlandırılan geniş çaplı toplumsal ve siyasi hareketlerin tetikleyicisi olmuştur. Bu olaylar, Arap dünyasında diktatörlüklerin sona ermesi ve demokratikleşme talepleriyle bağlantılı olarak bir dizi ayaklanmayı başlatmıştır. 2010 yılında, Muhammed Bouazizi'nin intiharı, Tunus'ta geniş çaplı protestolara yol açmıştır. Bu protestolar sonucunda Tunus Devlet Başkanı Zine El Abidine Ben Ali istifa etmesi ile ülkeden kaçmasına neden olmuştur. Bu olay, ülkedeki gelir adaletsizliği ve ekonomik krizin bir sonucu olarak görülmüş ve diğer Arap ülkelerinde benzer hareketlere ilham kaynağı olmuştur. Mısır, Libya ve Suriye gibi ülkelerde geniş çaplı halk hareketleri patlak vermiş; bu rejimlerin demokratikleşme talepleri karşısında istikrarsızlaşması, bölgedeki siyasi ve ekonomik yapıyı derinden sarsmıştır (Paksoy ve Koçarslan, 2015: 144).

Kuzey Afrika'da başlayan ve Orta Doğu'ya yayılan toplumsal ayaklanmalar, bölgedeki insanları ekonomik ve siyasi istikrarsızlıktan kaçarak daha yüksek refah seviyesine sahip ülkelere göç etmeye yönlendirmiştir. AB, Arap Baharı sonrasında göç akımlarını kontrol altına almak için politikalarını sıkılaştırmıştır. Kuzey Afrika ülkeleri ile "göç için diyalog, mobilite ve güvenlik" konularında karşılıklı çıkarlara dayalı ortaklık politikaları oluşturulmuştur. AB, göç akımlarını daha etkin bir şekilde yönetmek için Global Göç ve Hareketliliğe Yaklaşım (GAMM) adını taşıyan bir program başlatmış; bu merkez, bu merkez ile sınır güvenliğini artırmayı ve göç yönetiminde daha etkili olmayı hedeflemiştir (Yertüm ve Aykaç, 2017, s. 20).

Arap Baharı hem Arap dünyasında hem de global ölçekte derin etkiler yaratan bir dönüm noktası olmuştur. Bu süreç, bölgesel istikrarsızlıkları tetiklemiş ve küresel göç hareketlerini önemli ölçüde etkilemiştir. AB'nin bu duruma tepkisi, göç politikalarını sıkılaştırarak ve yeni işbirliği mekanizmaları geliştirmek olmuştur. Bu olaylar, uluslararası ilişkiler ve göç politikaları açısından önemli dersler içermekte ve gelecekteki politika kararları için önemli örnekler teşkil etmektedir (Çoruh, 2021, s. 310). Bu gelişmeler, Türkiye'nin göç politikalarında yeni bir perspektif benimsemesini zorunlu kılmış, ülkenin göçle ilgili mevzuatını, bölgesel ve uluslararası düzenlemelere uyumlu hale getirme çalışmalarını hızlandırmıştır. Türkiye, düzensiz göç hareketleri karşısında daha sürdürülebilir bir yaklaşım geliştirerek, göç yönetimi konusunda kapsamlı adımlar atmaya başlamıştır.

2.6.2. Avrupa'ya yönelik göç krizi ve Türkiye'nin uluslararası göç politikası

Kuzey Afrika ve Orta Doğu'daki iç karışıklıklar bölge halklarını hayatlarını riske atarak göç etmeye zorlayacak kadar şiddetlenmiştir. 2013 yılında 700 kişi Avrupa'ya gitmeye çalışırken hayatını kaybeden göçmen sayısı 700 iken, 2014 yılında bu sayı neredeyse beş katına çıkarak 3.224'e ulaşmış; 2016'da ise 5.082 kişi daha iyi bir yaşam umuduyla çıktıkları yolda yaşamını yitirmiştir (Yertüm ve Aykaç, 2017, s. 21). İnsanların hayatlarını riske atarak Avrupa'ya göç etme istekleri, AB'nin sınır güvenliği politikalarını yeniden değerlendirmesine neden olmuştur.

1980'lerde başlayan tek sınır oluşturma çabaları, 1990'da Lüksemburg'un küçük bir kasabası olan Schengen'de imzalanan anlaşma ile sonuçlanmış ve Schengen bölgesi kurulmuştur. Ancak, bölgenin sınır güvenliği ülkeler ve birlik için tehdit oluşturmaya başlayınca, bu durumu engellemek için sınır güvenliğinden sorumlu birimler oluşturulmaya başlanmıştır. Bu kapsamda 2004 yılında, AB üyelerinin sınır ihlallerine karşı işbirliği içinde hareket etmelerini sağlamak amacıyla FRONTEX¹⁵ kurulmuştur (Yıldız ve Turhan, 2022, s. 222).

AB ülkeleri, düzensiz göç akımlarını 'güvenlikleştirme ve dışsallaştırma' politikaları çerçevesinde yönetmek amacıyla ikili anlaşmalar yoluyla göçmenleri kendi sınırlarından uzak tutmaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye, AB için önemli bir "tampon ülke" haline gelmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin AB ile imzaladığı "25/6/2014 tarihli ve 6547 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Türkiye Cumhuriyeti ile AB Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma", Türkiye'nin düzensiz göçle mücadelede AB ile ortak bir tutum sergilediğinin önemli bir örneğidir (RG, 02.08.2014/ 29076). Türkiye'nin AB üyelik süreci ve Türkiye vatandaşlarının AB ülkelerinde vizesiz seyahat etme imkânının tanınması, bu tür anlaşmalarda 'araçsallaşan' bir kimlik kazandırmaktadır (Ekşi, 2021).

2000'li yıllardan sonra Türkiye'de gelişen uluslararası göç politikası çerçevesinde önemli mevzuat değişiklikleri yapmış; göçmen ve iltica konularının AB müktesebatıyla uyumlu hale

¹⁵ AB üyesi ülkelerin komşu ülkeleriyle olan sınırlarının korunması ve güvenliğinin sağlanması amacıyla kurulmuş bir kurumdur. Frontex, sınır güvenliği alanında işbirliği ve koordinasyonu artırarak, üye ülkelerin dış sınırlarını daha etkili bir şekilde yönetmelerine yardımcı olur. Bu ajans, sınır kontrolü, göç yönetimi ve güvenlik konularında çeşitli operasyonlar düzenleyerek, Avrupa'nın dış sınırlarının güvenliğini sağlamayı hedeflemektedir (Yıldız ve Turhan, 2022, s. 222).

getirmek için teknik ve kurumsal altyapısını güçlendirmiştir. Bu dönemde entegre sınır yönetimi yaklaşımının benimsenmiş ve geri kabul anlaşmaları ile sınır yönetimi, AB politikalarıyla uyumlu hale getirilmiştir. Türkiye'nin son 20 yılda izlediği göç politikası incelendiğinde, önceki dönemlerden farklı olarak göç ve sınır yönetiminde daha bütüncül bir göç rejimi uygulamaya başlamış; bu çerçevede AB ile olan işbirliği derinleşmiştir (Orsam, 2012, s. 20).

Son yıllarda Türkiye, uluslararası göç politikalarını, insan hakları temelinde yeniden şekillendirmekte ve buna uygun yasal düzenlemeler yapmaktadır. Özellikle 2000-2014 yılları arasında, Türkiye'nin sınır yönetimi, uluslararası göçmenlerin kabulü ve iltica konularında AB uyum politikaları çerçevesinde önemli yasal düzenlemeler gerçekleştirdiği bilinmektedir (İnce, 2023, s. 87). 2011 yılında Suriye'den Türkiye'ye yönelen kitlesel nüfus hareketinin yönetimi de bu yasal düzenlemeler kapsamında ele alınmış ve yönetilmiştir.

1994 İltica yönetmeliği; Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye'den ikamet izni talep eden yabancılar için belirlenen usul ve esasları düzenleyen bir yönetmeliktir. Bu yönetmelik, 14 Eylül 1994 tarihinde kabul edilmiş ve 30 Kasım 1994 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanmıştır (RG, 30.11.1994/22127). Yönetmelik, Türkiye'nin iltica ve göç mevzuatını belirli bir çerçeveye oturtarak, sığınma başvurularının nasıl yapılacağı, değerlendirilmesi ve sonuçlandırılması gibi konuları kapsamaktadır. Yönetmelik, bireysel başvuruların yanı sıra topluca sığınma amacıyla Türkiye'ye gelen yabancıların durumlarını da ele almıştır. Bu çerçevede, iltica başvurularının kabulü, değerlendirilmesi ve olası nüfus hareketlerine dair düzenlemeler içermektedir. Ayrıca, yönetmelik, Türkiye'nin uluslararası yükümlülükleri ve insan hakları standartları ile uyumlu bir şekilde iltica süreçlerini yürütmeyi amaçlamaktadır.

2003 Yabancıların çalışma izinleri hakkında kanun; 27 Şubat 2003 tarihinde kabul edilen bu kanun, 6 Mart 2003 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (RG, 06.03.2003/25040). Bu kanun, Türkiye'de çalışmak isteyen yabancılar için gerekli olan izin süreçlerini, başvuru şartlarını, izin türlerini ve bu izinlerin sürelerini kapsamaktadır. Ayrıca, yabancıların çalışma izinleri ile ilgili olarak hangi koşullar altında çalışabilecekleri, hangi sektörlerde istihdam edilebilecekleri ve hangi haklara sahip oldukları gibi konulara da açıklık getirmektedir. Kanun, Türkiye'de yabancı iş gücünün yönetimini düzenleyerek hem işverenlerin hem de yabancı çalışanların haklarını korumayı hedeflemektedir. Yabancıların

Çalışma izinleri, belirli kriterlere göre verilirken, bu süreçte işverenlerin de sorumlulukları bulunmaktadır. İşverenlerin, yabancı çalışanlar için gerekli izinleri almakla yükümlü olmaları, bu kanunun önemli bir yönüdür.

Bu düzenlemeler, Türkiye'nin güç politikalarının değişme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Türkiye'nin uluslararası göçle ilgili kuruluş ve çalışma gruplarına ye olarak bu birimlerin çalışmalarına aktif bir şekilde katılımı, g yönetimi alanında uluslararası işbirliğini güçlendirme çabalarını ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin güç politikasının ana bileşenlerinden biri sığınma politikasıdır. Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar Türkiye'ye sığınmak amacıyla birçok nüfus hareketi yaşanmıştır. Türkiye, kendisine yönelen g dalgalarına insani yardım perspektifinden yaklaşmış, ancak farklı g dalgalarına göre değişen politikalar izlemiştir. Türkiye'nin bu esnek tutumunu  kitlesel göç üzerinden gözlemlemek mümkündür (Polat, 2021, s. 146).

- **1989 Bulgaristan g:** Bulgaristan'dan Türkiye'ye sığınan kitlesel göçmenler, soydaş olarak kabul edilmiş ve vatandaşlık kazanmaları için gerekli yasal düzenlemeler hızla gerçekleştirilmiştir. Bu gn yönetimi için uluslararası destek bile talep edilmemiştir.
- **1991 Kuzey Irak g:** Kuzey Irak'tan Türkiye'ye yönelen sığınma hareketi, ulusal kimliğe ve güvenliğe yönelik bir risk olarak algılanmıştır. Dönemin hükümet girişimleri sonucunda Kuzey Irak'ta "güvenli bölge" oluşturulmuştur.
- **2011 Suriye g:** Suriye'den Türkiye'ye sığınan kitlesel göçmenlere "açık kapı" politikası uygulanmış ve yerinden olan kişilere gerekli insani yardım ve geçici koruma sağlanmıştır.

Türkiye, gn kaynağına ve gelen göçmenlerin statüsüne göre farklı politikalar izlemiştir. Bu bulgular, Türkiye'ye yönelen kitlesel gn yönetiminde siyasal konjonktürün belirleyici olduğu kadar gn kaynağı ve göçmenlerin statüsünün de rol oynadığını göstermektedir. Örneğin, Bulgaristan'dan gelen göçmenler "soydaş" olarak değerlendirilmiş ve hızlı bir şekilde vatandaşlık verilerek entegrasyonları sağlanmıştır. Kuzey Irak'tan gelen göçmenler ise güvenlik tehdidi algısıyla değerlendirilmiş, Türkiye sınırları dışında güvenli

bölge oluşturulması yoluna gidilmiştir. Suriye göçünde ise “açık kapı” ve “geçici koruma” politikası benimsenmiş, göçmenlerin temel insani ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır. Bu farklılaşan yaklaşımlar, Türkiye’nin göçmen gruplarını sosyo-kültürel ve siyasi kriterlere göre sınıflandırdığını göstermektedir.

Türkiye’ye yönelik göçün artması ve çeşitlenmesi, AB uyum süreci ve Suriye’den gelen göçmen akını gibi etkenler, kapsamlı bir göç politikasının geliştirilmesine yol açmıştır. Özellikle geçici koruma kapsamındaki Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki toplam göçmen sayısı içindeki oranı, göç politikaları kapsamında önemli bir başlık haline gelmiştir. 2013 yılına kadar uluslararası göçle ilgili birçok yasal düzenleme yapılmış olsa da bu düzenlemeler mevcut ihtiyacı karşılamamış ve Türkiye’deki nüfus hareketlerine çözüm olmada yetersiz kalmıştır. Bu ihtiyaca binaen, 2013 yılında 6458 sayılı YUKK çıkarılmıştır (RG, 04.04.2013/6458). Kanunun 9. maddesinde Geçici Koruma Kararı’nın İçişleri Bakanlığı teklifi ve Bakanlar Kurulu kararı ile alınması, siyasetin göç politikasına olan etkisinin bir göstergesidir. Türkiye’de göçün sürekli artışı, siyasi popülizmin temel hedef haline gelmiş ve bu durum, göç politikasının genellikle kısa vadede siyasi odaklanarak biçimlendirildiğini göstermektedir (İnce, 2023, s. 89). Ancak, göçün sürdürülebilir yönetimi ve uzun vadeli sosyal destek Entegrasyon için Türkiye’nin daha kurumsal ve düzenlendiği bir göç politikasına ihtiyacı vardır.

YUKK, göç alanında geliştirilecek politikalara temel oluşturacak bir yere sahip olmuştur. 11 Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe giren YUKK ile geçici koruma, can güvenliği tehdit altında bulunanların geri gönderilmemesi, zorunlu kitlesel halde gelenlerin temel ihtiyaçlarının karşılanması gibi pek çok konu yasal düzenleme kapsamına alınmıştır. Dahası, YUKK, Türk göç hukuku tarihinde uluslararası koruma, sınır dışı etme, geri gönderilmeme, vatansızlık, uyum, göç politikaları kurulu gibi birçok konuda önemli yenilikler barındırmış ve daha önce mevcut olan uygulamalar da bu Kanunla ayrıntılı hale getirilmiştir (Baykal ve Yılmaz, 2020, s. 643).

YUKK, ‘Yabancıların Türkiye’ye girişleri, Türkiye’de kalışları ve Türkiye’den çıkışları ile Türkiye’den koruma talep eden yabancılara sağlanacak koruma kapsamına ve kalışlarına ilişkin usul ve esasları’ belirlemesi açısından geniş bir bakış açısına sahiptir. Ayrıca, göç yönetimi açısından yeni bir politik yaklaşımı da yansıtmaktadır. Bu Kanun, ‘Göç İdaresi’ ve ‘Göç Politikaları Kurulu’ gibi göç yönetiminde aktif rol alan birimlerin kurulmasında, iltica sisteminin kurumsallaşmasında, iltica başvurusunda bulunan bireylerin hukuki statülerinin

netleşmesinde ve iltica edenlerin sahip oldukları hakların uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Birçok üyesi bulunan Göç Politikaları Kurulu, Türkiye'nin göç politikasının oluşturulması ve uygulanmasında; Türkiye'ye yönelen kitlesel göçlerin kabulü ve sonrasında izlenecek stratejilerin belirlenmesinde önemli mekanizmalar yürütmektedir (Baykal ve Yılmaz, 2020, s. 645).

Son zamanlarda uluslararası göçle ilgili yalnızca hukuki düzenlemelerin yapılmadığı, aynı zamanda göç idaresinin organizasyon yapısında da önemli değişikliklerin olduğu gözlemlenmektedir. Uluslararası göçün artması, bu konuda politika belirleme ve uygulama konusundaki kurumsal eksiklikler, Türkiye'ye yönelik göçün artışı ve bunun güvenlik açısından bir tehdit olarak algılanmasıyla daha belirgin hale gelmiştir. Daha önce Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlı Yabancılar Şubesi ve Valilikler düzensiz göçmen konularıyla ilgilense de parçalı bir kurumsal yapı söz konusu olmuştur (İnce, 2023, s. 91).

2013 yılında çıkarılan YUKK çerçevesinde kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Göç Politikaları Kurulu, göç yönetiminin kurumsallaşması ve Türkiye'nin kendi göç politikasını belirlemesi açısından önemli bir adım olmuştur. Bu bağlamda, merkezi ve yerel düzeyde yeni bir teşkilatlanmaya gidilmiştir. Göç yönetimi ile ilgili politika düzenlemeleri, daha çok merkezdeki kurumsal yapılar tarafından belirlenirken, taşra teşkilatları bu politikaları uygulama görevini üstlenmiştir. Göç Politikaları Kurulu, Türkiye'nin göç politikasının şekillenmesinde etkili olurken, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve müdürlüğe bağlı İl Göç Müdürlükleri ise kamu politikasının yürütülmesinde önemli bir rol oynamıştır (Uzun, 2023, s. 50)

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, göç yönetimi ile ilgili tüm süreçleri koordine eden ve yöneten merkezi bir yapı olarak kurulmuştur. Bu müdürlük, göçmenlerin kayıt altına alınması, uluslararası koruma başvurularının değerlendirilmesi, düzensiz göçle mücadele ve uyum politikalarının uygulanması gibi birçok alanda faaliyet göstermektedir. Göç Politikaları Kurulu, Türkiye'nin göç politikasının oluşturulmasında ve stratejik kararların alınmasında belirleyici bir etkiye sahiptir. Merkezi teşkilatlanma, göç yönetimi ile ilgili politika belirleyici kurumsal yapıları içerirken, yerel teşkilatlanma ise bu politikaları uygulayan taşra teşkilatlarını kapsamaktadır. İl Göç Müdürlükleri, yerel düzeyde göç yönetimi ile ilgili hizmetleri sunmakta ve merkezi politikaların uygulanmasını sağlamaktadır. Uluslararası Mülteci Hakları Derneği'nin (UMHD) 2021 raporuna göre, 'Türkiye, ulusal göç yönetimindeki sorumluluklarını çeşitli bakanlık altındaki göç departmanlarına dağıtarak, karma göç

dalgalarını yönetmek için uygun bir kurumsal yapı' oluşturmuştur. Bu yapı, göç yönetiminde daha etkin ve koordineli bir yaklaşım sergilenmesine yardımcı olmaktadır (İnce, 2023, s. 91).

Türkiye, Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi sınırlamayı sürdürmesine rağmen, YUKK ile uluslararası koruma ve geri gönderme yasağı gibi temel düzenlemeleri uygulamaya koymuştur. Kanun 1. maddesi *“yabancılarla ilgili iş ve işlemler; sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların bireysel koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası korumayı, geri dönemedikleri ülkelerden kitlesel olarak Türkiye'ye gelen yabancılara acil olarak sağlanacak geçici korumayı”* düzenlemektedir. Kanunun 3. ve 4. maddelerde yer alan *“Hiç kimse, köleliğe, insanlık dışı veya onur kırıcı cezalara ya da muamelelere tabi tutulacağı veya ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle özgürlüğünün tehdit altında olacağı bir yere gönderilemez”* ifadesi, Türkiye'nin geri gönderme yasağı ilkesine uyacağını göstermektedir. Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci olarak kabul edilme kriterlerini taşıyan kişilere yönelik geçici korumanın sürdürülebileceğine dair bir güvence sunmaktadır. Ayrıca, “geri gönderme yasağının” bu kanun kapsamına dâhil edilmesi, Türkiye'nin göç politikasının uluslararası normlarla uyumlu olduğunu ortaya koymaktadır (Asar, 2016).

YUKK, Türkiye'nin göç politikasının evrensel değerlerle uyumlu hale geldiğini ve insan hakları alanında zorunlu göçmenlere önemli güvenceler sunduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu kanun kapsamında ilk defa ‘vatansız kişiler’ statüsüne yer verilmiş ve bu kişilerin Türkiye’de ikamet etmelerine, belli alanlarda çalışmalarına ve pasaport almalarına imkân tanınmıştır (Cihan, 2024, s. 9).

Genel olarak göç kontrolünü, hukuki düzenlemeleri ve uyuma yönelik yapısal ve sosyal çalışmaları içermektedir. Sınır kontrolü ise arz-talep dengesi ve insani yaklaşıma göre belirlenmektedir. Uyum ise göçmenlerin daimî yerleşimci olarak görülüp görülmemesine bağlı olarak değişmektedir. 1980’li yıllara kadar, Türkiye’ye göç eden ‘Türk soyuna ve bunlara’ bağlı kişilerin daimî yerleşimci olarak kabul edildiği ve bu kişilerin vatandaşlık, arazi ve iş süreçlerine uyumlarının sağlandığı anlaşılmaktadır. Bu göçmen grubun toplumun önemli bir kesimi tarafından da kabul görmesi, sosyal uyumu kolaylaştırmıştır (Kirişçi ve Karaca, 2015). Daha sonra Türkiye’ye göç edenlere yönelik güçlü bir uyum politikasının sergilenmediği düşünülmektedir. Ancak, 6458 sayılı YUKK ile uyum ilk defa kanun kapsamına alınmış; uluslararası koruma kapsamındakiler, vatansızlar ve yabancıların uyum sürecinde hedef kitle

olarak belirlenmiştir. YUKK'un 96. maddesi uyarınca Göç İdaresi Başkanlığı bünyesinde uyum çalışmaları konusunda toplu birimler görevlendirilmiştir (İnce, 2023, s. 91).

Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı (2018-2023) kapsamında, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü içinde uyum faaliyetlerini planlamak ve denetlemek amacıyla, ilgili kurumlarla iş birliği içerisinde çalışacak olan Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı kurulmuştur. Belgenin geliştirilmesi sürecinde, uyum çatısı altında toplumsal uyum, bilgilendirme, eğitim, sağlık, iş piyasaları ve sosyal destek (sosyal hizmetler ve yardımlar) konuları öncelikli olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda, birçok kişinin katılımıyla toplantılar ve çalıştaylar düzenlenmiş, kamu kurumları ve stratejilerinin yer aldığı bir komisyon oluşturulmuştur. Belgenin içeriği, kalıcı uyum konusunda önemli bir ilerleme kaydedildiğini göstermektedir (Göç İdaresi, 2024). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçişle birlikte, Türkiye'nin göç politikası ve göç idaresi yapısında önemli değişiklikler olmuştur. 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile kaldırılan Göç Politikaları Kurulu, 13 Eylül 2018 tarihli RG'de yayımlanan 17 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile 'Göç Kurulu' ismiyle yeniden yapılandırılmıştır (RG, 13.09.2018/30534). Benzer bir biçimde, Göç Kurulu'nun sekretaryasını yürüten Göç İdaresi Genel Müdürlüğü yapısında da değişiklikler yapılmıştır. Anayasada yapılan değişikliklere uyum sağlanması amacıyla, 9 Temmuz 2018 tarihli ve 30473 mükerrer sayılı RG'de yayımlanarak yürürlüğe giren 703 sayılı KHK ile 6458 sayılı YUKK'nun Genel Müdürlüğün kuruluşunu düzenleyen 103. maddesi yürürlükten kaldırılmıştır (Göç İdaresi, 2024).

29 Ekim 2021 tarihli ve 31643 sayılı RG'de yayımlanan 85 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Genel Müdürlük, Başkanlık olarak adlandırılmıştır. Bu değişikliklerle birlikte, Göç Kurulu ve Göç İdaresi Başkanlığı, İçişleri Bakanlığına bağlı birimler olarak varlıklarını sürdürmektedir. Ancak, bu kurumların yapısında ve adında değişiklikler olmuştur (RG, 29.10.2021/31643).

Türkiye'nin göç politikasının belirlenmesi ve yürütülmesinde etkili olan bu kurumla ilgili göçün artışı ve önemine kazanmasına bağlı olarak çeşitli tartışmaların odağında yer almaktadır. Bu bağlamda iki temel tartışma öne çıkmaktadır;

Göç Kurulunun Cumhurbaşkanlığına Bağlanması: 2021 yılında yayımlanan UMHD raporuna göre, yeni Cumhurbaşkanlığı sisteminden önce kurulan Göç Politikaları Kurulu, ismi değişmiş olsa da kurumsal yapısını koruyarak çalışmalarını sürdürmüştür.

Cumhurbaşkanlığı'na bağlı üç politika kuruluna, göç alanında danışmalık yetkisi verilmiştir. Ancak göçün etkin yönetilmesi açısından Göç Kurulunun Cumhurbaşkanlığına doğrudan bağlı, bağımsız bir “Göç Politikaları Kurulu” olarak yeniden yapılandırılması önerilmektedir. Bu öneri, göç politikalarının daha bütüncül, etkili ve hızlı bir şekilde yürütülmesini sağlama amacı taşımaktadır (İnce, 2023, s. 91). Bu tartışmalar, Türkiye'nin giderek karmaşıklaşan göç yönetimi ihtiyaçlarını karşılamak için daha güçlü bir kurumsal yapıya duyduğu ihtiyacı ortaya koymaktadır. Göçün hem ulusal hem de uluslararası boyutlarda ele alınması, kurumsal kapasitenin artırılması ve hızlı karar alma süreçlerinin benimsenmesi gerektiğini işaret etmektedir.

Göçün artan önemi ve karmaşıklığı göz önüne alındığında, bazı çevrelerce Türkiye’de bağımsız bir *Göç Bakanlığı* kurulması önerilmektedir. Ancak, UMHD tarafından yayımlanan rapor, küresel analizlere dayanarak, göç yönetiminde en etkili kurumsal yapıların ülkelerin karşılaştıkları göç dalgalarının çeşitliliğine bağlı olarak değişkenlik gösterdiğini vurgulamaktadır. Türkiye’nin göç politikası ve göç idaresi yapısında yapılan bu değişiklikler, göç yönetiminin daha etkin ve koordineli bir şekilde yürütülmesini amaçlamaktadır. Göç Kurulu ve Göç İdaresi Başkanlığı, göç politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasında önemli rol oynamaktadır. Ancak, göçün artan önemi ve karmaşıklığı göz önüne alındığında, bu kurumların yapısının ve bağlılıklarının yeniden değerlendirilmesi ve daha etkin bir göç yönetimi için gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir (İnce, 2023, s. 91).

Göçmenler için yapılan düzenlemeler arasında Türk vatandaşlığının istisnai olarak kazanılmasına yönelik yeni ekonomik şartlar dikkat çekmektedir. 6 Ocak 2022 tarihli ve 31711 sayılı RG’de yayımlanan 5 Ocak 2022 tarihli ve 5072 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı uyarınca, Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik’te vatandaşlık kazanım belirli yatırım şartlarına bağlanmıştır. Bu şartlara göre, aşağıdaki koşulları sağlayan yabancılar istisnai Türk vatandaşlığına başvurabilmektedir (NVİ, 2024).

- **Sabit sermaye yatırımı:** En az 500.000 Amerikan doları veya karşılığı döviz tutarında sabit sermaye yatırımı gerçekleştirdiği Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca tespit edilen yabancılar.
- **Taşınmaz satın alma:** En az 400.000 Amerikan doları veya karşılığı döviz tutarındaki taşınmazı tapu kayıtlarına üç yıl satılmaması şerhi koyulmak şartıyla satın aldığı veya

kat mülkiyeti ya da kat irtifakı kurulmuş, en az 400.000 Amerikan doları veya karşılığı döviz tutarı peşin olarak yatırılan ve tapu siciline üç yıl süreyle devir ve terkini yapılmayacağı taahhüdü şerh edilmek şartıyla noterde düzenlenmiş sözleşme ile taşınmazın satışının vaat edildiği Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca tespit edilen yabancılar.

- **İstihdam oluşturma:** En az 50 kişilik istihdam oluşturduğu Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca tespit edilen yabancılar.
- **Banka mevduatı:** En az 500.000 Amerikan doları veya karşılığı döviz tutarında mevduatı üç yıl tutma şartıyla Türkiye’de faaliyet gösteren bankalara yatırdığı Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunca tespit edilen yabancılar.
- **Devlet borçlanma araçları:** En az 500.000 Amerikan doları veya karşılığı döviz tutarında devlet borçlanma araçlarını üç yıl tutmak şartıyla satın aldığı Hazine ve Maliye Bakanlığınca tespit edilen yabancılar.
- **Gayrimenkul yatırım fonu ve girişim sermayesi yatırım fonu:** En az 500.000 Amerikan doları veya karşılığı döviz tutarında gayrimenkul yatırım fonu katılma payı veya girişim sermayesi yatırım fonu katılma payını en az üç yıl elinde tutma şartıyla satın aldığı Sermaye Piyasası Kurulunca tespit edilen yabancılar.
- **Bireysel emeklilik sistemi:** En az 500.000 Amerikan doları veya karşılığı döviz tutarında katkı payını, kapsamı Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından belirlenen fonlarda tutma ve üç yıl sistemde kalma şartıyla bireysel emeklilik sistemine yatırdığı Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumunca tespit edilen yabancılar.

Bu düzenlemeler, Türkiye’nin ekonomik kalkınma hedeflerine katkı sağlamak amacıyla yabancı yatırımcıları teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu şartları sağlayan yabancılar, Türk vatandaşlığına istisnai olarak başvurabilmektedir (NVİ, 2024).

Göçmenlerin, özellikle Suriyelilerin, siyasal popülizmin temel konusu haline gelmesi, oy tercihi üzerinde etkili olması ve bazı parti liderleri tarafından hedef haline getirilmesi, merkezi konumdaki partilerin göçmenlere yönelik yaklaşımını değiştirmektedir. Siyasal ortamın etkisiyle, göçmenlere yönelik tutumlar çeşitli gerilimler ve sonuçlar doğurabilmektedir. Avrupa’da aşırı sağ partiler göçmen karşıtlığı üzerinden politika yaparken, Türkiye’de de göçmenler popülist siyasetin ana konusu haline gelmekte ve yabancı düşmanlığının hedefi olmaktadır. Derinleşen ekonomik kriz ve artan göçmen sayısı, göçmenlere yönelik negatif algının güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, geçici koruma kapsamındaki Suriyeli göçmenlerle ilgili üç temel politika ön plana çıkmaktadır (İnce, 2023, s. 89);

- **Göçmenlerin ülkelerine geri dönüşü:** Bu politika, göçmenlerin ülkelerine geri dönmelerini teşvik etmeyi amaçlamaktadır.
- **Toplumsal uyuma yönelik uygulamalar:** İtme-çekme faktörleri göz önünde bulundurularak, geri dönüşün artık mümkün olamayacağı ve toplumsal uyuma yönelik uygulamaların hayata geçirilmesi gerektiği düşünülmektedir.
- **Geri kabul anlaşması:** Türkiye’nin AB ile imzaladığı Geri Kabul Anlaşması çerçevesinde, AB’den alınan her bir düzensiz göçmene karşılık Türkiye’deki bir göçmenin AB ülkelerine transfer edilmesi öngörülmektedir. Ancak bu seçenek, Türkiye’deki göçmen sayısının azalmayacağı ve barınma koşullarının daha da zorlaşacağı düşünülmektedir.

Türkiye’nin mevcut göç politikası incelendiğinde, daha önceki ‘sistemsiz’, ‘esnek’ ve ‘geçici’ düzenlemelerin yerini daha kurumsallaşan bir göç politikasının aldığı görülmektedir. Ancak bu kurumsallaşmanın ağırlıklı olarak AB üyelik süreciyle birlikte gerçekleştiği için kırılgan bir yapıya sahip olduğu ifade edilmelidir. Türkiye-AB ilişkilerinin olumlu yönde ilerlememesi durumunda nasıl bir göç politikası izleneceği belirsiz kalmaktadır. Geliştirilen politikalar incelendiğinde, ağırlıklı olarak sığınma, mülteci hareketleri ve düzensiz göç uygulamalarıyla ilgili olduğu izlenmektedir. Kurumsallaşmayı teşvik eden uygulamalar hayata geçirilse de bazı yasal düzenlemelerde siyasal bakışın değişmediğinin izleri sürülmektedir. Örneğin, 1934 tarihli İskân Kanunu 2006 yılında yenilenmesine rağmen, bu Kanunun içeriğinin korunması, sözü edilen siyasal bakışın değişmediğini göstermektedir. Bu Kanunun içeriği, Türk soyu ve kültürüne bağlı bireylerin Türkiye’ye göçünü teşvik edip, 1990’lı yıllara kadar devam

eden homojenleşme politikasına katkı sunsa da daha sonra birçok farklı etnik kökenden, dinden, coğrafyadan insanların Türkiye'ye göç etmesiyle oluşan çok kültürlü yapının nasıl yönetileceğini zorlaştırmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖÇ HAREKETLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde çalışmanın 2. Bölümünde anlatılan göç hareketlerinin karşılaştırılması yapılmaya çalışmıştır. Bu karşılaştırma dönemler olarak gösterilmiş olup döneme ait genel göç politikaları çıkartılmıştır.

3.1. Osmanlı Devleti Dönemindeki Göç Hareketleri

Osmanlı İmparatorluğu, 18. yüzyılın sonlarından itibaren farklı dönemlerde çeşitli sebeplerle büyük göç dalgalarına maruz kalmıştır. Bu göç hareketleri, özellikle Osmanlı'nın son dönemlerinde sosyo-ekonomik ve politik yapıyı derinden etkileyerek, imparatorluğun demografik ve idari dinamiklerini yeniden şekillendirmiştir. Tablo 1'de Osmanlı Devleti döneminde 1700'lü yıllardan I.Dünya savaşının sonuna kadar yaşanan büyük göç dalgaları gösterilmiştir.

Tablo 1: Osmanlı Devleti döneminde göç hareketleri (1700-I.Dünya Savaşı)

Dönem	Göç eden topluluklar	Göç sayısı (tahmini)	Başlıca sebepler ve olaylar
1771-1922	Kırım Tatarları	1.800.000	Kırım'ın 1771'te Rusya tarafından işgali; zorunlu göçler
1859-1879	Kafkas Müslümanları (Çerkes, Abaza, Laz vb.)	2.000.000	Çerkes Sürgünü, Rusya'nın Müslüman halklara yönelik baskıları
1881-1914	Kafkasya'dan ek göç dalgası	500.000	Süregelen baskılar nedeniyle Kafkasya'dan Osmanlı'ya göç
1877-1878 (93 Harbi)	Balkanlardan göçmenler	1.500.000 (300.000 ölü)	Osmanlı-Rus Savaşı sonrası Müslüman nüfus üzerindeki baskılar; Balkanlar'dan Anadolu'ya kitlesel göçler
1893-1902	Bulgaristan'dan göçmenler	72.500	Bulgaristan'daki Müslüman nüfusun maruz kaldığı baskılar
1912-1913	Balkanlar'dan göçmenler	640.000	Balkan Savaşları sırasında Osmanlı topraklarının kaybı; Müslüman nüfusun Anadolu'ya göç etmesi
I. Dünya Savaşı	Doğu Anadolu'dan mülteciler	1.500.000	Rus işgali nedeniyle Erzurum, Van, Bitlis, Erzincan ve Trabzon'dan iç bölgelere göç

(Kaynak: Barut, 2018, s.164-166)

Kırım'ın 1771 yılında Rusya tarafından işgal edilmesi, bölgedeki Müslüman halkın zorunlu göçe maruz kalmasına neden olmuştur. Yaklaşık 1,8 milyon Kırım Tatarı, Osmanlı topraklarına göç etmiş, Balkanlar ve Anadolu'ya yerleşmiştir. Bu süreç, Osmanlı'nın göçmen iskânı ve entegrasyonu için yeni politikalar geliştirmesini zorunlu kılmıştır.

Rusya'nın artan baskı politikaları ve Çerkes Sürgünü nedeniyle, Çerkes, Abaza ve Laz Müslüman toplulukları, Osmanlı'ya sığınmıştır. Yaklaşık 2 milyon göçmen Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yerleştirilmiş, bu durum Osmanlı'nın demografik yapısında önemli değişimlere yol açmıştır. Ayrıca Rusya'nın Kafkasya'daki Müslüman topluluklara yönelik baskıları devam ederken, 500 bin kişi daha Osmanlı topraklarına göç etmiştir. Bu göçler, bölgedeki nüfus yoğunluğunu artırarak ekonomik ve sosyal sorunlara yol açmıştır.

Osmanlı-Rus savaşı sırasında, Balkanlar'da yaşayan Müslümanlar büyük bir tehdit altında kalmıştır. Yaklaşık 1,5 milyon kişi Anadolu'ya göç etmiş, bu süreçte 300.000 kişi Müslüman hayatını kaybetmiştir. Bu kitlesel göç dalgası, Trakya ve Anadolu'nun demografik yapısını yeniden şekillendirmiştir. Bulgaristan'da Müslüman nüfus üzerindeki baskılar, 72.500 kişinin Osmanlı'ya göç etmesine neden olmuştur. Bu göçler, Osmanlı Devleti'ni Balkanlar'daki Müslüman nüfusu korumak için yeni politikalar geliştirmeye zorlamıştır. Osmanlı'nın Avrupa'daki topraklarının büyük kısmını kaybetmesiyle 640 bin kişi Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır. Göçmenlerin entegrasyonu için Osmanlı önemli kaynaklar ayırmış, bu durum ekonomik ve sosyal yükleri artırmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında Rus işgali nedeniyle Erzurum, Van, Bitlis, Erzincan ve Trabzon gibi illerden yaklaşık 1,5 milyon kişi iç bölgelere göç etmek zorunda kalmıştır. Bu süreçte, göçmenlerin barınma, gıda ve güvenlik gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak, Osmanlı yönetimi için büyük bir zorluk oluşturmuştur.

Bu Göç hareketleri, Osmanlı topraklarındaki Müslüman nüfusun oranını artırmış, farklı toplulukların entegrasyonunu gerekli kılmıştır. Göçmenlerin yerel halkla uyumu zor olmuş, özellikle kırsal alanlarda yerleşim ve mülkiyet sorunları ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti, kitlesel göçlerin yarattığı sosyal ve ekonomik sorunlarla başa çıkabilmek için çeşitli kurumsal önlemler almıştır. Muhacirin komisyonu ve Şehremaneti bu kurumlara örnek gösterilebilir.

Muhacirin Komisyonu (1860);Göçmenlerin güvenli bir şekilde iskân edilmesi, temel ihtiyaçlarının karşılanması ve geçim kaynaklarını temin etmek için kurulmuştur. Bu komisyon, göçmenlere ev, hayvan ve tohum sağlamış; ayrıca yevmiye ve kışlık yakacak gibi yardımlar yapmıştır (Şahin, 2023, s. 238).

Yerel Yönetimler ve Şehremaneti; Göçmen işlerinde Şehremaneti (İstanbul Belediyesi) ve diğer vilayetlerdeki yerel idareler görev almıştır. Bu kurumlar, göçmenlerin yerleştirilmesinde ve geçimlerinin sağlanmasında önemli rol oynamıştır (Suçıkar, 2024, s.2) .

Osmanlı İmparatorluğu’nun son iki yüzyılında yaşanan kitlesel göçler, demografik yapısını dönüştürmüş, sosyo-ekonomik düzenini yeniden şekillendirmiştir. Göçlerin etkisi, Osmanlı Devleti’nin politikalarını ve kurumsal yapısını doğrudan etkilemiştir. Bu dönemde uygulanan göç politikalarının temel unsurları, göçmenlerin güvenli iskânı ve dağıtımı, demografik dengeyi yeniden şekillendirme, ekonomik entegrasyon, sosyal ve kültürel uyumu sağlama, merkezi yönetim ve yerel idare iş birliği, kurumsal çerçeve ve planlama ile savaş ve kriz dönemlerinde acil çözümler üretme gibi başlıklar altında toplanabilir.

Bu politikalar, yalnızca Osmanlı döneminde değil, Cumhuriyet döneminde de yönetim politikalarının şekillenmesinde belirleyici olmuştur. Göç yönetiminde uygulanan bu unsurlar, toplumsal yapıyı düzenleme ve demografik dengeyi koruma açısından kritik bir rol oynamıştır.

3.2. Cumhuriyet Dönemindeki Göç Hareketleri

Cumhuriyet’in ilk yılları, Lozan Antlaşması sonrası gerçekleşen nüfus mübadelesi ve Balkanlar’da kalan Türk ve Müslüman toplulukların göçleriyle şekillenmiştir. Özellikle Bulgaristan, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya’dan gelen göçmenler, Türkiye’nin ulus-devlet kurma sürecinde önemli bir demografik dönüşüm yaratmıştır. Bu göçler, Cumhuriyet’in demografik yapıyı homojenleştirme ve ulusal kimliği pekiştirme hedefleri doğrultusunda şekillendirilmiştir. Tablo 2’de bu dönem yaşanan tahmini göç sayıları nedenleri sunulmuştur.

Tablo 2: Erken Cumhuriyet döneminde yaşanan göç hareketleri¹⁶

Göç Eden Ülke	Göç Eden Topluluklar	Tahmini Göç Sayısı	Başlıca Sebepler ve Olaylar
Bulgaristan 1923-1938	Türk ve Müslüman nüfus	180.919	Bulgaristan'daki Müslüman nüfusun asimilasyon politikaları ve sosyal baskılar nedeniyle göç.
Yunanistan 30 Ocak 1923	Türkler ve Müslümanlar	384.000	Lozan Antlaşması kapsamında yapılan nüfus mübadelesi; Yunanistan'daki Türk ve Müslüman nüfusun Türkiye'ye yerleşimi.
Romanya 1923-1938	Türk ve Müslüman nüfus	113.723	Romanya'daki Müslüman Türk nüfusun Türkiye'ye göçü; sosyal ve ekonomik baskılar.
Yugoslavya 1923-1938	Türk ve Müslüman nüfus	115.273	Yugoslavya'dan göç eden Müslüman Türk toplulukları; bölgedeki siyasi ve ekonomik zorluklar.

(Kaynak: Aktel ve Kaygısız, 2018, s.589)

Bu dönemde yaşanan göçler tabloda görüldüğü üzere Balkanlar'dan gelen göçlerden oluşmaktadır. Bu göçler, Türkiye'nin sadece nüfus yapısını değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik altyapısını da derinden etkilemiştir.

1923-1938 yılları arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden 180.919 kişi, çoğunlukla Müslüman Türklerden oluşmaktadır. Bulgaristan hükümetinin asimilasyon politikaları, din değiştirme baskıları ve topraklarına el koyma gibi uygulamaları, bu toplulukları göçe zorlayan başlıca faktörler olmuştur. Göç edenlerin büyük bir kısmı tarım ve hayvancılıkla uğraştığı için Türkiye'ye gelerek kırsal alanlarda üretime katılmışlardır. Göçmenlerin yerleştirilmesi, özellikle Trakya ve Batı Anadolu gibi tarımsal üretimin yoğun olduğu bölgelere yapılmıştır. Bu dönemde yaşanan göçler özellikle ikili anlaşmalar çerçevesinde gerçekleşmiştir(Tekin ve Altunsoy, 2019, s.121).

Lozan Antlaşması kapsamında Yunanistan ile yapılan nüfus mübadelesi, 384.000 Türk ve Müslüman'ın Türkiye'ye göç etmesine neden olmuştur. Bu süreç, planlı bir nüfus değişimi olmasına rağmen, göçmenlerin taşınması ve yerleştirilmesi büyük bir lojistik zorluk yaratmıştır. Göçmenler, genellikle terk edilmiş Rum köylerine yerleştirilmiş, ancak bu bölgelerde altyapı ve tarımsal üretim olanaklarının yetersizliği, sosyal ve ekonomik sorunlara yol açmıştır. Buna

¹⁶ Göçmen sayıları çeşitli kaynaklara göre farklılık göstermektedir. Bunun nedeni bazı çalışmalarda göç sayılarının genel Balkan göçleri olarak ele alındığı ya da yıl olarak Cumhuriyet dönemi içinde farklı dönemlerin incelenmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

rağmen, göçmenlerin yeni yerleştikleri bölgelerde Türk kültürel kimliğinin ve dilinin güçlenmesine katkıda bulunduğu görülmektedir(Bozdağlıoğlu, 2014, s.27-28).

Romanya'dan gelen 113.723 kişi, sosyal ve ekonomik baskılar nedeniyle Türkiye'ye göç etmiştir. Bununla birlikte, 1934-1939 yılları arasında Romanya'dan Türkiye'ye gerçekleştirilen göçler, İskân Kanunu çerçevesinde ve iki ülke arasında imzalanan anlaşmalar doğrultusunda planlı ve düzenli bir şekilde uygulanmıştır. Bu dönemdeki Romanya göçlerinin diğer Balkan ülkelerinden gelen göçlerden temel farkı, göç edenlerin herhangi bir baskı altında olmadan tamamen kendi istekleriyle Türkiye'ye gelmeleridir. 1936 yılında Türkiye ve Romanya hükümetleri arasında yapılan anlaşma, bu gönüllü göç hareketini daha da desteklemiş ve düzenlemiştir. İki ülke arasındaki dostane ilişkiler, göç sürecinde karşılaşılan zorlukların çözülmesinde önemli bir rol oynamıştır. Göçlerin belirli bir zaman aralığına yayılması sağlanarak düzensiz göç hareketlerinin önüne geçilmiştir. Romanya'dan gelen göçmenler ağırlıklı olarak Trakya bölgesindeki Edirne, Tekirdağ ve Kırklareli illerine yerleştirilmiştir. Ayrıca Trakya dışındaki İzmir-Aydın çevresi, İzmit, Kocaeli, Çanakkale ve Elazığ gibi iller de göçmenlerin iskân edildiği diğer önemli bölgeler arasında yer almıştır. Bu yöntemle göçmenlerin ülkenin farklı bölgelerine dağıtılarak yerel halkla uyum sağlamaları ve kaynaşmaları amaçlanmıştır(Altan, 2022, s.31).

Yugoslavya'dan Türkiye'ye göç eden yaklaşık 115.273 kişi, Balkanlar'daki siyasi istikrarsızlık, dini baskılar ve ekonomik zorluklar nedeniyle göç etmiştir. Yugoslavya'daki Müslüman Türk toplulukları, Osmanlı geçmişine duydukları bağlılık nedeniyle Türkiye'yi güvenli bir sığınak olarak görmüşlerdir. Bu göçmenler genellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşmaya devam etmiş, özellikle Marmara ve Karadeniz bölgelerinde nüfusun artmasına katkıda bulunmuşlardır(Çavuşoğlu, 2007, s.136).

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarındaki dış göç politikaları, ulus-devlet inşası süreciyle doğrudan bağlantılıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun çok dinli ve çoklu etnik yapısından ayrılarak homojen bir ulusal kimlik oluşturmayı hedefleyen Türkiye, göç politikalarını bu doğrultuda şekillendirmiştir. Bu kapsamda, Türk ve Müslüman toplulukların Türkiye'ye çekilmesi temel önceliklerden birisi olmuştur. Özellikle Lozan Antlaşması kapsamında gerçekleşen nüfus mübadelesi ve Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya gibi ülkelerden gelen göçler, bu politikanın belirleyici unsurlarını oluşturmuştur. Göçmenlerin Türkiye'ye kabul edilmesiyle, ulusal birliğin güçlendirilmesi, ekonomik üretkenliğin artırılması ve Türk kültürel

kimliğinin pekiştirilmesi gibi hedeflere hizmet etmiştir. Ayrıca, yerel halkla entegrasyonu hızlandırmak amacıyla eğitim ve sosyal hizmetler geliştirilmiştir. Göçmenler, tarımsal üretimi artırmak için kırsal alanlara yerleştirilmiş, onlara toprak, iş ve konut sağlanmıştır. Aynı zamanda, gayrimüslim nüfusun göçü, dolaylı yollarla teşvik edilmiştir. Lozan Antlaşması'nda azınlık hakları garanti altına alınmış olmasına rağmen, sosyal ve ekonomik baskılar, gayrimüslimlerin ülkeyi terk etmesi yol açmıştır. Bu durum, Türkiye'nin homojen bir ulusal toplum oluşturma çabalarının bir parçası olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'nin göç politikaları, resmiyet dışı yöntemlerle desteklenerek göç sürecinin daha etkin bir şekilde yönetilmesi sağlanmıştır. Bu politikalar kapsamında göçmenler arasında öncelik, Türkçe bilen, Türk kültürüne aşina ve Müslüman kimliğine sahip topluluklara verilmiştir. Bu yaklaşım, göçmenlerin Türkiye'ye uyum süreçlerini kolaylaştırmayı hedeflerken, aynı zamanda kültürel bütünlüğün korunmasını desteklemiştir. Göçmenlerin ekonomik ve demografik dengeleri gözetilerek farklı bölgelere yerleştirilmesi amacıyla Mübadele, İmar ve İskân Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun çerçevesinde göçmenlere toprak, iş ve konut sağlanarak tarım ve ticaretle uğraşmaları teşvik edilmiştir. Ayrıca, göçmenlerin yerel halkla entegrasyonunu hızlandırmak için eğitim ve sosyal hizmetlere erişim imkânları geliştirilmiştir.

Gayrimüslim nüfusun göçünü teşvik etmek için doğrudan yasalar çıkarılmamış rağmen, ekonomik ve sosyal baskılar bu toplulukların ülkeden ayrılmasını teşvik etmiştir. Göçmenlerin hızlı bir şekilde Türk vatandaşlığına alınması, milliyetçilik politikaları doğrultusunda, onların Türkiye ile kültürel bağlarını güçlendirme çabalarının bir parçası olmuştur. Türkçe dil eğitimi ve Türk kimliğini vurgulayan politikalar ise, göçmenlerin entegrasyon sürecini hızlandırmayı hedeflemiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında benimsenen bu dış göç politikaları, ulusal birliği güçlendirmek ve homojen bir toplum yapısı inşa etmek için stratejik bir araç olarak kullanılmıştır. Bu politikalar, Türkiye'nin demografik, ekonomik ve sosyal yapısında derin izler bırakarak ulus-devlet inşası sürecine önemli katkılar sunmuştur.

3. 3.Misafir İşçi Dönemindeki Göç Hareketleri

Türkiye'nin dış göç politikaları, özellikle iş gücü ihracatını desteklemeye yönelik bir strateji ile şekillenmiştir. Bu dönemde, Türkiye ile göç alan ülkeler arasında yapılan anlaşmalar, göçmen işçilerin haklarının korunmasını ve düzenli bir göç sürecinin oluşturulmasını

hedeflemiştir. Almanya ile yapılan 1961 tarihli işçi göçü anlaşması, bu politikanın temelini oluşturmuştur. Bu anlaşma, işçilerin çalışma koşullarını, sosyal haklarını ve geri dönüş koşullarını güvence altına almıştır.

Tablo 3’de 1960’lı yılları başından 1970’li yılların ikinci yarısına kadar geçen dönem Avrupa ülkelerine doğru yaşanan göç hareketlerine ve göçmen sayılarına yer verilmiştir. Misafir işçi dönemi, 1961 yılında Türkiye ile Batı Almanya arasında imzalanan ilk resmi işçi anlaşması ile başlayıp, 1974 yılına kadar devam etmiştir.

Tablo 3: Misafir İşçi Dönemi (1960-1975) göç hareketleri

Yıl	Ülke	Göçmen Sayısı	Açıklamalar
31 Ekim 1961	Almanya	649.337	Almanya, 1961 yılında yapılan resmi anlaşma sonrası Türk işçileri için en büyük hedef ülke haline geldi. İşçiler, anlaşmalar çerçevesinde geçici ve geri dönüşümlü olarak gönderildi. Almanya, işçi göçünün merkezi oldu ve ilk yıllarda özellikle sanayi sektöründe yoğun bir talep vardı.
5 Ekim 1967	Avustralya	5.806	Avustralya, daha az tercih edilen bir ülke olmasına rağmen, göçmen işçi göndermeye devam edildi. Göçler özel aracılar ve davetle gerçekleşti.
15 Mayıs 1964	Avusturya	36.960	Avusturya'ya işçi gönderimi, Almanya'daki işçi açığının bir sonucu olarak başladı. Özellikle inşaat sektöründe iş gücüne duyulan ihtiyaç nedeniyle Türkiye’den işçiler gönderildi.
16 Temmuz 1964	Belçika	15.864	Belçika, Almanya’yı tercih etmeyen bazı Türk işçileri için alternatif bir destinasyon oldu. İşçiler, genellikle düşük ücretli işlerde çalışmak üzere Belçika’ya yönlendirildi.
15 Ağustos 1973	Danimarka	3.579	Danimarka, düşük sayılarda işçi kabul etti. Bu dönemdeki göçmenler, çoğunlukla sanayi ve inşaat sektörlerinde çalıştılar.
8 Mayıs 1965	Fransa	55.943	Fransa, Türkiye’nin iş gücü ihracatında önemli bir yer tuttu. Türk işçileri genellikle maden, inşaat ve sanayi sektörlerinde çalıştı.
19 Ağustos 1964	Hollanda	24.862	Hollanda, Almanya’nın ardından en fazla işçi gönderilen ikinci ülke oldu. Türk işçileri burada da sanayi sektöründe çalıştılar ve aile birleşimlerinin ardından büyük bir göçmen nüfusu oluştu.
1960’ların sonları	İngiltere	2.167	İngiltere ile 1959 yılında yapılan sosyal güvenlik anlaşması kapsamında, göçmen işçiler İngiltere’ye de gönderildi, ancak sayılar daha düşüktü.

1 Haziran 1967	İsviçre	7.130	İsviçre'ye gönderilen işçi sayısı, diğer ülkelere göre düşük kalmıştır. Göçmenler burada genellikle inşaat sektöründe çalıştılar.
----------------	---------	-------	---

(Kaynak: Gelekçi, 2018, s.105).

Misafir işçi politikaları, işsizlik sorununa çözüm ararken ekonomik kalkınmayı desteklemeyi ve dış göçün düzenli bir çerçeve içinde gerçekleşmesini sağlamayı amaçlamıştır. Almanya ile başlayan bu süreç, zamanla Batı Avrupa'daki diğer ülkeleri de kapsayarak çok yönlü bir göç hareketine dönüşmüştür. Ancak, başlangıçta geçici olarak tasarlanan bu göçler, zamanla aile birleşimleriyle kalıcı bir yerleşime dönüşmüş ve hem Türkiye'nin hem de göç edilen ülkelerin sosyal, ekonomik ve demografik yapısını önemli ölçüde etkilemiştir.

1961-1974 yılları arasında Türkiye'den yurtdışına yaklaşık 801.648 işçi gönderilmiştir. Bu işçilerin büyük çoğunluğu Almanya'ya gitmiş, Almanya'yı Fransa, Hollanda, Belçika, Avusturya, İsviçre ve Danimarka gibi ülkeler takip etmiştir. Tablo 3'de görüldüğü üzere, Almanya, 649.337 işçi ile en büyük alıcı ülke konumunda olmuştur. Fransa, Hollanda ve Belçika gibi ülkeler de önemli sayıda işçi kabul etmiştir. Ancak İngiltere ve Danimarka gibi ülkeler, daha az sayıda Türk işçi kabul etmiştir. 1961-1974 yılları arasında yurt dışına gönderilen işçilerin cinsiyet dağılımı dönemin ekonomik ihtiyaçlarına yönelik bir tablo çizmektedir. Toplam, 801.648 işçinin 655.790'ı erkek, 145.848'i ise kadındır. Erkek işçiler ağırlıklı olarak sanayi, inşaat ve maden sektörlerinde çalışırken, kadın işçiler daha çok sağlık ve hizmet sektörlerinde görev almıştır. Almanya, hem erkek hem de kadın işçilerin en fazla gönderildiği ülke olmuştur(Gelekçi, 2018, s.106).

Misafir işçi dönemi, sadece Türkiye'nin iş gücü ihracatını değil, aynı zamanda yurt dışındaki Türk topluluklarının oluşumunu da derinden etkilemiştir. Göç edilen ülkelere Türk nüfusu, bu dönemin ardından Batı Avrupa ülkelerinin demografik yapısının kalıcı bir parçası haline gelmiştir. Aynı zamanda, Türkiye'deki göç veren bölgelerden iş gücü kaybı ve demografik değişim gibi sonuçlar doğurmuştur.

3.4. Soğuk Savaş Dönemindeki Göç Hareketleri

Soğuk Savaş dönemi, Türkiye'nin göç politikalarının hem gelen hem de giden göçler açısından derinlemesine değiştiği bir dönem olmuştur. Bu politikalar, tarihsel bağlar, ekonomik ihtiyaçlar, siyasi baskılar ve uluslararası anlaşmalarla şekillenen çok boyutlu bir yapıya sahiptir.

Tablo 4: Soğuk Savaş (1950-1990) dönemindeki göç hareketlerinin listesi

Dönem	Kaynak Ülke	Göç Sebebi	Göçmen Sayısı	Ek Bilgi
1950-1951 Göçü	Bulgaristan	Asimilasyon politikaları, Türkiye ile ideolojik farklılıklar	154.393	Bulgaristan'ın asimilasyon politikaları ve Türklerin göçe zorlanması başlıca sebeplerdir.
1952	Çin (Doğu Türkistan)	Asimilasyon politikaları, Çin işgali	1.850	Pakistan ve Hindistan'dan Türkiye'ye göç eden Doğu Türkistanlılar iskanlı göçmen olarak kabul edilmiştir.
1952-1991	Yugoslavya	Tarım politikaları, ayrımcı uygulamalar, baskılar	183.497	Özellikle Makedonya ve Kosova'daki Türklere yönelik baskılar göçleri tetiklemiştir.
1960-1980	Yunanistan	Türk azınlığa yönelik ayrımcı politikalar	20.000	Ayrımcı ve baskıcı politikaların etkisiyle Batı Trakya Türklerinin göçü gerçekleşmiştir.
1940-1970	Romanya	Türk azınlığa yönelik ötekileştirme politikaları	22.967	Romanya'dan gelen göçler Soğuk Savaş döneminde sembolik düzeyde kalmıştır.
1967 sonrası	Doğu Türkistan	Bireysel göçler	Tahmini 70.000	Türkiye, Doğu Türkistanlı Uygurlar için önemli bir hedef ülke olmuştur.
1979-1988	İran	İran İslam Devrimi, savaş ve istikrarsızlık	Tahmini 1.000.000	Göçmenler ağırlıklı olarak Azeri, Fars ve Kürt kökenlidir; Türkiye genellikle transit ülke olarak tercih edilmiştir.
1982	Afganistan	Sovyet işgali, savaş ve istikrarsızlık	4.163	Afganistan'daki Türk soylular Türkiye'ye yasal yollarla göç etmiştir.
1983-1984	Avrupa (Almanya)	Misafir işçi programlarının sona ermesi, entegrasyon sorunları, geri dönüş teşvikleri	313.857	Federal Almanya'nın teşvik yasası kapsamında Türk işçilerin geri dönüşü hızlandırılmıştır.
1988	Irak	Halepçe Katliamı	51.542	Saddam Hüseyin yönetimindeki baskılar sonucu kitlesel göçler yaşanmıştır.
1989 Zorunlu Göçü	Bulgaristan	Bulgarlaştırma politikaları	212.688	Avrupa'da II. Dünya Savaşı sonrası en büyük göç dalgalarından biridir.

(Kaynak: Vardar Tutan, 2024, s.117-119)

Soğuk Savaş'ın başlaması Türkiye'nin göç politikalarında yeni bir dönemin başlangıcını işaret etmektedir. Bu dönemde Türkiye, özellikle Balkanlar'daki Türk ve Müslüman nüfusun göç hareketlerini desteklemiştir. Bulgaristan ve Yugoslavya gibi ülkelerden Türkiye'ye yoğun göçler yaşanmıştır. 1950-1951 yılları arasında Bulgaristan'dan 150.000'in üzerinde Türk kökenli göçmen Türkiye'ye göç etmiştir. Bulgaristan'daki Türkler, asimilasyon politikaları ve zorla göçe zorlanmıştır. Türkiye bu göçleri kabul ederek etnik ve dini aidiyet bağlarını korumayı amaçlamıştır. Bu dönemde gelen göçmenlerin yerleşimi ve entegrasyonu, ekonomik ve toplumsal ihtiyaçlarına uygun olarak düzenlenmiştir.

1960'lı yıllar, Türkiye'nin göç politikalarında yeni bir dönemi ifade eder. 1961 yılında Almanya ile yapılan İşgücü Anlaşması, Türk işçilerinin Almanya başta olmak üzere Batı Avrupa ülkelerine göçünü teşvik eden önemli bir adımdır. Bu göçler, işsizlik sorununu hafifletmek ve Türkiye'ye döviz girdisi sağlamak amacıyla bir strateji olarak görülmüştür. İşgücü göçü, yalnızca ekonomik etkiler yaratmakla kalmamış, aynı zamanda kültürel ve toplumsal sonuçlar da doğurmuştur. Türk işçiler, gittikleri ülkelerde Türk kültürünü temsil etmiş, Türkiye'ye ise ekonomik ve sosyal dönüşümler getirmiştir. Aynı dönemde Türkiye'ye gelen göçler de devam etmiştir. Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya gibi ülkelerden gelen Türk kökenli göçmenler, Türkiye'nin toplumsal yapısında önemli bir yer edinmiştir. Bu göçmenler, özellikle kırsal alanlara yerleştirilerek tarımsal üretime katkıda bulunmuşlardır. 1964 Türk Vatandaşlık Kanunu, bu göçmenlerin Türkiye'ye entegrasyonunu kolaylaştırmak için önemli bir yasal düzenleme olarak hayata geçirilmiştir(RG, 11/2/1964/11638).

1980'li yıllarda Türkiye, komşu ülkelerdeki siyasi baskılar nedeniyle yeni bir göç dalgalarıyla karşılaşmıştır. İran'daki İslam Devrimi ve sonrasında yaşanan siyasi istikrarsızlık, bir milyona yakın kişinin Türkiye üzerinden göç etmesine yol açmıştır. Afganistan'daki Sovyet işgali ve Irak'taki Halepçe Katliamı gibi olaylar, Türkiye'ye yeni göç dalgalarını tetiklemiştir. Bu dönemde Bulgaristan'da başlayan Bulgarlaştırma politikaları, özellikle Türk azınlıkları hedef almış ve 1989 yılında 212.688 kişinin Türkiye'ye göç etmesine neden olmuştur. Bu süreç, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'daki en büyük zorunlu göç dalgalarından biri olarak tarihe geçmiştir(Oluğ, 2023, s.439).

Türkiye, bu dönemde gelen göçmenleri topluma entegre etmek ve iş gücünü değerlendirmek amacıyla kapsamlı politikalar uygulamıştır. 1989 Zorunlu Göç ve Yerleştirme Kanunu gibi düzenlemeler, Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin sosyal entegrasyonunu

sağlamada önemli bir rol oynamıştır. Göçmenler, Türkiye'nin çeşitli bölgelerine yerleştirilmiş ve iş gücü piyasasına entegrasyonları desteklenmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Türkiye'nin dış göç politikalarında yeni bir dönemi başlatmıştır. Bu dönemde, Türkiye'den Avrupa'ya işgücü göçü azalırken, Türkiye'ye yönelik göçler artış göstermiştir. Özellikle Irak, Suriye ve Afganistan gibi ülkelerdeki siyasi krizler, Türkiye'yi bölgesel bir göç merkezi haline getirmiştir.

Soğuk Savaş dönemi boyunca Türkiye'nin dış göç politikaları, yalnızca Türkiye'yi hedef alan göçler değil, aynı zamanda Türkiye'den dışarıya yönelik önemli göç hareketlerini de kapsamaktadır. Türkiye'nin dış göç politikası, göçmen kabul etmekle birlikte, aynı zamanda iş gücü göçünü teşvik etmiştir. Türkiye'nin uluslararası ilişkileri, özellikle Batı ile olan yakın bağları, Soğuk Savaş sürecinde Türkiye'nin dış göç politikalarına yön vermiştir. İşgücü göçü, daha çok Avrupa ülkelerine yapılırken, Türkiye'ye gelen göçler ise Orta Doğu ve Balkanlar gibi bölgelerden yoğunlaşmıştır. Sonuç olarak, göç politikaları, etnik ve dini bağları koruma, işsizlik sorununu hafifletme, ekonomik kalkınmayı destekleme ve uluslararası ilişkilerde güçlü bir konum elde etme hedeflerine dayandırılmıştır. Ancak, bu politikaların uygulanmasında entegrasyon ve kaynak yönetimi gibi zorluklarla karşılaşmıştır. Türkiye'nin bu dönemdeki göç yönetimi, hem demografik hem de ekonomik yapısını dönüştürmüş ve sonraki yıllarda uygulanan göç politikalarının temelini oluşturmuştur.

3.5. 1990'lı Yıllar ve Sonrasındaki Göç Hareketleri

1990'lı yıllardan itibaren dünya genelinde yaşanan bölgesel çatışmalar, siyasi istikrarsızlıklar ve ekonomik krizler, uluslararası göç hareketlerini hızlandırmıştır. Bu bağlamda Türkiye, coğrafi konumu ve tarihsel bağları nedeniyle hem kaynak hem de hedef ülke olarak göç dinamiklerinden doğrudan etkilenmiştir. Körfez Savaşı, Balkanlar'daki çatışmalar ve Orta Doğu'daki krizler Türkiye'yi bölgesel göçlerin merkezi haline getirmiştir. 2000'li yıllarda kurumsallaşma süreci ve AB ile ilişkilerin şekillendirdiği göç politikaları, 2010'lu yıllarda Suriye krizinin etkisiyle kapsamlı bir dönüşüm geçirmiştir. Bu dönemde Türkiye, insani yardım odaklı kriz yönetiminden kalıcı entegrasyon stratejilerine geçiş yaparken uluslararası iş birliğine de ağırlık vermiştir.

Tablo 5 90'lı yıllarda körfez savaşı sonrası siyasi istikrarsızlık ve Saddam rejiminden kaçış ile başlayıp günümüze kadar yaşanan göçleri göstermektedir.

Tablo 5: 1990'lı yıllardan günümüze kadar göç hareketleri

Göç Yılları	Göçmen Grubu	Göçmen Sayısı	Başlıca Yerleşim Yerleri	Göç Sebebi
1991	Iraklılar (I. Körfez Savaşı)	467.489	Güneydoğu Anadolu Bölgesi (Diyarbakır, Şırnak, Hakkâri)	I. Körfez Savaşı sonrası siyasi istikrarsızlık ve Saddam rejiminden kaçış
1992-1998	Bosnalılar	20.000	İstanbul, Bursa, İzmir, Edirne	Bosna'daki iç savaş
1999	Kosovalılar	17.746	Bursa, Kırklareli	Kosova'daki çatışmalar
2001	Makedonyalılar	10.500	İstanbul, İzmir, Ankara	Makedonya'daki çatışmalar
2011-2024	Suriyeliler	2.936.369(05.12.2024 Tarihi İtibariyle)	Hatay, Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa, İstanbul	Suriye İç Savaşı
Eylül 2024 itibariyle	Afganistan	91,373 ¹⁷	İstanbul, Trabzon, Ankara	Ekonomik nedenler, haklar ve özgürlükler
Eylül 2024 itibariyle	İran	9,280	İstanbul, Ankara	Ekonomik nedenler, haklar ve özgürlükler

(Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2024)

1991 yılında Körfez Savaşı nedeniyle Irak'tan gelen 467.489 kişiyle başlayan süreç, Türkiye'nin göç politikalarının bölgesel krizlere hızlı yanıt verecek şekilde gelişmesini zorunlu kılmıştır. Bu dönemde insani yardım odaklı “geçici koruma” politikaları benimsenmiş, ancak uzun vadeli yerleşim stratejileri geliştirilmemiştir. Göçmenler ağırlıklı olarak Güneydoğu Anadolu bölgesine yerleştirilmiştir.

1992-1998 arasında Bosna Savaşı ve 1999 yılında Kosova'daki çatışmalar nedeniyle Türkiye'ye sırasıyla 20.000 ve 17.746 kişi sığınmıştır. Bu göç dalgalarında, Türkiye'nin etnik ve dini bağlarını temel alan insani yardım politikaları öne çıkmış, göçmenler çoğunlukla İstanbul, Bursa, İzmir ve Edirne gibi şehirlere yerleştirilmiştir. 2001 yılında ise Makedonya'dan

¹⁷ United Nations High Commissioner for Refugees. (2010). Türkiye Fact Sheet. UNHCR. ErişimTarihi:04.12.2024. <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2024/10/bi-annual-fact-sheet-2024-09-turkiye.pdf>

gelen 10.500 kişi, Türkiye'nin kriz yönetimi odaklı politikalarının bir parçası olarak kabul edilmiştir. Ancak bu dönemde, göç politikalarının sürdürülebilirlikten uzak olduğu ve daha çok kısa vadeli çözümler ürettiği görölmektedir(Koçak ve Durgun, 2023, s. 260).

2000'li yıllarda Türkiye'nin göç politikaları Avrupa Birliği'ne uyum süreciyle birlikte kurumsallaşmaya başlamıştır. Bu kapsamda, 2003 yılında çıkarılan Uluslararası İşgücü Yasası, göçmenlerin çalışma haklarına yönelik düzenlemeler getirmiştir. 2013 yılında yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuş ve göç politikalarının daha sistematik hale gelmesi sağlanmıştır. Bu yasa, göçmenlerin haklarını, koruma statülerini ve entegrasyon süreçlerini düzenlemiştir. 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş, Türkiye'yi dünya genelinde en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumuna getirmiştir. Bu süreçte, 2014 yılında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği, Türkiye'nin göç yönetimini yeniden şekillendirmiştir. Hatay, Kilis, Gaziantep ve Şanlıurfa gibi sınır illeri başta olmak üzere 3.6 milyonun üzerinde Suriyeli mülteci Türkiye'ye yerleşmiştir(Önder, 2019i s.156). Bu dönemde, geçici koruma politikalarından kalıcı entegrasyon stratejilerine geçiş başlamış; eğitim, çalışma izni ve sosyal uyum programları öncelikli hale gelmiştir.

Avrupa Birliği ile 2016 yılında yapılan Geri Kabul Anlaşması, Türkiye'nin göç politikalarında uluslararası iş birliğini ve sınır güvenliğini ön plana çıkarmıştır. Bu anlaşma kapsamında Türkiye, göçmenlerin Avrupa'ya geçişini engellemek için sınır kontrollerini artırmış ve AB'den mali destek almıştır. Ancak bu süreç, Türkiye'nin göç yönetimi üzerindeki mali ve sosyal yükünü artırmıştır. Afganistan ve İran'dan gelen göç dalgaları, özellikle son yıllarda ekonomik nedenler ve insan haklarına erişim talebiyle şekillenmiştir. Eylül 2024 itibariyle Afganistan'dan 91.373, İran'dan ise 9.280 kişi Türkiye'ye gelmiştir(UNHRC, 2024).

1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'nin göç politikaları, bölgesel krizlerin etkisiyle dinamik bir yapıya bürünmüştür. Başlangıçta kriz yönetimi ve insani yardım odaklı politikalar benimsenirken, 2000'li yıllarda kurumsallaşma ve uluslararası iş birliği öne çıkmıştır. Suriye krizinin ardından, Türkiye'nin göç politikaları yönelik kapsamlı düzenlemeler ön plana çıkmıştır. Göçmenlerin kalıcı olarak Türkiye'de bulunmaya başlaması, entegrasyon ve sosyal uyum stratejilerinin gelişmesini zorunlu kılmıştır. Bu süreçte Türkiye'nin dış göç politikaları, bölgesel krizlerin etkisiyle şekillenmiş, geçici koruma, uluslararası iş birliği ve entegrasyon odaklı bir çerçeveye dönüşmüştür.

SONUÇ

Türkiye, Osmanlı İmparatorluğu'ndan bu yana yoğun göç hareketleriyle karşı karşıya kalmış ve bu süreç ülkenin politik, ekonomik ve kültürel yapısını doğrudan etkilemiştir.

Osmanlı döneminde göç politikaları, iç güvenlik sağlama ve ekonomik üretkenliği artırma amaçlarıyla şekillendirilmiştir. Sınır bölgelerini koruma ve Anadolu'nun demografik çeşitliliğini destekleme gibi stratejik hedefler, Osmanlı'nın göç politikalarında önemli rol oynamıştır. Bu dönemde, farklı etnik gruplardan göçlerin kabul edilmesi, Osmanlı'nın çok kültürlü yapısına katkı sağlamış, ancak aynı zamanda güvenlik ve sosyo-ekonomik uyum sağlama ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Cumhuriyet döneminde ise ulus-devlet inşası hedefleri doğrultusunda daha homojen bir nüfus yapısına yönelme görülmüş ve göç politikaları bu doğrultuda şekillenmiştir. Özellikle Bulgaristan, Yugoslavya, Yunanistan ve Romanya gibi ülkelerden gelen göçmenlerin kabul edilmesi, ekonomik kalkınmanın yanı sıra ulusal birliğe katkı sağlamak amacıyla da gerçekleştirilmiştir.

1960'lı yıllarda başlayan ve Türkiye'nin misafir işçi gönderen ülke konumuna geldiği dönemde, dış göç politikaları ekonomik kalkınma odaklı bir çerçevede ele alınmıştır. Almanya başta olmak üzere Batı Avrupa ülkelerine gönderilen işçiler, Türkiye'deki işsizlik sorununu hafifletmiş ve ülke ekonomisine döviz girdisi sağlayarak katkı yapmıştır. Ancak, bu süreç, göç eden işçilerin geri dönmesiyle birlikte sosyal ve kültürel uyum sorunlarını da beraberinde getirmiştir.

Soğuk Savaş dönemi, Türkiye'nin hem dış göç kabulü hem de iş gücü göçünü düzenleme konusunda yeni stratejiler geliştirdiği bir dönem olmuştur. 1980'lerde, komşu ülkelerdeki siyasi baskılar ve istikrarsızlıklar, Türkiye'ye yönelik yeni göç dalgalarını tetiklemiştir. Bu dönemde Türkiye, gelen göçmenlerin yerleştirmesine yönelik politikalarını güçlendirmiş ve sosyal entegrasyonu sağlamak için çeşitli adımlar atmıştır. 1989 yılında Bulgaristan'dan gelen Türk kökenli göçmenler, bu dönemin en dikkat çekici dış göç dalgalarından biri olmuş ve Türkiye'nin göç yönetimi açısından önemli bir sınav niteliği taşımıştır.

1990'lı yıllarla birlikte Türkiye, bir transit ve hedef ülke olarak uluslararası göç hareketlerinde önemli bir rol üstlenmeye başlamıştır. Küreselleşmenin de etkisiyle, bu dönemde

Türkiye'nin dış göç politikaları daha karmaşık bir yapıya bürünmüş ve güvenlik ile sınır yönetimi konularına daha fazla odaklanılmıştır. Türkiye, AB ile işbirliği yaparak sınırlarını daha etkin bir şekilde koruma yoluna gitmiş, aynı zamanda göçmenlerin entegrasyonu ve haklarının korunması gibi sosyal politikaları geliştirme yolunda önemli adımlar atmıştır.

Bu araştırma, Türkiye'nin göç politikalarının tarihsel gelişiminde süreklilik ve değişim unsurlarının bir arada bulunduğunu ortaya koymaktadır. Osmanlı'dan günümüze, göç politikalarının devletin güvenlik öncelikleri, ekonomik ihtiyaçları ve uluslararası işbirliği gereksinimlerine bağlı olarak şekillendiği gözlemlenmiştir. Göç yönetimi, uluslararası işbirliği, ekonomik entegrasyon, güvenlik ve sınır yönetimi ile sosyal uyum konuları, Türkiye'nin dış göç politikalarının temel yönelimlerini oluşturmuştur. Özellikle 1990 sonrası dönemde, Türkiye'nin göç politikaları, uluslararası göç dinamiklerine ve AB ile uyum sürecine paralel olarak daha kapsamlı bir çerçevede yeniden şekillendirilmiştir. Bu dönemde Türkiye, hem güvenlik odaklı bir sınır yönetimi stratejisi geliştirmiş hem de göçmenlerin topluma entegrasyonu ve sosyal uyum konularında çeşitli düzenlemeler yapmıştır.

Göç, sadece fiziksel bir yer değiştirme hareketi değil, aynı zamanda göçmenlerin geldikleri ve gittikleri yerlerdeki toplumsal dinamikleri de değiştiren bir süreçtir. 1980'lerden sonra küreselleşmenin etkisiyle dünyada değişen göç dinamiklerine karşı yeni politikalar geliştirme zorunluluğu doğmuştur. Nüfus artışı, ekonomik krizler, enerji politikaları, iklim değişiklikleri ve etnik-dini çatışmalar gibi faktörler, göç olgusunun gelecekte de önemli bir gündem maddesi olacağını göstermektedir. Bu nedenle, uzun vadeli ve insani odaklı göç politikalarının benimsenmesi, uluslararası göçlerin etkin yönetimi açısından kritik bir gereklilik haline gelmiştir. Daha iyi yaşam koşulları, güvenlik, eğitim ve iş fırsatları gibi nedenlerle ülkelerini terk eden bireylerin yarattığı hareketlilik hem göçmenler hem de göç alan ülkeler için çeşitli zorluklar ve fırsatlar barındırmaktadır.

Göçmenler, yeni bir hayata başlama umuduyla yola çıkarken, göç alan ülkeler de bu yeni nüfusun entegrasyonu ve uyumu için politikalar geliştirmek zorundadır. Küreselleşmenin getirdiği yoğun göç hareketleri, aynı zamanda uluslararası işbirliğinin ve dayanışmanın önemini artırmaktadır. Göçmenlerin haklarının korunması, insani yaşam koşullarının sağlanması ve göçün getirdiği sosyo-ekonomik etkilerin yönetimi, küresel bir sorumluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, daha insani ve sürdürülebilir göç politikalarının geliştirilmesi hem göçmenlerin hem de göç alan toplumların refahı için kritik öneme sahiptir. “Göç yüzyılı” olarak

adlandırılan bu dönemde, uluslararası toplumun ortak çabaları, göç krizlerinin çözümünde belirleyici olacaktır.

Türkiye'nin göç politikası, Osmanlı döneminden itibaren farklı coğrafyalardan gelen göçmenlerin entegrasyonuna olanak tanıyarak göç yönetimi konusunda derin bir bilgi birikimi ve deneyim kazandırmıştır. Bu birikim, modern Türkiye'nin göç politikalarının temelini oluşturmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında göç politikaları, Türk soylu ve kültürüne sahip sığınmacıları kabul eden geleneksel iskân politikası ile şekillenmiştir. 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne getirilen coğrafi kısıtlama ise sadece Avrupa kıtasından gelenlere mülteci statüsü verilmesini öngörmüştür. Ancak, son elli yılda küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve uluslararası baskıların artması, Türkiye'yi göç politikasında değişikliğe gitmesini zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda, Türkiye son on yıllarda Bulgaristan, Irak ve Suriye'den gelen Türkmen, Kürt ve Arap göçmenlere karşı farklı politikalar uygulamıştır. İskân Kanunu ve coğrafi kısıtlama, günümüzde meydana gelen kitlesel göçlerin yönetimini zorlaştıran ve göç krizlerini ortaya çıkaran en önemli politika uygulamaları olarak öne çıkmaktadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında göç, ulus devletin inşası ve kurumsallaşması için bir araç olarak kullanılmıştır. Ancak, günümüzde göç hareketleri, daha karmaşık ve çok boyutlu bir yapıya bürünmüştür. Türkiye, coğrafi konumu nedeniyle hem doğudan batıya hem de güneyden kuzeye göç yollarının kesişiminde yer almakta bu durum, Türkiye'yi düzensiz göçmenler ve sığınmacılar için bir transit ülke haline getirmektedir.

Özellikle Suriye'deki iç savaşlar, Türkiye'ye büyük bir sığınmacı akınına yol açmış ve ülkenin göç yönetimi kapasitesini zorlamıştır. Düzensiz göçmenlerin ve sığınmacıların artan sayısı, Türkiye'nin sosyal, ekonomik ve güvenlik politikalarını yeniden değerlendirmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, düzensiz göç yönetimi için acil eylem planlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu planlar, göçmenlerin ve sığınmacıların insani koşullarda yaşamalarını sağlamak, entegrasyon süreçlerini desteklemek ve olumsuz etkilerini en aza indirmek için geliştirilmelidir. Göç, sadece bir ülkenin sorunu olarak değil, küresel bir sorumluluk olarak ele alınmalı ve bu doğrultuda işbirliği ve dayanışma içinde hareket edilmelidir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün ve diğer ilgili kurumların kurulması, Türkiye'nin göç yönetiminde kararlılığını göstermektedir. Ancak, bu kurumların etkinliği, merkezi yönetimden sağlanacak yeterli yetki ve kaynaklara bağlıdır. Göçmenlerin temel ihtiyaçlarının karşılanması

toplumsal bir sorumluluk olup, göç yönetiminde başarılı olabilmek kapsamlı bir yaklaşım ve iş birliği gerektirmektedir. Göç yönetiminde daha sürdürülebilir ve insani çözümler üretilmesi, göçmenlerin ve sığınmacıların günlük yaşamlarında karşılaştıkları zorlukların etkili bir şekilde çözülmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, göçmenlerin entegrasyonu, barınma, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması, sadece bireysel bir sorun değil, toplumsal bir sorumluluktur. Göç yönetimi konusundaki başarı, kapsamlı bir yaklaşım ve tüm paydaşların işbirliği ile mümkündür.

Göç alan bölgelerde, yerel halk ile göçmenler arasında toplumsal gerilimler yaşanabilmektedir. Bu gerilimleri azaltmak için, toplumsal uyum ve hoşgörü projeleri hayata geçirilmelidir. Göçmenlerin ekonomik olarak topluma katkı sağlayabilmeleri için istihdam olanakları sunulmalı ve iş gücüne katılımları teşvik edilmelidir. Bu yaklaşım, hem göçmenlerin ekonomik bağımsızlığını sağlayacak hem de ev sahibi ülkenin ekonomisine katkıda bulunacaktır.

Göç alan bölgelerde konut ve altyapı sorunları yaşanabileceğinden, bu bölgelerde yeterli konut ve altyapı sağlanmalı, yaşam standartları yükseltilmelidir. Göçmenlerin topluma uyum sağlamalarını kolaylaştıracak entegrasyon politikaları geliştirilmelidir. Dil öğrenme programları, mesleki eğitimler ve kültürel farkındalık programları bu süreçte önemli rol oynayacaktır. Göç politikalarının etkin bir şekilde uygulanabilmesi için yasal düzenlemeler ve politika uyumu sağlanmalıdır. Uluslararası sözleşmelere ve anlaşmalara uyum, göçmen haklarının korunmasını ve göç yönetiminin etkinliğini artıracaktır. Toplumsal uyumun ve ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi için göç yönetiminde insan odaklı, kapsayıcı ve sürdürülebilir politikaların hayata geçirilmesi elzemdir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Dış Göç Politikalarının Değerlendirmesi

Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti'nin dış göç politikaları, tarihsel birikimden beslenen bir sürecin devamı niteliğindedir; ancak bu politikalar, zaman zaman ulusal çıkarlar ve insani değerler arasında denge kurmakta zorlanmaktadır. Osmanlı döneminden Cumhuriyet'e kadar değişen göç hareketlerinin, bugünkü politikaların temelini oluşturduğu söylenebilir. Ancak günümüz Türkiye'sinin dış göç politikaları, bazı önemli sorunlar ve eleştirilerle karşı karşıya kalmaktadır.

Göçmen Hakları ve Entegrasyon Sorunları: Türkiye, özellikle Suriyeli mülteciler başta olmak üzere, dünya genelinde en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapmaktadır. Ancak, bu nüfusun entegrasyonu konusunda ciddi zorluklar yaşanmaktadır. Eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlerdeki yetersizlikler, mültecilerin sosyal hayata adaptasyonunu engellemekte; sosyal uyum sürecini aksatmaktadır. Göçmenlerin iş gücü piyasasına entegrasyonu ise karmaşık bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçici koruma statüsü ile Türkiye’de bulunan Suriyeliler, genellikle düşük ücretli işlerde çalışan ve ekonomik olarak kırılgan bir kesimi oluşturmaktadır. Bu durum, hem göçmenler hem de yerel halk arasında uzun vadede sosyal gerilimlere yol açma riskini beraberinde getirmektedir.

İnsani Yardım ve Uluslararası İşbirliği: Türkiye, mülteci kabulü konusunda önemli bir aktör olmasına rağmen, uluslararası işbirliği ve insani yardım politikalarında daha sistematik ve sürdürülebilir yaklaşımlar geliştirmeye ihtiyaç duymaktadır. 2016 yılında Avrupa Birliği ile yapılan tarihli mülteci anlaşması, Türkiye’nin göç yönetimindeki rolünü pekiştirmiş olsa da, esasen Türkiye’nin yükünü artırmaya yönelik bir çözüm olarak kalmıştır. Bu anlaşma göçmen krizini yönetmede Türkiye’nin, karşılaştığı uzun vadeli sorunlara yeterli bir yanıt sunamamıştır. Türkiye’nin, mülteci krizini aşabilmesi ve sürdürülebilir göç politikaları geliştirebilmesi için, uluslararası alanda daha etkin ve kapsamlı iş birliği mekanizmaları oluşturması gerekmektedir. Bu süreçte, uluslararası toplumun yük paylaşımında daha adil bir rol üstlenmesi hayati önem taşımaktadır.

Dış Göç ve Ekonomik Sürdürülebilirlik: Türkiye, dış göçün ekonomik kalkınmaya katkı sağlayan yanları değerlendirse de, mevcut politikalar göçlerin uzun vade sürdürülebilirliği konusunda önemli eksiklikler barındırmaktadır. İş gücü göçü politikalarında, genellikle kısa vadeli ekonomik kazançlar ön planda tutulmakta, göçmenlerin entegrasyon süreçleri göz ardı edilmektedir. Ancak, göçmenlerin Türkiye’nin, göçmen işçilerin yerleşim süreçlerine yönelik daha entegre bir yaklaşım benimsemesi, uzun vadede göçmenlerin sadece iş gücü kaynağı olarak değil, aynı zamanda ekonomik, kültürel ve sosyal katkı sağlayan bireyler olarak toplumda yer almalarına olanak tanıyacaktır.

Sosyal ve Politik Gerilimler: Türkiye’deki göçmen nüfusu, bazı bölgelerde toplumsal gerilimlere neden olmuştur. Özellikle büyük şehirlerde ekonomik rekabet, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim gibi temel haklar üzerindeki baskılar, yerli halk ile göçmenler arasında gerilimlerin artmasına yol açabilmektedir. Bu durum, hükümetin, göçmenlerin entegrasyonunu

sadece bürokratik bir süreç olarak görmek yerine, daha geniş toplumsal uyum politikası çerçevesinde ele alması gerektiğini ortaya koymaktadır. Göçmen karşıtı söylemler ve ayrıştırıcı politikalar, toplumsal barışa zarar vererek Türkiye'nin ulusal birliğine tehdit oluşturabilir. Bu nedenle, hükümetin toplumsal farkındalığı artırıcı, uzlaştırıcı ve kapsayıcı politikalar geliştirmesi önem arz etmektedir.

Politikalarda Esneklik ve Kapsayıcılık Eksikliği: Türkiye'nin dış göç politikaları esneklik ve kapsayıcılık açısından önemli eksiklikler barındırmaktadır. Göçmenleri sadece bir yük olarak görülmesi yerine, onların toplumsal gelişime olan potansiyel katkılarını göz ardı etmektedir. Bunun yerine, göçmenlerin ekonomik kalkınma, kültürel çeşitlilik ve sosyal dinamizmi artıran bireyler olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, daha kapsayıcı politikalar geliştirilmesi, göçmenlerin sadece ekonomik katkı sağlamakla kalmayıp, kültürel çeşitliliği ve sosyal dinamizmi de artırmalarına olanak tanıyacaktır.

Türkiye'nin dış göç politikaları, geçmişteki deneyimlerden beslense de günümüzdeki dinamiklere uyum sağlamada bazı zorluklarla karşılaşmaktadır. Hem insani değerlerin hem de ekonomik hedeflerin dengede tutulması gerekmektedir. Bugün Türkiye'nin göç politikalarını gözden geçirirken, sadece göçmenlerin yerleştirilmesi ve korunması değil, aynı zamanda onların toplumsal entegrasyonu, kültürel uyumları ve sürdürülebilir katkıları da dikkate alınmalıdır. Gelecekte daha kapsayıcı, esnek ve sürdürülebilir bir göç yönetim sistemine ihtiyaç bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (1964). Batı Almanya'daki Türk İşçileri ve Sorunları. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.
- Acar, E. (2023). 1960-1965 Döneminde Türkiye'den Almanya'ya İşçi Göçleri. *Troyacademy*, 8(1), 38-69.
- Adıgüzel, Y. (2016). Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu. Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı.
- Akçadağ, E. (2012). Yasa Dışı Göç Sonuç ve Türkiye. Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi. Rapor No: 42. İstanbul.
- Akıncı, B., Nergiz, A. ve Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 58-83.
- Aksoy, M. (2006). Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde Terörün Neden ve Sonuçları. *Journal of Human Sciences*, 8(1). 1-9.
- Aktel, M., & Kaygısız, Ü. (2018). Türkiye'de Göç Yönetimi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23(2), 579-604.
- Akyıldız, İ. E. (2016). Göç Teorilerinin Karşılaştırmalı Analizi. Bursa Uludağ Üniversitesi. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 35(2), 127-176
- Akyüz Orat, J. (2008). Göç Yollarında Kafkaslar'dan Anadolu'ya Göç Hareketleri. *Bilig*, 46, 37-56.
- Altan, B. (2022). Romanya'dan Türkiye'ye Göçler (1934-1939). *International Review of Migration and Refugee Studies*, 3(1), 14-33.
- Altınöz, A. (2024). Türkiye'de Göç Yönetimi ve Entegrasyon Politikaları. Boyabat İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergisi, 4(1), 1-27.
- Aras, F. Ç. (2023). Türkiye'de Yeni Sınır Güvenliği Paradigması: Göç, Güvenlik ve Göç Yönetimi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (61), 469-487.
- Araz, E. (2019). Kamu Politikası Bağlamında Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları. Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Aydın.
- Arpa, Z. (2023). Suriye'den Türkiye'ye Göç Hareketinin Kuramsal Analizi. *Politik Psikoloji Dergisi*, 3(2), 46-68.
- Arslan, A. E. (2022). Türkiye'de Göçmenlerin Entegrasyonu: Belediyelerin Sonuç ve Göçmen Derneklerinin Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Aksaray.

- Asar, A. (2016). *Göç Yönetimi: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Sonrası Türkiye’de Yeni Dönem*. Seçkin Yayınevi.
- Ateş, H. (2023). Koca-ili Türkmenlerinin Rumeli’nin İskânına Katkıları. *Osmanlı Araştırmaları*, 62(62), 1-46.
- Avrupa Birliği (2016). Zirvesi Bildirisi, 18 Mart 2016 Tarihli, Erişim Tarihi: 04.11.2024 https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi.pdf
- Aydın, F. (2014). Uluslararası İşgücü Anlaşmaları. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayın No: 07. Ankara. 1-184
- Barut, I. (2018). Osmanlı Döneminde Gerçekleşen Göçlerin Kurumsallaşma ve Göç Politikaları Üzerindeki Etkileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(3), 161-190.
- Baykal, S., & Yılmaz, L. (2020). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Göç İdaresi Bağlamında Türkiye’nin Yeni Göç Siyaseti. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 633-652.
- Bayram, M. H., & İzol, R. (2022). Avrupa Birliği’nin Dış Sınırlarının Yönetiminde Üçüncü Ülkelerle İş Birliği: Türkiye Örneği. *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1), 15-37.
- Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi .(2021, 29 Ekim). Resmi Gazete (Sayı: 31643). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/10/20211029-35.pdf>
- Biçen Gören, K. B. (2023). Sınır Güvenliği Paradigmalarının Değişimi Ekseninde Türkiye’nin Sınır Güvenliği. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 25(1), 30-50.
- Boran, S. (2021). Türkiye’nin Düzensiz Göçle Mücadelesinde Geri Kabul Gerekliliği: Afganlar Üzerinden İnceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 238-260.
- Boyraz, B. (2016). 1923 Yunanistan - Türkiye Nüfus Mübadelesi, Millileştirme Politikaları ve Güncellenen Türk Resim Sanatı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 2707-2741.
- Boz, A. (2020). Göç Krizinin Girişimcilik Alanında Fırsata Dönüştürülebilirliği İle İlgili Bir Araştırma: Mardin Örneği. *International Journal of Mardin Studies*, 1(1), 81-91.
- Bozdağlıoğlu, Y. (2014). Türk- Yunan Nüfus Mübadelesi ve Sonuçları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 3, 9-32.
- Bulut, M. (2015). Tarihteki Büyük Değişim ve Dönüşümlerde Göç ve Nüfus Hareketlerinin Rolü. *Disiplinler Arası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu* içinde, I-XXII. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.

- Büyükyılmaz, Y. (2017). Kırsal Göçün Nedenleri ve Sosyo- Ekonomik Etkileri: İstanbul, Küçükçekmece Örneği (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonomi ve Finans Anabilim Dalı, İstanbul.
- Canbey Özgüler, V. (2018). Göç ve Uyum Politikaları. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 1(1), 1-10.
- Castles, S., & Miller, M. J. (1998). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World* (2nd ed.). The Guilford Press.
- Cenevre’de 1951 Tarihinde İmzalanmış Olan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme (1961).TBMM.ErişimAdresi:
https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/KM_/d00/c002/km_00002024ss0053.pdf
- Cihan, S. (2024). Kuruluşundan Bugüne Türkiye’ye Göç ve Göç Düzenlemeleri. *Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(14), 1-13.
- Corbett, J. (2003). Ernest George Ravenstein, The Laws of Migration, 1885. *CSISS Classics*. UC Santa Barbara: Center for Spatially Integrated Social Science. Retrieved from <https://escholarship.org/uc/item/3018p230>
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 67-91.
- Çakabey, K. (2023). Göç Kültürleşme ve Yetişkin Eğitimi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 33-52.
- Çatakli, İ. (2024). Türkiye’nin Düzensiz Göçle Mücadele Stratejisine İlişkin Bir Değerlendirme. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan Ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 7(3), 153-174.
- Çavuşoğlu, h.(2007). “Yugoslavya-Makedonya” topraklarından Türkiye’ye göçler ve nedenleri. *Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. sayı 41: 123-154
- Çelik, G. (1999). Osmanlı Devleti’nin Nüfus ve İskân Politikası. *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 6, 49-110.
- Çoruh, H. (2021). Arap Baharı Bağlamında Avrupa’ya Yapılan Göçler, Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir İnceleme. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 20(1), 291-315.
- Dalkılıç, R. A. (2022). Dünya’da ve Türkiye’de Göç Politikaları ve Mali Fonlar. *Yüksek Lisans Tezi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Danış, D. & Dikmen, H. (2022). Türkiye’de Göçmen ve Mülteci Entegrasyonu: Politikalar, Uygulamalar ve Zorluklar. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(Özel Sayı), 24-45.

- Demirhan İnceliler, N. (2019). 1923 Yılından Bugüne Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları ve Sosyal-Ekonomik Etkileri. *Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*.
- Demirhan, Y. & Aslan, S. (2016). Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 23-62.
- Deniz, O. (2022). Türkiye İran Sınırında Düzensiz Göç ve Göçmenlerin Sınır Geçme Pratikleri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(Özel Sayı), 254-273.
- Dereli, S. (2023). Göç Yönetiminde Kanıta Dayalı Politika Yaklaşımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(4), 1333-1362.
- Dikici, E. (2020). Dünya-Sistem Teorisi Bağlamında Sosyal Bilimlerin Bilimselliğini Sorgulamak. *Sosyolojik Düşün*, 5(1), 19-34.
- Doğan, C.(2017).Düzensiz Göçmenlerin Türkiye'ye Ekonomik Açından Etkileri. *Journal of History School*. 10(31), 315-329
- Duygu, G. (2021). 1989 Bulgaristan Türklerinin Göçü ve Bu Göçün Trakya Bölgesi'ne Olan Etkileri. *Journal of International Relations and Political Science Studies*, 2, 60-79.
- Efe, H. (2018). Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'de Yaşanan Göçler ve Etkileri. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2018(1), 16-27.
- Ekmekçiler, Ü. S. (2014). Türkiye'de Kırdan Kente Göç: Diyarbakır Üzerine Bir Alan Araştırması. *Journal of Social Policy Conferences*, 66-67, 159-197.
- Ekşi, N. (2021). Türkiye'yi Uçuruma Doğru Götüren Göç Politikası. *Toplum ve İktisat*, 132, 1-20.
- Emgili, F. (2017). Türk Yunan Nüfus Mübadelesi Hakkındaki Araştırmalara Bir Bakış. *Tarih ve Günce*, 1(1), 29-54
- Erbaş Çuhadar, A. A. (2020). Türkiye Örneği Işığında Uluslararası Hukukta Mülteciler. *Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul.
- Erdem, U. (2018). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Muhacir Komisyonları ve Faaliyetleri (1860-1923). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Erdoğan, M. M. & Kaya, A. (2015). 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler. *İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 507 Göç Çalışmaları (17)*, 15-34.
- Erhan, Ç., & Yakut, E. (2014). *Siyasi Tarih-I*. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 2694, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları: 1660, Nisan 2014, Eskişehir.
- Euronews. (2024). Doğu Blok'unda Göç ve İltica. 06.07.2024, <https://tr.euronews.com/2021/11/09/yikilmasinin-uzerinden-30-yil-gecen-berlin-duvar-hakkinda-bilmeniz-gerekenler>

- Eyigün, M. & Hacısalihoğlu, M. (2019). Osmanlı Devleti'nin Balkan Savaşları Muhacirlerine Yönelik Yardım ve İstihdam Politikası. *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 254-271.
- Gelekçi, C. (2014). Türkiye'den Yurt Dışına Gerçekleşen İşçi Göçlerine Bağlı Olarak Dilimize Yerleşen Bir Kavram: "Almancılar". Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD), 21(21), 103-108.
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2024). Göç Yönetimi Süreçlerinde Veri Toplama ve Analiz Yapısı. Erişim Tarihi: 20.07.2024. <https://www.goc.gov.tr/#>
- Göç İdaresi. (2024). Göç Kurulu. <https://www.goc.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 20.07.2024).
- Göç İdaresi. (2024). Kitlemel Akınlar. <https://www.goc.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 05.12.2024).
- Göç İdaresi. (2024). Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı. <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/UYUM-STRATEJI/Uyum-Strateji-Belgesi-ve-Ulusal-Eylem-Plani.pdf> (Erişim Tarihi: 16.08.2024).
- Göç ve Mülteci Hizmetleri. (2024). Türk Kızılay. Erişim Tarihi: 04.11.2024. <https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/goc-ve-multeci-hizmetleri>
- Gökbayrak, D. D. Ş. & Devlet Karapınar, Y. (2019). Türkiye'de Göçmenlerin İşgücü Piyasasına Entegrasyonu. Göçmenlere Yönelik Kariyer Danışmanlığı Hizmetlerinin Zayıf Yönleri ve Fırsatlar. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 84-96.
- Göv, A. & Dürrü, Z. (2017). Göç ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Seçilmiş OECD Ülkeleri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(4), 491-502.
- Güllüpinar, F. (2013). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiki ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 53-85.
- Gülsoy, U. (1996). Osmanlı Topraklarına Avrupa'dan Muhacir İskânı (1856-1859). *İlmi Araştırmalar*, 3, 52-65.
- Haytoğlu, M. & Aksu, H. İ. (2021). Göçmenlerin Türkiye İşgücü Piyasasındaki Durumları. *Türk Kamu Yönetimi Dergisi*, Yıl: 2021, Cilt: 2, Sayı: 1, 52-61.
- Huseynli, R. (2023). "İnsan Hakları Odağında Türkiye'de Göç, Toplumsal Kabul ve Uyum". *Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- International Organization for Migration. (2019). *Glossary on Migration* (No. 34). IOM.
- IOM. (2013). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Uluslararası Göç Örgütü, 1-110.
- Işık, N. (2018). Göç, Kültür ve Kimlik Üzerine Sosyolojik Bir Analiz: Sakarya İli Kıpçuklar ve Güneşler Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*, Anadolu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Eskişehir.

- İçduygu, A. (2006). Türkiye’de Uluslararası Göç Politikaları: Eleştirel Bir Değerlendirme. Akçapar, Ş. K. (2009). Türkiye’nin Göç Politikaları: Tarihsel Bir İnceleme ve Gelecek Perspektifleri. Kirişçi, K. (2007). Türkiye’nin Dış Politikası ve Göç İlişkisi. Efe, H. (2018). Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye’de Yaşanan Göçler ve Etkileri.
- İçduygu, A., Erder, S. & Gençkaya, Ö. F. (2009). Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere. Koç Üniversitesi / Göç Araştırmaları Merkezi.
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2018). Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyeliler. İçişleri Bakanlığı.
- İnan, C. E. (2014). Türkiye’de İskân Siyaseti: İskâna Yönelik Örgütsel Yapı Üzerinden Bir İnceleme. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 12(22), 82-102.
- İnan, C. E. (2016). Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3, 10-33.
- İnce, C. (2023). Türkiye’nin Göç Politikasına Genel Bir Bakış. *Muhakeme Dergisi*, 6(2), 84-93.
- İpek, N. (2013). Osmanlı Devleti’nin Göç ve İskân Politikaları. İpek, N. & Taşdemir, M. (Ed.). *Osmanlı’da İskân ve Göç İçinde* (Ünite 8). Anadolu Üniversitesi Yayınları. Eskişehir.
- Kale, B. (2015). Zorunlu Göçün 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Üzerindeki Etkileri. M. M. Erdoğan & A. Kaya (Ed.), *Türkiye’nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler içinde* (s. 157). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Karakaya, H. (2020). Türkiye’de Göç Süreci ve Suriye Göçünün Etkileri. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(2), 93-130.
- Karpat, K. (2015). Önsöz. M. M. Erdoğan & A. Kaya (Der.). *Türkiye’nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler İçinde* (s. XXIII-XL). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, A. & Kırac, A. (2016). Türkiye’de Suriyeli Mültecilerin Yerel Halk İle İlişkileri: Toplumsal Dinamikler ve Uyum Süreci Üzerine Bir Analiz. Çetin, F. (2016). Türkiye’de Suriyeli Mültecilerin İş Gücü Piyasasına Katılımı ve Kayıt Dışı Çalışma. İçduygu, A. (2015). Türkiye’nin Göç Politikalarının Dönüşümü ve Suriyeli Mültecilere Yönelik Geçici Koruma Rejimi Üzerine Bir İnceleme.
- Keyder, Ç. (2005). Türkiye’de Devlet ve Sınıflar. İletişim Yayınları.
- Kirişçi, K., & Karaca, S. (2015). Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011’de Türkiye’ye Yönelen Mülteci Akınları. M. M. Erdoğan & A. Kaya (Ed.), *Türkiye’nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler içinde* (s. 295-314). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- KKTC Enformasyon Dairesi. (2024). Osmanlıların Kıbrıs'ta İskân ve Adayı Kalkındırma Politikası. Erişim Tarihi: 06.09.2024. <https://pio.mfa.gov.ct.tr/osmanlilarin-kibrista-iskan-ve-adayi-kalkindirma-politikasi/>
- Koçak, A. & Durgun, A. (2023). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları. *Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi*, 5(13), 253-273.
- Koçak, A. & Kaygısız, A. D. (2023). Cumhuriyet'ten Bugüne Türkiye'nin Göç Politikaları: Göç Yönetimindeki Ulusal ve Uluslararası Aktörler. *Isparta Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi*, 5(13), 253-273.
- Korkmaz, N. & Öztürk, A. (2017). Bulgaristan Türklerinin göç süreci ve göçmenlerin Türkiye'deki iskân ve iş gücüne dayalı entegrasyonu. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 268-289.
- KOSGEB. (2023). KOBİ Finansman Destek Programı. *KOSGEB 2023 Yılı Faaliyet Raporu*. ErişimTarihi:04.11.2024. https://webdosya.kosgeb.gov.tr/Content/Upload/Dosya/Mevzuat/2024/KOSGEB_2023_Y%C4%B1%C4%B1_Faaliyet_Raporu.pdf
- Mavi, İ. (2022). İnsan Hakları Bağlamında Göçün Güvenlikleştirilmesi. *MSGSÜ Sosyal Bilimler*, 2(26), 252-268.
- McAuliffe, M. & Oucho, L. A. (Eds.). (2024). *World Migration Report 2024*. International Organization for Migration (IOM), Geneva.
- Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü. (2024). Türk Vatandaşlığının Kazanılması. Erişim Tarihi: 06.07.2024. <https://www.nvi.gov.tr/turk-vatandasliginin-kazanilmasi>
- Oğuz Uzuner, Ş. (2021). 1923–1945 Yılları Arasında Gerçekleşen Dış Göçler. *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 51-66.
- Oluğ, S. (2023). Uluslararası Göç Teorilerinde Yaşanan Dönüşüm Ve 1980 Sonrası Türkiye'ye Yönelen Kitleli Göç Hareketleri Üzerine Bir Analiz. *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 8(2), 432-464.
- Orhan, Ü. G., Albayrakoğlu, Ö. & Adıgüzel, A. (2024). Göçmenlerin Sosyokültürel Uyum ve Yerel Halkın Göçmenlere Yönelik Tutumu. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 20-37.
- Orhonlu, C. (1987). Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı (1691-1696). Eren Yayıncılık.
- ORSAM. (2012). *Küresel Göç ve Avrupa Birliği İle Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi*. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No: 22.
- Ortaylı, İ. (2017, Ekim 29). Ruslar “Hasta Adamı” Paylaşmayı Teklif Edince. *Hürriyet*. <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/ruslar-hasta-adami-paylasmayi-teklif-edince-40626234>

- Önder, N. (2019). Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik Sağlık Politikalarının Analizi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 110-165.
- Özaslan, K. (2019). Türkiye’nin Değişen Göç Politikası ve Belediyeler: İstanbul Örneği (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yerel Yönetimler Anabilim Dalı, İstanbul.
- Özcan, E. D. E. (2017). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat*, 2(4), 183-215.
- Özdal, B. (2008). Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Üyelik Süreci Bağlamında Avrupa Birliği’nin Göç Politikası ve İstihdam Stratejisi. *İşgüç The Journal Of Industrial Relations and Human Resources*, 10(3), 89-121.
- Özer, S., & Güneş Gülal, A. G. (2023). 21. Yüzyılda Kitlemel Göçler ve Türkiye’nin Değişen Göç Politikası. *Akademik Hassasiyetler*, 10 (Cumhuriyet Özel Sayısı), 253-282.
- Özerim, G. (2014). Avrupa’da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi ve Bir Güvenlik Konusunda Dönüşü: Avrupa Göç Tarihinde Yeni Bir Dönem Mi? *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 11-48.
- Paksoy, H. M., & Koçarslan, H. (2015). Suriyelilerin Ekonomik Etkisi: Kilis ili örneği. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 143-174.
- Polat, Y. (2021). Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikasına Tarihsel Bir Bakış. *Journal of Awareness*, 6(2), 145-160.
- Polis Akademisi Başkanlığı. (2020). Türkiye’deki Suriyeliler ve Sınır Ötesi Güvenli Bölge. Göç ve Sınır Güvenliği Araştırma Merkezi Müdürlüğü. <https://cdn2.pa.edu.tr/Upload/Rapor/Dosya/turkiyedeki-suriyeliler-ve-sinir-otesi-guvenli-bolge.pdf>
- Sarınay, Y. (2011). Cumhuriyet Döneminde Balkan Ülkelerinden Ankara’ya Yapılan Göçler (1923-1990). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 27(80), 351-388.
- Saygın, E. Z. (2022). Atatürk Dönemi Göç ve İskân Politikaları. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 9(20), 1-18.
- Saygın, S., & Hasta, D. (2018). Göç, Kültürleşme ve Uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(3), 312-333.
- Stalker, P. (1994). *The Work of Strangers: A Survey of International Labour Migration*. ILO.
- Suçıkar, T. (2024). 93 Harbi ve Göç. https://www.academia.edu/2613241/93_Harbi_ve_G%C3%B6%C3%A7 Erişim Tarihi:22.12.2024
- Sun, G. (2021, Kasım 11). Berlin Duvarı’nın Yıkılışı: Neden İnşa Edildi, O Dönem Neler Yaşandı? *Euronews*. <https://tr.euronews.com/2021/11/09/yikilmasinin-uzerinden-30-yil-gecen-berlin-duvar-hakkinda-bilmeniz-gerekenler>

- Şahin Kütük, B. (2015). Türkiye’den Batı Avrupa’ya İşçi Göçünün Sosyolojik Çalışmalara Yansımaları. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 52. <https://doi.org/10.18368/IU/sk.19012>
- Şahin, C. (2023). Türkiye’nin Göç Hafızası Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Demokrasi Platformu*, 12(39), 231–257.
- Şahin, İ. (2015). Türkiye’ye Gerçekleştirilen Ortadoğu Kaynaklı Zorunlu Göçlerin Sosyo-Ekonomik Etkileri: 1979-2014 Arası. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 167-195.
- Şakacı, B. K. (2020). Türkiye’nin Göç Ve İskân Politikaları: 1934 Tarihli 2510 Sayılı İskân Kanunu İncelemesi. *Kamu Yönetimi Ve Politikaları Dergisi*, 1(3), 36-57.
- Şantaş, G. (2019). Türkiye’de İç Göçün Dağılımı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(45), 893-917.
- Şimşek, D. (2018). Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 2018(40/2), 367-392.
- Şimşek, D., & İçduygu, A. (2017). Uluslararası Göç, Politika ve Güvenlik. *Toplum ve Bilim*, 2017(140), 17.
- Tamer, M. (2020). Göç, Göçün Nedenleri ve Uluslararası Göç Üzerine Kavramsal Bir Analiz. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(60), 2808-2818.
- Tanınmış, V. (2023). 16. yüzyıl İstanbul’unda Aşkenazlar. *Journal of International Eastern European Studies*, 5(1), 71-95.
- Tarihyolu (2024). Osmanlı Devleti’nin Balkanlardaki İskân Siyaseti. Erişim Tarihi:05.09.2024. <https://www.tarihyolu.com/osmanli-devletinin-balkanlardaki-iskan-siyaseti/>
- Taştan, C., İrdem, İ. ve Özkaya M.(2018). Politika Ve Uygulama Boyutlarıyla Göç Ve Uyum. Polis Akademisi Yayınları: 58 Rapor No: 18
- Tavukçu, E., & Hotun Şahin, N. (2021). Türkiye’de Göçün Kadın Yaşamına Olan Etkilerinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 89-101.
- Tekin, C. (2018). Yugoslavya’dan Türkiye’ye Göçlerin Nedenleri (1950-1958). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(39), 249-261.
- Tekin, C., & Altunsoy, Y. (2019). Cumhuriyet Döneminde Bulgaristan’dan Türkiye’ye Kitleli Göçler. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*(2), 119-147.
- Tepealtı, F. (2020). Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Türkiye (Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, İstanbul.
- Toksöz, G. (2006). Uluslararası Emek Göçü. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Göç Çalışmaları Serisi (5), 1-274.

- Topcu, E., & Özbek, C. (2021). Uluslararası Göçte Geçici Koruma Politikasının Politika Transferi Çerçevesinde Karşılaştırmalı Analizi: Almanya, Hollanda ve Türkiye örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(53), 855-886.
- Torun Bilgiç, F. (2023). Göç ve Tarih Yazımı: Osmanlı Göç Literatüründe Göçmenlerin Değişen Konumu. *Tarihyazımı*, 5(1), 150-169.
- TUİK. (2023). Uluslararası Göç İstatistikleri 2022. Türkiye İstatistik Kurumu. <https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=International-Migration-Statistics-2022-49457&Dil=2>
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2024). *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Vatandaşlığı Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 11638, 11/2/1964
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM). (2013). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (Kanun No. 6458). *Resmî Gazete* (11 Nisan 2013). Erişim adresi: https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/kanunlar_kararlar/kanuntbmmc097/kanuntbmmc097/kanuntbmmc09706458.pdf
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM). (2024). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. *Resmî Gazete* (6 Temmuz 2024).
- Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma. (2014, 2 Ağustos). *Resmi Gazete* (Sayı: 29076). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/08/20140802-1.htm>
- Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu. (2020, Şubat). *Göçmenlerin İş Gücü Piyasasına Uyum Raporu*. <https://www.tisk.org.tr/dokuman/gocmenlerin-is-gucu-piyasasına-uyum-raporu.pdf>
- Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. (1994, 30 Kasım). *Resmi Gazete* (Sayı: 22127). <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22127.pdf>
- United Nations High Commissioner for Refugees. (2010). *Convention and protocol relating to the status of refugees*. UNHCR. <https://www.unhcr.org/media/handbook-procedures-and-criteria-determining-refugee-status-under-1951-convention-and-1967>
- Uslu, A. (2016). Çok Partili Hayata Dönüş Dönemi (1945-1950). *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat* (G. Atılğan, C. Saraçoğlu, & A. Uslu, Eds.). Yordam Kitap.
- Ustabaşı Gündüz, D., & Çifci, H. K. (2021). Yerel Yönetimlerin Göçmenlere Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarının Karşılaştırılması: G20 ülkeleri ve Türkiye. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 10-58.

- Uzun, Ş. (2023). Genel Müdürlükten Başkanlığa: Türkiye’de Göç Yönetiminin Dönüşümü. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9(2-1), 42-64.
- Ünsal, A., & Sertkaya Doğan, Ö. (2024). Migration and Integration Policies in Türkiye. *Kent Akademisi*, 17(2), 529-550.
- Vardar Tutan, E. (2024). Türkiye Cumhuriyeti’nin Hedef Ülke Olduğu Göçlerin Niteliksel Analizi. *Diplomasi Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 12-32.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013, 4 Nisan). *Resmi Gazete (Sayı: 28615)*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>
- Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun. (2003, 6 Mart). *Resmi Gazete (Sayı: 25040)*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/03/20030306.htm#5>
- Yaman, G. (2014). Göçmen İlişkiler Ağının Ulusötesi Göçe Etkisi: Belçika’daki Emirdağlılar Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 21(21), 281-299.
- Yamanlar, Y. (2021). Göç Kuramları Çerçevesinde İkinci Dünya Savaşı Sonrası Batı Avrupa’nın Göç Deneyimi. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 19(2), 553-583.
- Yazıcı, H., & Demirel, M. (2010). “93 Harbi” (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı)’ndan sonra Eskişehir’e Yerleştirilen Göçmenler. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 12(29), 267-278.
- Yertüm, U., & Aykaç, M. (2017). Avrupa Birliği Göç Politikalarının Gelişimi: Misafir İşçi Kabulünden Sığınmacı Akınına. *Sosyal Siyaset Konferansları*, 70(2016), 1-29.
- Yıldırım, M., & Karakoyun, O. (2023). Mevsimlik Tarım İşçiliği Üzerine Bir Araştırma: Çarşamba (Samsun) İlçesi Örneği. *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 61-81.
- Yıldız, A. (2017). Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 36-67.
- Yıldız, A., & Turhan, E. (2022). Entegre Sınır Yönetimi ve Frontex İle İlişkiler Bağlamında Türkiye’nin AB İle Harici Farklılaştırılmış Entegrasyonu. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(Özel Sayı), 211-231.
- Yılmaz, V., & Bimay, M. (2023). Türkiye’de Göç Yönetimi Politikaları. Nobel Bilimsel Eserler. Yayın No.: 1940.
- Yücel, B. (2011). Komünizm Sonrası Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerindeki Anayasacılık Hareketleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 60(3), 635-692.
- Yücel, M. H., & Çalışkan, Z. (2020). Tarımda Verimlilik ve Makineleşmenin Tarımsal İstihdam Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği. *Ekonomik Yaklaşım Derneği / Association*, 31(117), 525-554.